YALNIZ KADINLAR ARASINDA Cesare Pavese

Cesare Pavese

YALNIZ KADINLAR ARASINDA

2. BASIM

İtalyanca aslından
çeviren
REKİN TEKSOY

Cesare Pavese

YALNIZ KADINLAR ARASINDA

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

1. basım: 1998
2. basım: 1998

ISBN 975-510-814-9
© Giulio Einaudi Editore, Torino /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1996)

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevinde basıldı. (1998)
Dizgi: Gülay Altunkaynak

Cesare Pavese

YALNIZ KADINLAR ARASINDA

ROMAN

İtalyanca aslından
çeviren
REKİN TEKSOY

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi. No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
Tra donne sole

CESARE PAVESE'NİN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

AY VE ŞENLİK ATEŞLERİ / *roman*
LEUKO İLE SÖYLEŞİLER / *deneme*
TEPEDEKİ EV / *roman*
YALNIZ KADINLAR ARASINDA / *roman*
YOLDAŞ / *roman*

Cesare Pavese 9 Eylül 1908'de Torino yakınlarında, Santo Stefano Belbo Köyünde doğdu. *Pavese*, ailesiyle birlikte yaz aylarını bu köydeki çiftliklerinde geçirdiği için bu köy ve çevresindeki kırlar, tepeler *Cesare Pavese*'nin ilk şiirlerine ve olgunluk döneminin en başarılı romanı olan *La luna e il falo* (Ay ve Şenlik Ateşleri)'ya esin kaynağı oldu. Babasını küçük yaşta kaybeden *Pavese*, geçim sıkıntısı nedeniyle Santo Stefano Belbo'daki çiftlik de satılınca çok sevdiği kırlardan ve tepelerden uzaklaşmış oldu. *Cesare Pavese*, gençlik yılarından başlayarak yalnızlıktan hoşlanan, içe dönük biri oldu. *Pavese* Torino Üniversitesinde edebiyat okudu. İngiliz ve Amerikan edebiyatıyla yakından ilgilendi. 1933 yılında kurulan Einaudi Yayınevinde görev aldı, anti-faşist çalışmaları yüzünden 1935'te tutuklandı, 1 yıl hapis yattı. 1950 yılında yazarlık hayatının doruğuna ulaştı, ama özel hayatında yalnız ve bunalımlıydı. Sonu gelmeyen aşk ilişkileri onun hayata olan bağını kopardı, sık sık intiharı düşünmeye başladı. 1950 Nisanında, *Tra donne Sole* (Yalnız Kadınlar Arasında) adlı kitabına verilen Strega Ödülünü aldıktan sonra Torino'da bütün özel kâğıtlarını yok etti ve bir otel odasında, 26 Ağustos 1950 günü uyku hapı alarak yaşamına son verdi. *Pavese*'nin Can Yayınları arasında çıkacak en önemli yapıtları şunlardır: *Il mestiere di vivere* (Yaşama Uğraşı), *La Bella Estate* (Güzel Yaz), *Il Compagno* (Yoldaş), *Il Diavolo Sulle Colline* (Tepelerdeki Şeytan, *Tra Donne Sole* (Yalnız Kadınlar Arasında, *Feria d'agosto* (Ağustos Tatili), *Dialoghi con Leucò* (Leuko ile Söyleşiler), *La luna e il falo* (Ay ve Şenlik Ateşleri).

I

Panayır cambazları, şekerleme satıcıları gibi, Torino'ya ocak ayının son karı yağdığında geldim. Kemerlerin altında tezgâhları, asetilen lambalarının akkor memelerini görünce karnaval olduğunu anımsadım. Hava daha kararmamış olduğu için kemerlerin altından çıkıp kalabalığa karışarak istasyondan otele doğru yürüdüm. Serin hava bacaklarımı ısırıyordu. Yorgun olduğum için vitrinlerin önünde oyalanıyor, insanların bana çarpmalarına aldırmıyor, kürküme sarılarak etrafıma bakıyordum. Artık günlerin uzadığını, yakında güneşin çamurları çözüp ilkbaharı başlatacağını düşünüyordum.

Kemerlerin alacakaranlığında, Torino'yu yeniden böyle gördüm. Otele girdiğimde sımsıcak bir banyo yapıp uzanmaktan ve uzun bir geceden başka bir şey yoktu aklımda. Torino'da bir süre kalacaktım nasıl olsa.

Hiç kimseye telefon etmemiştim, bu otele indiğimi kimse bilmiyordu. Bir demet çiçek bile yoktu beni karşılayan. Ben odada dolaşırken banyoyu hazırlamakta olan kız, küvete eğilmiş birşeyler diyordu bana. Bir erkek görevli olsaydı böyle bir şey yapmazdı. Gitmesini söyledim kıza, gerisini ben yapardım. Ellerini silkeleyen kız doğrulup birşeyler mırıldandı. Nereli olduğunu sordum. Belirgin bir biçimde kızardı, Venedikli olduğunu söyledi. "Belli oluyor," dedim. "Ben de Torinoluyum. Venedik'e gitsen sevinmez misin?" Cin gibi bakışlarıyla onayladı sorumu.

"Öyleyse benim de buraya döndüğüm için sevinçli olduğumu düşün, keyfimi kaçırma," dedim.

"Özür dilerim," dedi. "Gidebilir miyim?"

Tek başıma kalınca ılık suyun içinde gözlerimi yumdum. Fazla konuştuğum, gereksiz sözler ettiğim için canım sıkılmıştı. Konuşmanın bir işe yaramadığını anladıkça, daha fazla konuşur olmuştum. Özellikle kadınlar arasında. Ama su, yorgunluğumu ve hafif ateşimi alıp götürmüştü. Torino'ya –savaş sırasında– bir saldırının ertesinde gelişimi anımsadım; su boruları patladığı için banyo yapamamıştım. Bunun ne demek olduğunu düşündüm: "Hayat bir banyo sundukça yaşamaya değerdi."

Bir banyo ve bir sigara. Suyun üstündeki elimle sigaramı tüttürürken, beni bir beşik gibi sallamakta olan su, tanık olduğum çalkantılı günleri, boş sözleri, öfkelerimi, hep gerçekleştirdiğim, ama bu akşam bu küvetle, bu ılık suyla sınırlı isteklerimi çağrıştırdı. Gözüm çok mu yükseklerdeydi? Böyle yüzler getirdim gözlerimin önüne: Solgun, yorgun, gergin yüzler –içlerinde bir saatçik olsun rahat yüzü görmüş olan var mıydı acaba? Ölürken bile tutkuları dinmezdi. Kendi payıma, bir an olsun yüreğimin rahat ettiğini bilmiyorum. Belki yirmi yıl önce, daha küçücük bir kız çocuğuyken, sokaklarda oynar, yüreğim çarparak konfetiler, çadırlar, maskeler mevsiminin gelmesini beklerken, belki o zaman içim rahattı. Ama o yıllarda benim için karnaval at oyunlarından, şekerlemelerden, kartondan yapılmış takma burunlardan başka bir şey değildi. Daha sonra, dışarı çıkıp Torino sokaklarında gezip dolaşmak merakı, Carlotta ve öbür kızlarla birlikte dar sokaklara yaptığımız ilk kaçamaklar, ilk kez peşimize düşülmesinin yol açtığı yürek çarpıntıları bu saflığı da sona erdirmişti. Ne tuhaf. Babamın fenalaşıp sonra öldüğü et yortusu gününün akşamında, eğlenceleri kaçırdığım aklıma geldikçe, hırsımdan ağlamış, babama öfke kusmuştum. O akşam yalnızca annem beni anlamış, beni azarlamış, ayak altında dolaşmamamı, gidip Carlotta'ların avlusunda ağlamamı söylemişti. Oysa babamın ölmek üzere olması beni kor-

kuttuğu ve karnavala katılmamı engellediği için ağlıyordum ben.

Telefon çaldı. Küvetten çıkmadım, çünkü sigaramla birlikte mutluydum ve büyük bir olasılıkla, artık gerilerde kalan o gece ilk kez kendi kendime, bir şey yapmak, yaşamda bir şey elde etmek istiyorsam, kimseye bu münasebetsiz babaya bağlandığım gibi bağlanmamaya, kimseye bağımlı olmamaya söz verdiğimi düşünüyordum. Başarmıştım bunu ve şimdi tek keyfim bu suya gömülmek ve telefonu açmamaktı.

Telefon yine çaldı bir süre sonra, sanki kızmış gibiydi. Telefona gitmedim, ama sudan çıktım. Bornoza sarılıp ağır ağır kurulandım, ağzımın kenarına krem sürerken kapı vuruldu. "Kim o?"

"Bir pusula var sizin için."

"Burada olmadığımı söyleyin."

"Gönderen vermemi istedi."

Yerimden kalkıp anahtarı döndürmek zorunda kaldım. Yüzsüz Venedikli pusulayı uzattı. Göz gezdirip kıza:

"Görmek istemiyorum onu, yarın gelsin," dedim.

"Aşağıya inmeyecek misiniz?"

Yüzüm gerilmişti sanki, öfkemi belli edemiyordum. "İnmiyorum. Bir çay istiyorum. Yarın öğleyin gelmesini söyle ona," dedim.

Yalnız kalınca telefonu fişinden çıkarttım, ama hemen santraldan karşılık geldi. Sudan çıkmış balık gibi çaresiz bir ses masanın üstünde homurdandı. Bunun üzerine bağırarak birşeyler dedim telefona, benim fişten çıkarttığımı, uyumak istediğimi söylemiş olmalıydım. İyi geceler dilediler.

Yarım saat geçti, kız hâlâ gelmemişti. "Ancak Torino'da olur böyle şeyler," diye geçirdim aklımdan. Daha önce hiç yapmamış olduğum bir şey yaptım, aptal bir kız gibi. Sabahlığımı giyip kapıyı araladım.

Sessiz koridorda bir sürü insan, garsonlar, erkekler, benim saygısız kız bir kapının önüne yığılmışlardı. Birisi alçak sesle birşeyler diyordu.

Sonra kapı aralandı, beyaz önlükler giymiş iki kişi, büyük bir özenle yavaşça bir sedyeyi dışarı çıkarttılar. Herkes susup yol açtı. Sedyede bir kız yatıyordu –yüzü şişmiş, saçları dağılmıştı– açık mavi, ipekli bir gece giysisi giymişti, ayakkabıları yoktu. Gözkapakları, dudakları ölmüş olmakla birlikte, alaycı bir hava seziliyordu yüzünde. İçgüdüsel olarak sedyenin altına baktım, kan damlıyor mu diye. İnsanların yüzlerine baktım – hep aynıydı, kimisi dudaklarını ısırıyordu, kimisi bıyık altından güler gibiydi. Benim odama bakan kızın gözlerini yakaladım– kız sedyenin peşinden koşuyordu. Uğultuların arasından (ellerini ovuşturan kürklü bir kadın da vardı) bir doktorun –ellerini kurulayarak odadan çıkmıştı– sesi yükseldi, her şeyin bittiğini, dağılmalarını söyledi.

Sedye merdivenlerde gözden yiterken, yüksek sesle, "Yavaş yavaş," denildiğini duydum. Yeniden oda görevlisi kıza baktım. Koridorun sonundaki bir iskemleye koşmuş, çaydanlıkla birlikte geri dönüyordu. Odaya girerken, "Durumu kötü, çok yazık!" dedi. Gözleri parıldıyordu, kendini tutamayıp her şeyi anlattı. Kız otele sabah gelmişti; tek başına bir eğlenceden, bir balodan dönmüştü. Odasına kapanmıştı, gün boyunca dışarı çıkmamıştı. Birisi telefon etmişti, arayanı olmuştu, emniyetten biri kapıyı açmıştı. Kız yatağın üstünde can çekişiyormuş.

Görevli kız konuşmasını sürdürdü: "Karnavalda zehir içmek büyük günah. Üstelik ailesi çok varlıklı. Armi Alanında güzel bir villaları var. Kurtulması mucize olur..."

Çay için biraz daha su istediğimi söyledim. Yine merdivenlerde oyalanmamasını da.

Ama o gece umduğum gibi uyuyamadım, yatakta dönerken koridordaki olaya burnumu soktuğum için kendimi yumruklamak geliyordu içimden.

II

Ertesi sabah bir buket çiçek getirdiler, ilk nergislerdi. Torino'da daha önce kimsenin bana çiçek göndermemiş olduğunu düşünüp gülümsedim. Ama çiçekler Torino'dan gelmiyordu. Siparişi, otele geldiğimde bana sürpriz yapmak isteyen Maurizio salağı vermişti. Ama vaktinde getirmemişlerdi çiçeği. "Roma'da da olur böyle," dedim içimden. Maurizio'yu beni uğurladıktan sonra Veneto Sokağında canı sıkkın dolaşır ve son kahveyle ilk aperitif arasında çiçekçinin sipariş kâğıdını doldururken canlandırdım gözlerimde.

"Dünkü kızın odasına çiçek gönderilmiş miydi acaba?" diye sordum kendi kendime. Ölürken insan yanı başında çiçek olmasını ister miydi? Belki yüreklendirirdi insanı. Oda bakıcısı kız gidip bir vazo getirdi, nergisleri yerleştirmeme yardım ederken, gazetelerin intihar girişiminden söz etmediklerini söyledi. "Olayın gizli kalması için kimbilir kaç para harcamışlardır. Özel bir kliniğe kaldırdılar... Dün gece soruşturma yapıldı. İşin içinde bir erkek olmalı... Bir kızı bu duruma getireni hapse atmalı..."

Gecenin geç saatine dek eğlenen, evine dönecek yerde bir otele giden bir kızın ne yaptığını bilmesi gerektiğini söyledim ona.

"Öyle mi diyorsunuz?" dedi, alınmıştı. "Suç analarda. Niye kızlarıyla birlikte gitmiyorlar?"

"Analarda mı?" dedim. "Bu kızları anaları dizlerinin dibinden ayırmaz, nazlanarak yetiştirilir, dünyayı camla-

rın ardından izlerler. Tek başlarına kalınca da, ne yapacaklarını bilemeyip yenik düşerler."

Mariuccia şimdi gülüyor, sanki bana kendisinin ne yapacağını bildiğini söylemek istiyordu. Kızı gönderip üstümü giydim. Sokaklar soğuk, hava açıktı. Gece çamurların üstüne yağmur yağmıştı, ama şimdi kemerlerin altını güneş aydınlatıyordu. Yeni bir kente benziyordu Torino, yeni yapılmış. İnsanlar sokaklarda koşuşuyor, sanki son eksikleri tamamlamak, birbirleriyle tanışmak için rastlantı sonucu burada bulunuyorlardı. İlk müşterilerini bekleyen büyük mağazalara bakarak, kent merkezindeki büyük binaların önünde dolaştım. Bu vitrinlerin, bu adların hiçbiri bildik, tanıdık değildi, kahveler de, kasaların başındaki kızlar da, yüzler de. Değişmeyen, yalnızca güneşin eğik ışınları ve çisentili havaydı.

Hiç kimse gezinmiyor, herkes sanki bir iş peşinde koşuyordu. Sokaktaki insanlar yaşamıyor, koşup gidiyorlardı. Oysa bir zamanlar kolumda çantamla geçerken, burala-rı bana tatile çıkmış, hiçbir derdi olmayan insanlar cenneti gibi, o sıralarda öyle olduğunu sandığım kaplıcalar gibi gelirdi. İnsan bir şeye istek duyunca, her yerde onu görüyordu. Bütün bunlar acı veriyordu, üzüyordu beni. "Dün gece veronal yutan budala kız ne istiyordu acaba?" diye sordum kendi kendime. İşin içinde bir erkek varmış... Kızlar aptallıklar yaparlar. Venedikli kız haklı.

Otele dönünce, pusula göndermiş olan Morelli'nin hiç beklemediğim cılız suratıyla karşılaştım. Unutmuştum onu.

"Beni nasıl buldunuz?" dedim gülerek.

"Hiçbir şey yapmadım. Bekledim."

"Bütün gece mi?"

"Bütün bir kış."

"Vaktiniz bol öyleyse."

Bu adamı hep Roma plajlarında mayolu olarak görmüştüm. Cılız göğsü kıl kaplıydı, kül rengi, neredeyse be-

yaz kıllarla. Şimdi ipek kravatı, açık renk yeleğiyle başka birine benziyordu.

"Genç göründüğünüzü biliyor musunuz, Morelli?" dedim.

Eğilip yemeğe çağırdı beni.

"Çıkmadığımı söylemediler mi size, dün gece?"

"Burada yiyelim öyleyse," dedi.

Hiç gülümsemeden şaka yapan böyle insanlar ters gelmezler bana. Bir bağımlılık duygusu yarattıkları için, insan kendini güvencede sayar onların yanında.

"Kabul," dedim. "Ama eğlenceli birşeyler anlatacaksınız bana. Karnaval nasıl geçiyor?"

Masaya oturduğumuzda karnavaldan söz etmedi. Kendinden de söz etmedi. Hiç gülümsemeden Torino'daki bir salondan söz etti, adını da söyledi, seçkin bir yerdi. Bu salonda çok önemli kişiler, ev sahibesinin gelmesini beklerken soyunup üstlerinde bir tek donlarını bırakmışlar. Sonra koltuklara oturup sigara içerek çene çalmışlar. Kadın çok şaşırmış, sonunda bu oyunun çok yaygın olduğuna, bir zekâ göstergesi olduğuna inanmış ve konuklarıyla uzun uzadıya şakalaşmış.

"Bakın Clelia, Torino yaşlı bir kent," dedi Morelli. "Bir başka yerde olsa böyle bir şeyi gençler, öğrenciler, küçük memurlar yaparlardı. Ama burada yaşlılar, gün görmüşler, albaylar yapıyor. Keyifli bir kenttir burası..."

Yine duygusuz bir biçimde eğilip fısıldadı: "Şu kel kafalı adam var ya..."

"Beni o kontes gibi mi sanıyorsunuz?" dedim, mutlu bir biçimde. "Ben de Torinoluyum."

"Öyle olmadığınızı siz de biliyorsunuz."

Gönlümü okşuyordu. Gözlerimin önüne kül rengi kılları geldi. "Siz de soyundunuz mu?" dedim.

"Sevgili Clelia, eğer o salona gitmek isterseniz..."

"Ne yapacağım orada?"

"Ev sahibine striptiz yapmasını öğretirsiniz... Kim tanıyor sizi Torino'da?"

"Her işe burnunuzu sokmayın... Torino'da bana getirilen ilk çiçeği Roma'dan gönderdiler."

"Roma'da bekleyeniniz var mı?"

Omuz silktim. Bu Morelli kurnazı Maurizio'yu tanıyordu. Gönlümce eğlendiğimi, kendi giderlerimi kendimin ödediğimi de biliyordu.

"Bir bağım yok," dedim. "Bir çocuğun getireceği yükümlülükten başka yükümlülük de bilmem. Ne yazık ki kızım da yok, oğlum da."

"Benim kızım olabilirsiniz... Yoksa çok mu yaşlanmış olurum?"

"Çok yaşlı olan benim."

Sonunda gevşeyip gülümsedi, canlı kül rengi gözleriyle. Ağzını kıpırdatmadan, yüzünü oynatmadan içi sevinç doldu ve keyifle baktı bana. Bunu da biliyordum. Bir kıza bağlanacak biri değildi.

"Siz bu otelde olup bitenleri biliyorsunuz," dedim. "Dün geceki olayı anlatsanıza. Kızı tanıyor musunuz?"

Yine bana bakıp başını salladı.

"Babasını tanırım," dedi. "Sert insandır. Hırslı. Ayı gibi. Motosiklet üretir, fabrikada işçi tulumuyla dolaşır."

"Annesini gördünüz mü?"

"Annesini bilmiyorum. İyi insanlar. Ama kız çılgındır."

"Adam olmaz mı?"

Morelli dalgınlaştı. "İnsan düştüğü tuzağa yine düşer."

"Herkes ne diyor?"

"Bilmiyorum," dedi. "Söylenenlere kulak vermem. Savaş sırasında da bir sürü şey söylenirdi. Her şey olabilir. Bir erkek olabilir, bir kuşku, bir saplantı olabilir. Ama gerçek neden tektir."

Parmağını şakağına götürdü. Yeniden gözlerinin içi güldü. Ellerini portakallara uzatıp: "Hep meyve yerken gördüm sizi Clelia," dedi. "Gerçek gençlik böyle olur. Çiçekleri Romalılara bırakın."

Sözünü ettiği kabak kafalı adam garsona homurdanarak birşeyler dedikten sonra, peçeteyi fırlatıp kalktı iri gövdesiyle. Eğilerek bizi selamladı. Ben adamın yüzüne güldüm; duygularını belli etmeyen Morelli elini salladı.

"İnsan, giyinip kuşanmak için para kazanan tek hayvan," dedi.

Kahveler geldiğinde, bana Torino'da ne yaptığımı sormamıştı daha. Büyük bir olasılıkla biliyordu ve bunu söylememe gerek yoktu. Az mı, çok mu kalacağımı da sormadı. İnsanların böyle davranmaları hoşuma gidiyordu, yaşamın akıntısına bırakmaları kendilerini.

"Bu akşam çıkmak ister misiniz?" dedi. "Torino gecelerini görürsünüz."

"Önce gündüz gözüyle Torino'yu görmek istiyorum. Bırakın ben karar vereyim. Bu otelde mi kalıyorsunuz?"

"Niye bana gelmiyorsunuz?"

Bunu dememezlik edemezdi. Öneriye boş verdim, sanki çok pahalı bir fiyat istenmiş gibi. Akşam dokuza doğru gelip beni almasını söyledim.

O yineledi: "Evimde konuk edebilirim sizi."

"Gereği yok," dedim. "Çocuk değiliz. Bir gün gelir evinizi görürüm."

O gün öğleden sonra tek başıma dolaştım, o da akşam gelip beni bir eğlenceye götürdü.

III

Akşam döndüğümde, beni salonda beklemekte olan Morelli kürk yerine pardösüyle çıkmış olduğumu söyledi. Yukarı çıktık. Hazırlanırken ona günlerini otelde mi geçirdiğini sordum.

"Geceleri evde geçiriyorum," dedi.

"Öyle mi?" Aynaya bakıyor, sırtım ona dönük olarak konuşuyordum. "Çiftliğinize gittiğiniz oluyor mu?"

"Cenova'ya trenle giderken içinden geçiyorum. Karım yaşıyor orada. Kimi özverileri yüklenmek kadınlara düşüyor."

"Demek evlisiniz?" diye mırıldandım.

Güldüğünü duydum.

"Yalnız karıma değil," dedi usulca. "Clelia'nın önlüğünü giyip boyacıların başında durmasına da üzülüyorum. Po Sokağındaki o yeri de sevmedim. Ne satmak istiyorsunuz orada?"

"Torino'da her şey satılır," dedim.

"Kentler de kadınlar gibi yaşlanıyorlar."

"Bana göre en çok otuz yaşında. Bilemediniz otuz dördünde... Po Sokağını ben seçmedim. Roma'dakiler seçtiler."

"Belli oluyor."

Dışarı çıktık. Her şeyi anlayan Morelli'nin, o gün niçin pardösüyle çıktığımı anlamamış olmasına sevindim. Taksiye binerken bunu düşünüyordum, daha sonra da düşündüm. Toplantının kargaşasında, cherry'lerin, kümmel'lerin, gösterilerin etkisiyle sıkkın ve mutsuz olduğu-

mu duyumsadığımda, bunu ona da söylediğimi sanıyorum. Po Sokağı yerine berbere gitmiştim. Otelin az ötesindeki küçücük bir berberdi. Saçlarımı kuruturken cam bölmenin gerisinden, o sabah gazın üstüne dökülen süt kokusuna uyandığını anlatan manikürcü kızın cırtlak sesini duymuştum. "Öyle pis koktu ki. Kedi bile dayanamadı. Bu akşam fırını temizleyeceğim." Bu sözler gözlerimde dağınık bir yatak, bir mutfak, balkona açılan kirli camlar, sanki duvarların içine gömülmüş loş merdivenler canlandırmama yetmişti. Berberden çıkarken yalnızca eski avluyu düşünüyordum. Otele döndüm, kürkümü çıkartıp pardösü giydim. Basilica Sokağına gitmek istiyordum, beni tanıyanlar çıkabilirdi; üstümün başımın gösterişli olmasını istemiyordum.

Gittim oraya; ilkin çevreyi dolaştım. Evleri tanıyordum, dükkânları tanıyordum. Durup vitrinlere bakar gibi yaptım. Oysa gerçekte kuşku duyuyordum, çocukluğumun buralarda geçmiş olması olanaksız geliyordu bana. Artık, kendimin kendim olmadığım korkusuna kapılmıştım. Mahalle, anılarımda kaldığından daha da pisti. Küçük alanın kemerinin altında yaşlı baharatçının dükkânını gördüm; şimdi ufak tefek, kara kuru biri vardı, ama tohum ve ot torbaları aynıydı. Yazın öğleden sonra buradan yoğun bir kır ve baharat kokusu yayılırdı. Bombalar az aşağıdaki dar sokağı yıkmıştı. Carlotta, kızlar, Lungo kimbilir ne olmuşlardı? Pia'nın çocukları ne olmuşlardı? Bombalar mahallenin tümünü yerle bir etmiş olsalardı, anılar arasında dolaşmak daha kolay olacaktı. Daracık yasak sokağa girdim, taş eşiklerin önünden geçtim. Bu eşiklerin önünden kaç kez koşarak kaçmıştık. Bir öğleden sonra buradan çıkan yorgun yüzlü bir askerin gözlerine dikmiştim gözlerimi: Nasıl olmuştu? Sonra onunla konuşmak yürekliliğini gösterebildiğim dönem gelmişti ve burası artık bende korkudan çok öfke ve tiksinme uyandırmaya başlamıştı. Artık işe başka bir yönden gidiyor ve niçin çalıştığımı biliyordum.

Basilica Sokağına gelmiştim, ama gerekli yürekliliği gösteremedim. O avlunun önünden geçtim, alçak tonozları ve balkonu gördüm. Aşağılara, Milano Sokağına varmıştım. Geri dönülemezdi artık, Döşemeci kapıdan bana bakıyordu.

Gece sona erer, neredeyse sabah olur, biraz daha dayanabilmek için içilir, yorgun argın konuşulurken, Morelli'ye de bunlardan söz ettim. "Morelli," dedim, "dans edip sarhoş olan bu insanlar dünyaya gelirken iyi gelmişler. Uşakları, dadıları, hizmetçileri olmuş. Yazlığa gitmişler, destekçileri olmuş. Ne güzel. İçlerinden hangisi sıfırdan, kümesten farksız bir avludan buraya gelmeyi becerebilirdi?"

Morelli eliyle koluma vurarak: "Az kaldı," dedi. "Geldik. Gerekirse eve gideriz."

"Bu kadınların, kızların böyle giyinmeleri kolay," dedim. "Yeter ki istesinler. Dostlarına dil dökmeleri bile gerekmez. Gerçek orospuları giydirseler daha iyi ederler. Orospular hiç olmazsa çalışmanın ne demek olduğunu bilirler."

"Orospular giyiniyorlar mı hâlâ?" dedi Morelli.

Yemek yemiş, dans etmiştik. Bir sürü insan tanımıştık. Morelli'nin yanına hep, "Sonra görüşürüz," diyen birileri gelmişti. Birkaç kişiyi, birkaç adı tanımıştım: Roma'da prova salonumuza gelmişlerdi. Birkaç giysiyi de tanıdım: Bizde ölçüleri olan bir kontesin giydiği uzun, kolsuz giysiyi. Daha birkaç gün önce ben göndermiştim. Giysisi fırfırlı bir kadın bana gülümsedi; yanındaki erkek dönüp baktı; onu da tanıdım; geçen yıl Roma'da evlenmişlerdi. Adam eğilip selam verdi –uzun boylu, sarışın bir diplomattı– sonra birden sırtını çevirdi: Sanırım karısı benim terzi olduğumu anımsatıp görevi başına çağırmıştı onu. İşte o sırada tepem atmaya başladı. Sonra gözleri görmeyenler için para toplandı: Başına kırmızı kartondan bir şapka geçirmiş smokinli bir adam körler ve sağırlarla ilgili fıkralar içeren bir konuşma yaparken, gözleri sarılı iki kadın salonda do-

laşmaya koyuldu. Bağış yapan erkekler kadınları öpebiliyorlardı. Morelli de para verdi. Sonra orkestra yine çalmaya koyuldu; gürültü edenler, şarkı söyleyenler, itişip kakışanlar oldu. Morelli masaya sırmalı pembe bir giysi giymiş şişko bir kadın –kocaman bir balık gibiydi– ve danstan dönen genç bir erkek ve daha da taze bir kadınla geldi. Kadınla erkek kendilerini divana bıraktılar. Erkek oturunca yaylandı.

"Arkadaşım Clelia Oitana," dedi Morelli.

Şişko kadın oturup yelpazelenerek bana baktı. Yakasız mor giysisi vücuduna yapışık öbür kadın, çoktan gözleriyle süzmüştü beni. Morelli'ye gülümsedi, o da sigarasını yaktı onun.

İlkin ne konuştuklarını anımsamıyorum. Genç kadının gülümsemesini izliyordum gözlerimle. Sanki beni oldum olası tanıyormuş, Morelli ve benle, herkesle dalga geçiyormuş gibi bir havası vardı. Sigarasının dumanına bakıyordu şimdi. Öteki kadın gülüyor, saçma sapan şeyler anlatıyordu. Erkek dansa kaldırdı beni. Dans ettik. Adının Fefé olduğunu söyledi. Roma'dan söz etti, üstüme abanmaya, sıkıştırmaya çalıştı beni. Morelli'nin sevgilim olup olmadığını sordu. Sevgili aramadığımı söyledim. Gülerek daha da sarıldı bana. Benden daha fazla içmiş olmalıydı.

Geri döndüğümüzde yalnızca şişko kadın vardı, yelpazelenmeyi sürdürüyordu hâlâ. Morelli dolaşmaya gitmişti. Koca göbekli kadın, delikanlıyı birşeyler getirmeye gönderdi, sonra eliyle dizlerime vurup alaylı alaylı bana baktı. Tepem attı yine.

"Dün gece Rosetta Mola fenalık geçirdiğinde siz de otelde miydiniz?" dedi usulca.

"Tanıyor musunuz? Durumu nasıl?" dedim hemen.

"Tehlikeyi atlattı diyorlar," diyerek başını sallayıp iç çekti. "Gerçekten siz de o otelde mi kaldınız? Ne çocukluk. Bütün gün odasına kapanmış öyle mi? Gerçekten de tek başına mıymış?"

İri, canlı gözleri sanki iki iğne gibi batıyordu. Kendini tutmak istiyor, ama başaramıyordu.

"...Düşünün, daha o gece dansta görmüştük onu. Hiçbir şeyi yoktu... Böyle seçkin biri... Çok dans etmişti..."

Morelli'nin yaklaşmakta olduğunu gördüm.

"...Peki, sonra gördünüz mü onu? Üstünde hâlâ gece giysisi varmış diyorlar."

Birşeyler mırıldandım, hiçbir şey görmediğimi söyledim. Yaşlı kadının sesindeki gizli bir yan, suskunluğa yöneltmişti beni. Belki de küçümsediğim için susmuştum. Herkes geliyordu, Morelli, morlu esmer, sevimsiz Fefé. İri, bilgiç gözlerini açan yaşlı kadın ise konuşmayı sürdürdü: "Görmüş olduğunuzu sanıyordum... Ailesini de bilirim... Ne korkunç. Kendini öldürmeye kalkmış. Kimbilir ne zor bir gün geçirmiştir. Gün boyunca o yatakta dua etmemiştir hiç kuşkusuz."

Divana gömülmüş sigara içmekte olan esmer kadın alaycı bir biçimde bize bakarak bana, "Adele her şeyi cinselliğe bağlar," dedi. Sigarasından bir nefes çekti. "Cinselliğin modası geçti. Yalnızca hizmetçiler, terzi kızlar canlarına kıyıyorlar, bir aşk gecesinin ardından..."

"Bir gece ve bir gün," dedi Fefé.

"Saçma. Üç ay bile yetmez. Bence sarhoştu, yanlışlıkla ilacın ölçüsünü kaçırdı..."

"Olabilir," dedi Morelli. "Mutlaka öyledir." Şişko kadına doğru eğildi. Kucaklamayıp omuzlarına dokundu. Birlikte gittiler, yaşlı kadın sanki sıçrıyor, Morelli şaklabanlık yapıyordu.

Esmer kadın dumanın içinde dönerek beni süzdü ve giysimin özgünlüğünü övdü. Roma'da giyinmenin daha kolay olduğunu söyledi. "Başka bir havası var oranın. Daha seçkin. Kendiniz mi diktiniz?"

Keyifsiz alaycı bir havayla sordu bunu.

"Kendime giysi dikecek vaktim yok," dedim. "İşim başımdan aşkın."

"Çok insan görüyor musunuz?" dedi. "Falancayı görüyor musunuz? Filancayı görüyor musunuz?" Saydığı adların sonu gelmiyordu.

"Falanca ile filanca, geceden kalma borçlarını gündüz olunca ödemezler," dedim. "Kimisi de, faturayı yüksek görünce, ortadan toz olup kapağı Capri'ye atar," dedim.

"Ne güzel," diye bağırdı esmer kadın. "Harika!"

Kalabalıktan seslenip çağırdılar, birisi gelmişti. Kalkıp koşar adımlarla gitti.

Ağlamaklı bir yüzle bana bakmakta olan Fefé ile tek başıma kalmıştım. "Susamışsınızdır, gidip biraz dolaşsanıza," dedim.

İçme yönteminin, masa masa dolaşarak bir tanıdık bulup ondan bir kadeh otlamaya dayandığını anlatmıştı daha önce. "İçkiler birbirine karışıyor, ama olsun," demişti sırıtarak. "Dans ettikçe kokteyl yapıyorsun midende."

Başımdan savdım. Morelli gelip gülümser gibi yaptı.

"Hoşlandınız mı kadınlardan?" dedi.

İşte o zaman eğlencenin umurumda olmadığını anladım ve ona içimi dökmeye başladım.

IV

O gece ayrılmadan önce, Morelli bana bir şey dedi. Önyargılarım olduğunu söyledi. Tek ama önemli bir önyargım varmış: Çalışıp başarılı olmanın, dahası yalnızca yaşamak için çalışmanın insanı varlıklı doğanlarla –hiç kuşkusuz bir budalayla– eşdeğerli kıldığına inanıyormuşum. Kimi varlıklılardan öfkeyle söz ederken, sanki yaşamla hesaplaşıyormuşum. "Bence siz," dedi, "sportotodan kazanılacak paraya bile iyi gözle bakmazsınız."

"Niye öyle olsun?" dedim.

"Varlıklı doğmakla aym olduğu için. Ayrılık, ayrıcalık doğuracağı için."

Karşılık vermedim: Yorgundum, kolunu sıktım. Morelli:

"Çok varlıklı olup da bir şey yapmamakla, çok yoksul olup da bir şey yapmamak arasında büyük bir ayrım mı var?" dedi.

"İnsan başarılı olursa..."

"Tamam," dedi Morelli, "Başarılı olmak. Sporcular gibi." Ağzını biraz büzdü. "Spor vazgeçmek, erken ölmek demektir. Elinde olsa herkes sokaklarda avarelik edip de günün keyfini çıkartmak istemez mi? Hep sıkılmalı mı insan, bir deliğe mi tıkılmalı?"

Karşılık vermiyor, kolunu sıkıyordum.

"Siz başkalarının sevinmesinden nefret ediyorsunuz Clelia, olay bu. İyi yapmıyorsunuz Clelia. Kendi kendinizden tiksiniyorsunuz. Oysa doğuştan soylusunuz. Güle-

rek bakın çevrenize, suratınızı asmayın. Başkalarının sevinci, sizin de sevinciniz demektir..."

Ertesi gün haber vermeden, çalışanlara telefon etmeden Po Sokağına gittim. Torino'ya gelmiş olduğumu bilmiyorlardı daha; ne yapıldığı, nasıl yapıldığı konusunda sağlıklı bir izlenim edinmek istiyordum. Geniş sokağa girip de, dipte karla kaplı tepeyi ve Gran Madre Kilisesini görünce karnaval olduğunu anımsadım. Burada da şekerleme, borazan, maske, maytap satıcılarının tezgâhları kemerlerin altını kaplamıştı. Sabah havası serindi, ama insanlar büyük barakaların bulunduğu dipteki alana doğru gitmeye başlamışlardı.

Sokak anımsadığımdan daha da genişti. Savaş üç-dört binayı yerle bir ederek ürkütücü bir boşluk oluşturmuştu. İçinde cılız otların boy verdiği büyük bir alana, bir toprak ve taş çöküntüsüne benzeyen bu boşluk, bir mezarlığı çağrıştırıyordu. Bizim beyaz badanalı, kapıları pencereleri takılmamış, yapım aşamasındaki mağazamız, burada, boşluğun kenarındaydı.

Mağazada başlarına beyaz kartondan şapka geçirmiş iki badanacı buldum. Birisi bir tenekenin içinde kireç çözüyor, öteki de kireç kalıntılarıyla kirlenmiş bir leğende ellerini yıkıyordu. İçeriye girişime baktılar, hiç önemsemeden. İkinci usta kulağının arkasına bir sigara sıkıştırmıştı.

"Mühendis bu saatte gelmez," dediler.

"Ne zaman gelir?"

"Akşamdan önce gelmez. Madonna di Campagna'da bir işi var."

Onlardan başka çalışan olup olmadığını sordum. Belirli bir ilgiyle kalçalarıma baktılar, gözlerini fazla kaldırmadan.

Ayağımı yere vurdum. "Başınız kim sizin?" dedim.

"Buradaydı," dedi kireç karıştıran. "Dışarıya çıktı." Yine tenekeye bakmaya koyuldu. "Git çağır Becuccio'yu."

Becuccio geldi, kazaklı, asker pantolonlu, gençten biriydi. Durumu hemen anladı, uyanık biriydi. İki işçiye döşemeyi bitirmeleri için bağırdı. Salonları gezdirdi bana, yapılan işleri anlattı. Elektrikçileri bekledikleri için geç kaldıklarını söyledi; elektrik kablolarının nereden geçeceğini bilmeden bölmeleri yapmak olanaksızdı. Mühendis bölmelerin kapalı olmasını istiyordu; firma aksini öneriyordu. Konuşurken ona baktım: Yapılı, kıvırcık saçlıydı, gülümseyerek dişlerini gösteriyordu. Bileğinde deri bir kayış vardı.

"Mühendise nereden telefon edebilirim?"

"Ben ederim," dedi hemen.

Pardösü giymiştim, kürklü değildim. Po Sokağını geçtik. Beni bir kahveye götürdü, kasadaki kız belirgin bir biçimde gülümseyerek karşıladı onu. Telefona karşılık verilince almacı bana uzattı. Mühendisin kalın ve kaba sesi, kim olduğumu söyler söylemez alçaldı. Roma'nın bir mektubuna yanıt vermemiş olmasından yakındı, İmar Müdürlüğüne de değindi; konuşmayı kısa kesip yarım saat içinde gelmesini söyledim. Becuccio gülümseyip kapıyı açtı. Bütün günü kireç kokusu içinde geçirdim. Mühendisin büyük bir deri çantadan çıkarttığı çizimlere, mektuplara baktım bir kez daha. Becuccio iki sandık koyup birinci katta bir oturma yeri yapmıştı bize. Hemen yapılacak işleri not ettim, bitiş tarihini belirledim, tesisatçının adamıyla konuştum. Bir aydan fazla bir süre yitirilmişti.

"Karnaval boyunca iş sürer," dedi mühendis.

En geç ay sonunda mağazayı istediğimizi söyledim.

Bitiş tarihlerini bir kez daha gözden geçirdik. Daha önce Becuccio'ya sorular sorup kendimce bir fikir edinmiştim. Tesisatçının adamıyla da anlaştık. Mühendis işlere göz kulak olacaktı.

Tartışmalar sırasında, badanacıların şimdi ayakta çalışmakta oldukları boş odaları dolaşıyordum. Avludan iki işçi daha geldi. Basamakları süpürge, kutu dolu, tırabzansız merdivenlerden hızla inip çıkıyordum ve badana kokusu

–dağ kokusu gibi sert bir koku– başımı döndürüyordu ve burası sanki kendi evimmiş gibi geliyordu bana. Asma katın boş bir penceresinden, bu saatte cıvıl cıvıl kalabalık Po Sokağına gözlerim takıldı. Neredeyse alacakaranlıktı. İlk çalıştığım atölyede akşamları son dikişleri diker, mutlu bir biçimde dışarı çıkacağımız saatin gelmesini sabırsızlıkla beklerken dışarıyı gözetlediğimiz küçük pencere geldi aklıma. "Dünya kocaman!" dedim yüksek sesle, nedenini pek de bilmeden. Becuccio gölgede saygılı bir biçimde beklemekteydi.

Karnım acıkmıştı. Dünkü eğlence yormuştu, Morelli büyük bir olasılıkla otelde beni bekliyordu.

Ertesi günle ilgili hiçbir şey demeden ayrıldım oradan. Yarım saat boyunca kalabalığa karıştım. Orkestraların çaldığı, atlıkarıncaların kurulduğu Vittorio Alanına doğru gitmedim. Oldum olası karnavalın tadını daracık sokaklarda, yarı karanlıkta çıkartmaktan hoşlanmıştım. Roma'daki birçok eğlenceyi, geçmişte kalmış birçok şeyi, birçok budalalığı anımsadım. Bütün bunlardan geriye Maurizio kalmıştı. Maurizio çılgını. Bir de dengeli bir rahatlık. İstediğimi yapabiliyordum, kendi kendimin patronuydum, Torino'da gezinebiliyor, istediğimde durabiliyor ve yarın ne yapacağıma karar verebiliyordum.

Yürürken, on yedi yıl önce Torino'yu terk ettiğim, bir insanın bir başka insanı kendisinden daha fazla sevebileceğine karar verdiğim akşamı düşündüğümü anladım. Oysa gerçek isteğimin dışarı çıkmak, dünyaya adım atmak olduğunu, adım atabilmek için de böyle bir gerekçe, böyle bir bahane gerektiğini kendim de biliyordum. Beni kendisiyle birlikte götürüp, bana bakabileceğini sandığında Guido şaşkına dönmüştü, bilinçsizce sevinmişti –oysa her şeyi daha başından biliyordum. Elinden geleni yapmasına, çalışıp çabalamasına izin verdim. Yardımcı bile oldum ona, onunla birlikte olmak için işten erkenden çıkıyordum. Morelli'ye göre derdim, başımın belasıydı o. Üç ay boyunca gülmüş, Guido'yu da güldürmeye çalışmıştım: Bir şeye

yaramış mıydı? Benden ayrılmasını bile beceremedi. İnsan bir başkasını kendinden daha fazla sevemez. Kendini kurtarmayı beceremeyeni, kimse kurtaramaz.

Ama yine de o günlere teşekkür borçluydum, bu noktada Morelli haksız değildi. Nerede olduğunu, sağ mı ölü mü olduğunu bilmiyordum, ama başarımı Guido'ya borçluydum ve onun bundan haberi bile yoktu. İpe sapa gelmez sözlerine, halının üstünde diz çöküp, kendimi ona verdiğim, onu sevdiğim için teşekkür etmesine gülmüştüm hep. "Bilerek yapmıyorum," demiştim. Bir gün, "En büyük iyilikler bilinmeden yapılır," demişti, o da.

"Sen böyle bir şey hak etmiyorsun," demiştim.

"Kimse bir şey hak etmez ki," diye yanıt vermişti.

On yedi yıl. Önümde en azından daha bu kadar süre vardı. Artık genç değildim ve bir erkeğin –en iyisinin bile– değerinin ne olduğunu biliyordum. Kemerlerin altından çıkıp vitrinlere bakmaya koyuldum.

V

Akşam Morelli beni bir salona götürdü. Burada çok sayıda çocukla karşılaşmam beni şaşırttı: Torino'nun yaşlı insanlar kenti olduğu söylenir hep. Delikanlılarla genç kızlar bir köşede küçük çocuklar gibi şamata ediyor, biz büyükler de bir divanın çevresinde oturmuş, boynu kurdeleli kadife mantolu, çok bilmiş yaşlı bir kadının arabalar ve Mirafiori[1] konusunda anlattığı saçmalıkları dinliyorduk. Yaşlı kadının karşısındakiler susuyor, biri gizlemeye çalışarak sigara içiyordu. Kadının öfkeli, cılız sesi ancak biri geldiğinde duraksıyor, hal hatır sorulmasına izin veriyor ve ilk boşlukta yeniden anlatmaya koyuluyordu. Morelli bacak bacak üstüne atmış büyük bir dikkatle dinliyor, bir başka erkek de kirpiklerini indirmiş halıya bakıyordu. Çok geçmeden yaşlı kadına ilgi göstermenin gereksiz olduğunu anlamıştım. Kimse yanıt vermeye kalkmıyordu ona. İskemlelerinde yan dönmüş birkaç kadın alçak sesle dedikodu yapıyor, isteyen yerinden kalkıp salondaki başkalarıyla konuşuyordu.

Kristal avizeleri, halının dışında insanın ayağını okşayan Venedik mermerleriyle salon çok güzeldi. Divanın yanındaki şömine de yanıyordu. Yerimden kalkmadan duvarlara, kumaşlara, şekerliklere bakıyordum. Biraz fazla eşya vardı, ama oda sanki bir mücevher kutusu gibi düşünülmüş, pencereler ağır perdelerle örtülmüştü.

[1] Torino'da otomobil fabrikalarının bulunduğu bölge. (Çev.)

Omzuma vurulup adımın söylendiğini duydum ve karşımda evsahibinin uzun boylu, güleryüzlü kızını buldum. Benimle birkaç cümle konuştu, sonra kimi kişileri tanıyıp tanımadığımı sordu.

Alçak sesle tanımadığımı söyledim.

"Roma'dan geldiğinizi biliyoruz," diye bağırdı gülerek, aniden oluşan sessizliğin içinde. "Dün akşam bir arkadaşımı tanımışsınız. Niye yadsıyorsunuz?"

"Hangi arkadaşınızı?"

Anlamıştım, eğlencedeki kadınlardan söz ediyordu. Ama her işte burunlarını sokanlardan hoşlanmazdım.

"Fefé'yi de tanımadınız mı?"

"Beni anımsayabileceğini sanmıyorum. Fitil gibiydi."

Bu yanıt hoşuna gitmişti. Ayağa kalkıp peşinden, salonun eşiğindeki gençlerin yanına gitmek zorunda kaldım. Bir sürü ad söyledi, Pupé, Carletto, Teresina gibi. Kimisi ciddi, kimisi sıkkın elimi sıktı, birinin konuşmasını beklediler. Sarışın kızın beni divandan uzaklaştıran laf kalabalığı, burada da kendimi çağrılmadan gelmiş bir konuk gibi duyumsamamı engellememişti. Oysa bir süredir, bu koşullarda daha da zor duruma düşenler olduğunu biliyordum. İçimden Morelli'ye sövüp saydım, yüreğimin sıkıştığını duyumsadım; Roma'daki yaşamımı gözlerimin önüne getirdim, eğlenceyi ve ertesi sabah aynadaki yüzümü gözlerimin önüne getirdim. Basilica Sokağını, yeryüzünde yalnız yaşanabileceğini, bu insanları bir daha görmeyeceğimi düşünerek oyalanmaya çalıştım.

Sarışın kız da ağlamaklı gözlerle bize bakıyordu; bana kalırsa düş kırıklığına uğramıştı. "Hadi birşeyler desenize," dedi. Yirmi yaşına ve onca gülmek isteğine karşılık ters davranmamıştı. Ama Mariella'nın –divandaki kadının torunuydu– nasıl inatçı olduğunu bilmiyordum. Etrafına bakınıp bağırdı: "Loris nerede? Loris'i arayın. Loris'i istiyorum hemen." Biri Loris'i aramaya gitti. Ötekiler konuşmaya koyuldular yine, kimi bir iskemleye eğilmiş, kimi de iskemleye oturmuş olarak. Keçi sakallı gençten biri, o kış

caddelerdeki karı küremiş olan, orada bulunmayan Peggi adında bir arkadaşlarını savunuyordu kızlara karşı. Ona göre, bu işi kendini güdümlemek için yapmıştı, oysa kızlar gösteriş için yaptığını söylüyorlardı.

"Kendini güdümlemek ne demek?" diyordum içimden, Loris yere bakarak geldiğinde. Kara bir papyon boyunbağı takmıştı, ressammış. Bu insanlar arasındaki öneminin boyunbağından ve tüylü kaşlarından kaynaklandığı kuşkusu doğdu içimde. Ters ters bakıyordu, tıpkı bir boğa gibi.

Gülümser gibi yaptı bize. Mariella bir iskemleye çöküp: "Hadi giysileri konuşalım," dedi.

Sonunda neyin söz konusu olduğunu anladığımda –herkesten daha çok bağıran bir kız anlatmaya çalışmıştı bana– hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranıp tasasız gülümsedim. Artık Mariella ile ötekiler konuşuyorlardı aralarında.

"Giysi, sahne olmadan olmaz."

"Gösteriş istiyorsak, en iyisi Carmen."

"Maskeli balo yapalım daha iyi."

"Şiir gibi sözler boşlukta yankılanmalı."

"İçinizden hanginiz okudunuz metni?"

Salonun öbür ucuna bir göz attım; yaşlı kadın yanı başındakilerle konuşmayı büyük bir coşkuyla sürdürüyordu. Erkekler yürürken içgüdüsel olarak halıya bakıyor, kadınlar gidip geliyorlardı. Ellerde de, ilk çay bardakları görülmeye başlamıştı.

Bizim tarafta Loris alçak sesle konuşuyordu: "Eski tiyatroya öykünemeyiz. O derece uygar değiliz. Bir oyunun çıplak sözcüklerini vermemiz gerekiyor. Sahnelemeden yapamayız bunu, çünkü şimdi şu odada bile üstümüzdeki giysilerle bu duvarların arasında, istesek de istemesek de bir oyunun içinde yer alıyoruz. Her ortam bir sahnelemedir. Işık bile..."

"Öyleyse karanlıkta okuyalım metni," diye ciyakladı bir kız.

Loris böyle konuşurken, Mariella yerinden kalkıp hazırlıklara bakmaya gitti, sonra da kızları çağırdı. Birkaç kişi ve şimdi susmuş ve sıkkın sıkkın gülümsemekte olan Loris'le birlikte kaldım ben.

"Karanlık önerisi fena değil," dedi biri.

Yere bakmakta olan Loris'e baktık. "Saçma," dedi, oturmakta olan, ipekli giysisi sözlerinden daha değerli, ufak tefek bir kadın. "Tiyatroya görmek için gidilir. Bu oyunu oynayacak mısınız, oynamayacak mısınız?" Çocukların yüzlerine gülen, işveli minicik gözleri vardı.

Ressam bu konuya girmek istemedi, yüzündeki ifadeyi değiştirerek asık bir suratla çay istemediğini, bir kadeh içki istediğini söyledi. Bu arada fincanlar bize de gelmeye başlamıştı. Mariella da şöminenin üstüne bir şişe konyak koydu. Bir sonuca varıp varmadığımızı sordu bana.

"Bir sonuca mı varacaktık?" dedim.

Mariella bağırdı: "Ama bize yardımcı olmalısınız siz. Modadan anlıyorsunuz."

Divanın çevresindeki dalgalanma, birşeyler olduğunu gösteriyordu. Herkes yerinden kalkıyor, yer açıyorlardı. Mariella da oraya seyirtti. Yaşlı kadın gidiyordu. Ne dediğini duyamadım. Güzel bir hizmetçi kız koluna girdi, o da bastonuyla yere vurup canlı gözlerle çevresini taradı zorlukla. Saygı gösterileri arasında, yavaşça, seke seke uzaklaştılar.

"Nenem kapısının açık bırakılmasını ister, yatağından sesimizi duymak için," dedi, Mariella yanımıza gelir gelmez. "Plakları, konuşmaları, insan seslerini duymak istiyor. Arkadaşlarımızı çok sever..."

İlk fırsatta Morelli'yi bir kenara çekip ne düşündüğünü sordum. "Şimdiden sıkıldınız mı?" dedi.

"Sizin kadar sıkılmış olamam, yaşlı kadına dayanmak zorunda kalmadım... Yine de..."

"Yaşlı kadını kötülemeyin," dedi Morelli. "Clementina gibi kadınlara çok az rastlanıyor. Çoğu öldü. Clementina'nın kapıcı kızı olduğunu biliyor musunuz? Oyunculuk,

balerinlik yapmış, nikâhsız oturmuş. Yaşlı konttan olan üç çocuğundan biri Amerika'ya kaçmış, öteki piskopos olmuş. Bir de kızı varmış..."

"Acıdım. Niye bir köye çekilmiyor?"

"Aklı başında da ondan. Evini yönetmek istiyor. Tanımalısınız onu Clelia."

"Öyle yaşlı ki... korkutuyor."

"İşte bunun için tanımalısınız. Yaşlılardan korkarsanız yaşamaktan da korkarsınız."

"Beni buraya ötekileri tanımam için, getirmiş olduğunuzu sanmıştım..."

Morelli salonda oturanlara, dipte çene çalan çiftlere baktı.

Yüzünü buruşturup mırıldandı: "İçki vermeyecekler mi?"

VI

O akşam sahnelemekten söz edilmedi bir daha. Loris'in kara papyonunun ortalarda dolaştığını görüyor, uzak durmaya çalışıyordum. Mariella da bunu anlamış olmalıydı ki, beni aralarında annesinin de bulunduğu bir kadınlar topluluğunun yanına götürüp moda konusunu açtı. Gönlümü mü almak istiyordu? Eğlencedeki kız arkadaşına değindi yine, kendinin de gelmek istediğini, ama kendini daha çocuk saydığını söyledi. Aklıma sedye ve ipekli giysi gelmişti. "Sen de gelebilirdin," dedi saten giysili ufak tefek kadın. "Kimse taşkınlık yapmadı. Gecenin ortasında daha iyi eğlenmek için başka bir yere gidenler bile oldu."

"Aile içi değişiklik mi yaptılar?" diye takıldı Mariella.

"Tam öyle," dedi bir başkası.

"Karanlıkta iyi olmuştur," diye noktaladı konuşmasını Mariella. Kadınlar gülümsediler, utanmış ve hoşlanmış olarak. Mariella hiç de aptal değildi. Salonu o yönlendiriyordu, bu tür konuşmaların içinde yetişmişti. "Nenesinin gençliğinde yaptığı gibi, aşağılardan yola çıkarak buralara gelmeyi başarabilir miydi," diye sordum kendi kendime. Aklıma Morelli'nin dedikleri geldi ve duraksadım.

Tam da Morelli'den, sürdüğü yaşam biçiminden söz ediliyordu. Roma, Roma villaları ve kimi ünlü kişilerle ilgili sözlerim, burnundan kıl aldırmayanları bile susturdu. Morelli kimi evlerde ev sahibi gibi davranırdı, başka bir yere gitmek isteği uyandırmayan tek kentti Roma. Başka yerlerden Roma'ya gelirlerdi. Mariella ellerini çırparak

çok eğlendiğini, bir gün Roma'ya gideceğini söyledi. Biri Kutsal Yıl'dan[1] söz etti.

"Şu şaşkınlar ne yapıyorlar?" dedi birden Mariella. "Ne konuştuklarını dinleyelim mi?"

Bunun üzerine dağıldık, çeşitli kümeler, kendisine yüklenen üç-dört kızla tartışmakta olan Loris'in kara papyonunun çevresinde bir araya geldi. Loris ile ötekiler iş olsun diye konyağın tümünü içmişler, şimdi azgın boğalar gibi bağrışıyorlardı, bilmem ne konusunda –insanın yaşamda kendi kimliği mi olmalıydı, yoksa rol mü yapmalıydı. Sıska bir kızın –kâküllü, kalın dudaklı, sigaralı– eğlencedeki esmer kadının, Momina'nın adını bağırdığını duyunca şaşırdım. "Momina dedi, Momina dedi," diyordu. Mariella da kalabalığa katılıp çevresini seçkin erkekler sarınca, titrek bir ses duyuldu: "Sevişirken insan maskesini çıkartır. Çırılçıplak olur." Mariella onlarla ilgilenirken, ben Morelli'ye döndüm. Yüzü hoşnuttu, sanki tekgözlük takmış gibi bakıyordu. Kaçamak gülümsedim, yanıma geldiğinde alçak sesle içkiyi fazla kaçırmış olanları niçin bahçeye çıkartmadıklarını sordum. "Açık hava iyi gelir, kimseyi de rahatsız etmezler."

"Olmaz," dedi. "Yumurtlayacakları cevherleri kadınların, ev sahiplerinin de duymaları gerekir. Doğrusu da bu."

Bu delikanlı bozuntularının kimler olduklarını sordum. Adlarını söyledi, hepsinin dürüst olmadığını, gençliğin yozlaştığını, yozlaşmanın savaştan önce başlamış olduğunu –sınıf ayrımı da gözetmiyordu– vurguladı. Ona göre, ancak kim olduğumuzu iyi bilirsek başkalarıyla kaynaşabilirdik. "Buradakiler artık ne kim olduklarını biliyorlar, ne de ne istediklerini," dedi. "Eğlenmeyi bile beceremiyorlar. Tartışmayı bilmiyorlar, bağırıyorlar. Yaşlıların kusurlarına sahipler, ama yaşlıların deneyiminden yoksunlar...

[1] Katoliklikte 00, 25, 50, 75 sayılarıyla biten yıllar. Pavese bu romanı 1949'da yazdığına 1950 yılına gönderme yapılıyor. (Çev.)

Bense ipekli giysili kızı düşünüyor, ondan haber alıp almadığını sormak istiyordum. Ama sormadım. Bu konularda inatçı olduğunu, davranışlarının başkalarının dertleriyle ilgilenmediğini gösterdiğini, bezgin, yaşlanmış olduğunu anlamıştım. "Babam yaşındasın," diye düşündüm. "Bir sürü şey bilsen de, hiçbir şey bilmiyorsun. Öteki hiç olmazsa ağzını açmıyor, bir şeye karışmıyordu..."

Morelli şimdi kalabalıkla tartışıyordu. Keçi sakallıya, budalaca tartışmalar yapacak yerde kadınlara nasıl davranılması gerektiğini öğrenmelerini, yaşamayı öğrenmelerini, artık büyümelerini söylüyordu. Keçi sakallı da onu mat etmeye çalışıyor, yaşamda hepimizin rol yapmakta olduğumuzu kabul etmesini istiyordu. Morelli'yi hiç bunca sıkkın görmemiştim. Kadınlar çok eğleniyorlardı.

Sıkkın bir erkeğe pervasızca gülümsemekte olan Mariella'yı yakalayıp bir kenara çektim. Bizim –daha doğrusu benim– gitmek istediğimi, gece için teşekkür ettiğimi söyledim. Şaşırdı, beni yine görmek istediğini, bana bir sürü şey anlatmak istediğini, kendileri için bir şey yapmam gerektiğini, Momina'nın da beni çok övmüş olduğunu söyledi. "Bu gece yoktu," dedim, bir şey demiş olmak için.

Mariella telaşlandı, özür diledi. Telefonla konuştuklarını, Momina'nın haberi olmadığını, Mola'lara gitmek istediğini söyledi.

"Biliyorsunuz değil mi?" dedi, sesini alçaltıp gözlerini doğrultarak.

"Evet," dedim. "Rosetta nasıl?"

Bunun üzerine Mariella'nın benzi attı, üzgün bir sesle, Rosetta'yı tanıyorsam onunla ilgili olarak konuşmamız gerektiğini, anasının babasının zavallı kızı hiç anlamadıklarını, onu cehennem hayatı yaşattıklarını, kızın güçlü, çok duvarlı olduğunu, yaşamaya, bir sürü şeye hakkı olduğunu, yaşından çok daha olgun olduğunu ve o korkunç deneyimden sonra artık dostluklarının sürmemesinden korktuğunu söyledi.

"Peki nasıl şimdi?"

"Düzeldi, ama hiçbirimizi görmek istemiyor, hiç kimseyi görmek istemiyor. Yalnızca Momina'yı çağırıyor, bir tek onu görüyor..."

"İyi olsun da, bunun önemi yok," dedim.

"Doğru, ama benden tiksinmesinden korkuyorum..."

Ona baktım. Yüzündeki üzüntü benimle ilgili değildi.

"Yuttuğu ilaç midesini bulandırır," dedim. "Midesi bulanan biri başkalarını görmek istemez..."

"Ama Momina'yı görüyor," diye karşılık verdi hemen Mariella. "Bozuluyorum buna."

"Daha büyümen gerek güzelim," diye düşündüm. "Senin yerinde olsam kendimi daha iyi dizginlerdim."

"Rosetta sizi üzmek için ilaç içmedi ki," dedim. Bunu gülümseyerek ve gitmek üzere olduğumu belli ederek söyledim. Mariella hemen gülümsedi yine ve elini uzattı.

Yanımdakilerle tokalaştım. Morelli'yi papyonlu adam ve kadınlarla bırakıp çıktım. Dışarıda yağmur çiseliyordu. Caddede tramvaya bindim.

VII

Aradan iki gün geçmeden, bir sabah Mariella telefonla beni aradı. O geceden sonra kimseyi görmemiştim, günlerimi Po Sokağında geçiriyordum. Kızın sesi gülüyor, üsteliyor, değişiyor, iç çekiyordu. Arkadaşlarını görmemi, hatırı için onlara yardımcı olmamı istiyordu. Öğleden sonra ona çay içmeye gidebilir miydim? Ya da Loris'in atölyesine uğrasak daha iyi olmaz mıydı?

"Yüreklendirmiş oluruz onları," dedi. "Bilseniz ne iyi çocuklar."

Üstünde Kazak işi hafif bir kürkle Po Sokağına gelip beni aldı. Ev Po Irmağının karşı kıyısındaydı. Alanın çevresindeki kemerleri izledik. Hızla giderken Mariella barakalara bir göz bile atmadı. Ben, birkaç günün beni Roma'dan kopartmaya yettiğini, Torino'da oldum olası burada yaşayanlar gibi uğraşlar, arkadaşlar edindiğimi düşünüyordum. Maurizio da, geldiğim sabahtan sonra yeni nergis göndermemişti.

Çene çalarken Mariella, Torino'daki yaşamla, dükkânlarla ilgili bir sürü şey söyledi. Hep müşteri gözüyle gördüğü için, dükkânları çok iyi tanıyordu. Bir dükkânı vitrinine göre değerlendirmek, vitrin yapmamış biri için zordu. Oysa Mariella her şeyi anlıyordu. Hâlâ terzilere kan kusturan nenesinden söz ediyordu.

Kirli bir merdivenin tepesine varınca bozuldum. Konuşmamızı sürdürmek istiyordum. Mariella zili çaldı.

Ressam atölyeleri hep aynı oluyor. Kimi dükkânların bilinçli, isteyerek yaratılmış dağınıklığı var hepsinde. Ne

zaman çalışıldığı anlaşılmaz, sanki ışığı hiç sevmezler. Loris'i dağınık yatağın üstünde bulduk –bu kez papyonu yoktu– saçları kâküllü kız da ortaya çıktı. Üstünde tüysüz bir palto vardı, Mariella'ya ters ters baktı. Sigara içiyordu. Loris de pipo içiyordu, ikisinin de suratı asıktı. Mariella sımsıcak gülerek: "Taburem nerede?" dedi. Loris yatağında kımıldamadı.

Gülümseyerek oturduk. Mariella çenesini açtı, haberler sordu, şaşırdı, pencereye gitti. Adı Nene olan zayıf kız beni süzüyordu. Yirmi beş yaşlarında, kalın dudaklı tuhaf bir kızdı. Sigarasını sabırsız hareketlerle içiyor, tırnaklarını kemiriyordu. Güzel gülüyordu, tıpkı bebekler gibi, ama gergin hali sıkıntı veriyordu. Belli ki içinden Mariella'yı salak yerine koyuyordu.

Oraya giderken nelerle karşılaşacağımı biliyordum. Kendileriyle ilgili olaylardan, tanımadığım kişilerden, bitmeden satılan bir tablodan söz ettiler. Satıştan sonra ressam tablonun bittiği sonucuna varıp artık elini sürmemeye karar vermiş. Alıcı tablonun bitirilmesini istese de ressam kararından dönmemiş, iş uzayıp gitmiş. Nene'nin içi içini yiyordu, bozuluyor, yerinden duramıyor, sigarasını ısırıyor, lafı Mariella'nın ağzından alıyordu. İnsanların yaptıkları işe göre konuşmalarını anlıyorum; ama ressamların, bir de meyhanede tartışanların üstüne yok. Fırçalardan, boyalardan, incelticilerden –kullandıkları nesnelerden– söz etseler anlayacağım. Oysa bu insanlar iş olsun diye anlaşılmaz konuşmalar yapıyorlar, anlamını hiç kimsenin bilmediği sözcükler paralıyorlar, içlerinden biri mutlaka her şeye karşı çıkıyor, öyle değil böyle olduğunu söyleyip her şeyi altüst ediyor. Tablolardan söz eden gazetelerdeki gibi sözcükler kullanıyorlar. Nene'nin bu konuda da abartılı davranmasını bekliyordum. Oysa davranmadı. Hızlı, öfkeli konuşuyor, ama çocuksu halini yitirmiyordu: Bir tabloya başlayınca kolay kolay ara vermediğini anlatıyordu Mariella'ya. Birbirlerine, "sen," diyorlardı. Loris susuyor, piposunu çekiyordu. Resimle alışverişi olmayan Mari-

ella bir ara dışarı kaçtı: Niye oyunu tartışmıyorduk? Loris yatakta döndü, Nene ikimize de pis pis baktı. Anlamıştı, kendini tutamayıp güldü. Taşralılar, satıcı kızlar gibi gülmesi dikkatimi çekti, kimi kez ben de böyle gülerdim.

Nene: "Her şey bitti artık, Rosetta olayından sonra intiharlı bir oyun sahnelenemez," dedi.

"Saçma," diye bağırdı Mariella. "Kimin aklına gelirdi?"

Nene bize bakıyordu yine, kışkırtıcı ve mutlu.

"Kadın sorunları," dedi Loris küçümseyerek, "ev kadınlarını ilgilendirir. Bana ne bunlardan. Bizim işimiz Martelli'lerle, para veren insanlarla. Rosetta'nın ne yaptığını bilemem ben... Kaldı ki, gerçekliğin dönüşümü, sanatsal konumların yükseklik yitirerek yaşama dönüşmeleri hoşuma da gidiyor. Bireysel olayın başladığı nokta beni ilgilendirmiyor... Rosetta gerçekten de etki altında kalarak davrandıysa, çok güzel bir şey... Yine de Martelli'ler istemiyorlar."

"Ne ilgisi var?" dedi Mariella. "Sanat başka bir şey..."

"Öyle mi dersiniz?" diye yorum getirdi Loris. "Nesnelere bir başka türlü bakış diyebilirsiniz, ama başka bir şey değil. Bana kalsa dramatik etkileyişi sahneye koyardım, olağanüstü bir şey olurdu... tiyatro olaylarından bir derleme... giydiğiniz bu giysileri, bu odayı, bu yatağı, Maria Maddalena Tiyatrosundaki gibi... Varoluşçu bir tiyatro... Böyle mi deniyor?"

Kalın kaşlı gözleriyle yataktan bana bakıyordu, tam bana bakıyordu. Numara yapanlara dayanamıyordum. Dersini verecektim ki, Nene birden araya girdi: "Rosetta ölmüş olsaydı yapabilirdik. Rosetta'ya saygı gösterisi olurdu..."

Mariella sordu: "İstemeyen kim?"

"Momina," diye yanıt verdi öteki. "Martelli'ler, başkan, Carla ve Mizzi. Momina'nın arkadaşları..."

"O salak orada kalsaydı daha iyi ederdi..." diye homurdandı Mariella.

Mağazada Roma ile ilgili rezaletleri, dedikoduları dinlemeye alışıktım; ama bir arkadaşlarının canına kıymayı başaramamasını konu edinen bu konuşmalar şaşırtmıştı beni. Loris'in istediği gibi, sanki bir tiyatroda gibi, oyunun neredeyse başlamış olduğunu düşündüm. Torino'ya gelmekle ben de sahneye girmiştim, şimdi de rolümü oynuyordum. "Şimdi karnaval, Torino'da her yıl bu türden şakalar yapılır," diye geçiriyordum aklımdan.

"Bana kalırsa," dedi Loris piposunu kemirerek, "siz aranızda anlaşın."

Ben kâküllere, Nene'nin kalın dudaklarına, solmuş pardösüye bakıyordum. İnsanların yaşam biçimleri tuhaftı. Mesleklerinden, yaptıkları işi bitirmeden satmak hakkından söz ederken, hiç kuşkusuz paradan çok, kendi üstünlüklerini savunuyorlardı. "Güzelim senin nefesin kokuyor açlıktan," demek geliyordu içimden ona. "Üstelik bir sürü derdin var. Bu gece nerede kalacaksın? Kimse bakıyor mu sana? Mariella resim yapmıyor, ama ailesi varlıklı, kürkü var." Oyun konusunda tartışmaya koyulmuşlardı, bir başka seçim yapmak için vakit kalmadığını söylüyorlardı. Olmazsa bu yıl bir şey yapmazlardı. "O salağın yüzünden," diyordu Mariella. Nene: "Tek perdelik, olaysız, sahnesiz bir metin okuyalım," deyince, Loris yerinden fırlayıp tiksinerek sanki akıllarını kaçırmışlar gibi baktı onlara. "Siz bilirsiniz," dedi. "Ama benden bir şey istemeyin."

Pencerenin altındaki yere dayalı çerçevesiz resme baktım bir kez daha. Kirli, bitmemiş gibiydi: Buraya geldim geleli ne olduğunu soruyordum kendime. Mariella: "Hadi resimleri gösterin," demesin diye, ötekilerin dikkatini çekmemeye özen gösteriyordum. Ama mor ve karaya çalan renk cümbüşü büyülemişti sanki beni; resme bakmak istemesem de, ikide bir o yana dönüyor, içimden bu odaya ve Loris'in suratına benzediğini düşünüyordum.

Birşeyler söyledim. Oyunun ne zaman oynanacağını sordum. "Kim biliyor ki?" dedi Nene. "Kimse on para koymadı daha ortaya."

"Size para desteği sağlayan biri yok mu?"

"Para desteği sağlayan olursa, kendi beğenisini kabul ettirmeye kalkışır," dedi Mariella ters ters. "Bu yüzden..."

Loris: "Biri kendi beğenisini bana kabul ettirmeye kalkışsa mutlu olacağım," dedi. "Beğenisi olan insan kalmadı ki. Ne istediklerini bilmiyorlar..."

Mariella kürkünün içinde güldü, hoşnut bir biçimde. Nene heyecanlanarak: "Bu işin içindeki Martelli sayısı, Mizzi sayısı çok," dedi. "Bir sürü isterik kadın... Momina..."

"O kadar da değil," dedi Mariella.

"Momina ne istediğini biliyor. Karşı çıkmayın ona."

"Bu durumda kim gelir bizi izlemeye?" diye kestirip attı Mariella. "Kim oynar? İsterik kadınlar mı?"

"Oynamak söz konusu değil ki. Okumak yeterli."

"Boş laf," dedi Loris. "Bir çevreyi renklendirmek istiyorduk biz."

Bir süre daha sürdürdüler. Belli ki, ressam üç-beş kuruş alabilmek için, dekorları boyamak istiyordu. Mariella oyunculuk yapmayı önemsiyordu. Bir tek, Nene'nin bir isteği yoktu, ama onun da gönlünde bir şeyin yattığı belliydi.

Momina tam bu sırada geldi.

VIII

Yüzünden eksik olmayan asık suratlı patron havasıyla girdi içeriye. Yalnızca eldivenlerinin değeri, atölyenin değerinden fazlaydı. Kapıyı açan Nene, bir hizmetçi kıza benziyordu. Gülerek selamlaştılar.

"Her yerde karşılaşıyoruz sizinle," dedi beni görünce.

"Torino küçücük yer," karşılığını verdim.

Rastgele gezindi, tablolara baktı, miyop olduğunu anladım. İyi ki miyoptu. Mariella'yı süzdü.

"Lambayı yaksanıza," dedi. "Gece olduğunu görmüyor musunuz?"

Işıkla birlikte pencere yok oldu ve tablo, derisi soyulmuş yüzler bulamacına dönüştü.

"Kimse kabul etmez," dedi Nene. "Ben de yokum. Saçma sapan şeyler yüzünden vakit yitiriyoruz, daha ne yapacağımızı bile bilmiyoruz. Clara haklı, karanlıkta oynarız, radyo oyunu gibi..."

Momina gülümsedi, sıkkın bir biçimde. Nene'ye yanıt vermedi. Buna karşılık Loris'e birisiyle konuştuğunu söyledi, adamın dediklerini aktardı. Yatağın üstünde oturmakta olan Loris birşeyler homurdandı, topuğunu avuçlayarak. Mariella yüksek sesle araya girdi, konuşup gülüştüler. Nene: "Çılgınlık bu,"dedi ve artık tiyatrodan söz etmediler. Şimdi konuşmaları Momina yönlendiriyordu. Gegé di Piovà diye birinden söz ediyorlardı. Büyük bir otelin barında çocukluk arkadaşı bir kızla karşılaşmış –yıllardır birbirlerini görmüyorlarmış– hemen yanına gitmiş. "Merhaba, çok gelişmişsin," demiş ve elini kızın göğsüne

uzatıp bir memesini çekip çıkartmış. Bu işe kendileri de, barmen Filippo ve orada bulunanlar da çok gülmüşler. Momina ile Nene de güldüler; Mariella suratını buruşturdu; Loris yataktan fırlayarak: "Doğru, çok güzel memeleri var," dedi.

"Sizin niyetiniz kötü," dedi Mariella. "Vanna hiç de... öyle değil."

"Güzel değil mi memeleri?" dedi Loris.

Böyle konuşmayı sürdürdüler. Momina daldan dala atlıyor, inceden inceye beni süzüyor, bana sorular soruyor, etkilemeye çalışıyordu beni. Oyun konusuna bir daha dönmemeleri hoşuma gitmişti. Mariella'nın rahatı kaçmıştı, öteki kadının yerini elinden aldığını anlamıştı. Momina benden gençti, ama fazla yaş farkımız yoktu: Çok iyi giyimliydi, kunduz kürkünün içinde gri bir tayyör vardı. Cildi bakımlı, yüzü dinçti. Miyopluğundan yararlanarak çevresiyle ilgilenmiyormuş gibi bir havaya bürünüyordu. Eğlence gecesindeki mor giysiyi anımsayıp yüzük parmağına baktım, boştu.

"Biz gidiyoruz," dedi Mariella birden.

Momina kendisini beklememizi, aşağıda arabasının olduğunu söyledi. Yeşil topolino'ya[1] sığıştık üçümüz: Doğrusu daha iyi bir araba bekliyordum. Mariella arkaya oturmak istedi. Motoru çalıştırırken Momina bana: "Kocamın bana verdiği tek şey," dedi.

"Ya," dedim.

"Tek başıma yaşıyorum," diye açıklama getirdi Momina, yola çıkarken. "Onun için de, benim için de böylesi iyi."

Po Sokağına gidip son bir kez göz atmak istiyordum. Momina: "Bu akşam benimle kalsanıza," dedi.

Gerideki Mariella konuşmuyordu. Oturduğu caddede kapısının önünde indirdik onu. İnebilmesi için biz de inip, koltukları öne eğdik. Son anda yine oyundan, Maria Mad-

[1] *Topolino*: Fındıkfaresi; bir ara Fiat'ın ürettiği, halk tipi, iki kapılı küçücük otomobil. (Çev.)

dalena'dan söz etmeye koyulmuş, Momina'dan, bizden şikâyetçi olmuş, oyunbozanlıkla suçlamıştı bizi. Momina soğuk bir biçimde yanıt verdi ona, tartıştılar. Ben ağaçlara bakıyordum. Sonra sustular. "Yarın anlatırım sana," dedi Momina. İkimiz yeniden arabaya bindik.

Beni kent merkezine götürdü, Mariella ile ilgili hiçbir şey demedi. Buna karşılık Nene'den söz etti, çok güzel heykeller yaptığını söyledi. "Loris'le niye vakit öldürdüğünü anlamıyorum," deyip gülümsedi. "Çok zeki. Yanındaki erkekten daha değerli bir kadın olmak çok zor."

Beni Po Sokağına götürmesini söyledim.

Kapıdan çıkıp yine arabanın yanına geldiğimde, Momina sigara içiyor ve ileriye, karanlığa doğru bakıyordu. Kapıyı o açtı.

Aperitif içmeye San Carlo Alanına gittik. Girişinde hâlâ molozlar, döküntüler bulunan süslü püslü yeni bir kahvenin dibindeki iki küçük koltuğa oturduk. Güzel bir yerdi. Momina kürkünü yerleştirip bana baktı. "Artık bütün arkadaşlarımı tanıyorsunuz," dedi. "Roma'dan Torina'ya gelmek, sizin gibi çalışmak güzel olmalı."

"Ne arıyor? İş mi?" dedim içimden.

"...Korkmayın," diye sürdürdü. "Torino avuç içi kadar yerdir. Size bir şey soracak değilim. Zevklisiniz, ama benim terzim bana yeter. Başka türlü bir yaşam süren biriyle konuşmak çok keyifli oluyor."

Biraz Torino'dan, Roma'dan söz ettik –gözlerini dumanın içinde kısarak bana bakıyordu– ev bulmak zorluğundan, bu yeni kahveden söz ettik, hiç Roma'ya gitmediğini, ama Paris'e gittiğini, işim gereği mutlaka Paris'e gitmem gerektiğini söyledi: İş gereği gezmek benim için tek gezme yoluydu, niçin Torino gezisiyle yetiniyordum?

Bunun üzerine Torino'ya gönderilmiş olduğumu söyledim. "Torino'da doğdum ben."

Kendisinin de Torino doğumlu olduğunu, ama İsviçre'de büyüyüp, Floransa'da evlendiğini söyledi. "Beni ev kadını olarak yetiştirdiler," dedi. "Ama sabah trene atlayıp

İspanya'ya, Londra'ya, canının istediği yere gidemedikten sonra ev kadınlığı neye yarar?"

Yanıt verecektim, ama o, savaştan sonra ancak benim gibi çalışanların böyle davranabileceklerini söyledi.

"Çalışanların da vakti olmuyor," dedim.

Rahat bir biçimde: "Bir tek Torino'ya gelebilmek için çalışmanın bir anlamı yok," dedi.

Onu anladığımı sanıyordum. Yirmi yıldır Torino'yu görmediğimi, biraz da evimi görmek için buraya geldiğimi söyledim.

"Yalnız yaşıyorsunuz, yanılmıyorsam."

"Oturduğum evi, mahalleyi..."

Sıkkın bir gülümsemeyle bana baktı. "Böyle şeylere aklım ermez," dedi, soğuk bir biçimde. "Sizin artık Torino'da doğmuş olan o kızla bir ilginiz yok ki. Aileniz..."

"Öldü hepsi."

"...Ölmemiş olsalardı, gülünç gelirlerdi şimdi size. Onlarla ortak neyiniz olabilirdi?"

Öyle soğuk, donuktu ki, bütün kanım beynime hücum etti, ne diyeceğimi bilemedim. Şaşırmıştım. Aslında övmek istemişti beni. Aklımdan geçeni anlamış gibi, muzip muzip bana baktı.

"Bir gecekonduda dünyaya gelmiş olmanın güzelliğinden söz etmeye kalkmayacaksınız elbette, kimileri gibi..."

Güzel olanın, gecekonduyu düşünüp karşılaştırma yapmak olduğunu söyledim.

"Biliyordum," dedi gülerek. "Yaşamak öyle saçma bir şey ki, insan dünyaya gelişin saçmalığına bile tutunmaya çalışıyor..."

Konuşmayı biliyordu, ortadaydı bu. Yaldızlara, aynalara, duvarlara asılı resimlere çevirdim gözlerimi. "Bu kahveyi sizin gibi hırslı bir erkek açtı," dedi Momina.

Beni de gülümsetmeyi başarmıştı. "Paris'e gittiğin için beceriklisin sen," diye düşünüyordum. "Yoksa becerikli olduğun için mi Paris'e gittin?"

Birden söze girdi:

"Geçen geceki eğlencede eğlendiniz mi?"

"Eğlence mi?" diye mırıldandım, düş kırıklığı içinde. "Eğlence olduğunu anlamamıştım."

"Karnavalda olur böyle şeyler," dedi Momina, alçak sesle ve gülerek.

"Peki Mariella niçin gitmiyor böyle yerlere?" dedim.

"Bunu da mı söyledi size?" diyerek gülümsedi Momina. "İyi dost olmuşsunuz."

"Giysisini ters yüz etmemi istemedi daha benden..."

"İsteyecektir," dedi Momina, "Torinolu kadınlar birbirimize benzeriz hep..."

IX

Sersemin tekiyim ben. O akşam Mariella'yı kötülemiş olmama üzüldüm. Oysa o, Loris'in atölyesinde Vanna denilen kızı savunmuştu. İçime işledi dediklerim. Gerçi yalnızca birkaç söz çıkmıştı ağzımdan ama –bütün bu insanların, bu arada Morelli'nin– kediler gibi yaşadıklarını, önlerine atılan kemiği kapıp götürdüklerini biliyordum. Kısacası üzülmüştüm, "Ben de onlar gibiyim," diyordum içimden. Ama çok sürmedi bu, Momina akşam ne yapacağımı sorunca, onunla birlikte olmayı kabul ettim. Yemek için otele döndük ve Morelli çıkagelip masamıza oturdu çene çalmak için. Bizim birlikte olmamıza hiç şaşırmamıştı. Yemeğin ortasına doğru, Roma'dan beklediğim telefon geldi. Birkaç dakika boyunca telefon kulübesinden Po Sokağı konusunu tartıştım, tasarılarımı söyledim, her zamanki havayı soludum. Masaya döndüğümde Morelli ile Momina bu konuyu kapatmamı istediler. Gecenin tadını çıkartmaya karar vermişlerdi. Hep birlikte bir yere gidecektik, sonra da Morelli'nin evine.

O akşam arabayı Morelli sürmek istedi, Şarap Fuarına bile gittik; bizi acemi kız yerine koyup bol içki içirmeye kalktı, ama sonunda o bizden daha çok içti. Bir sürü yere girip çıktık, durmadan kürkümü çıkartıp giydim. Bir dans edip ayrılıyorduk gittiğimiz yerden. Bir sürü insanı sanki tanıyor gibiydim. Bir ara Momina'yı kaybedip, bir sonraki salonun kapısında kapıcıyla konuşup gülerken bulduk. Torino'nun bunca hareketli olduğunu sanmıyordum. Momina ilgisiz haliyle uzak durdu benden. Morelli'yi de

adam yerine koymadı, kırmızı şarap içilen, kaldırım orospularının piyasa yaptıkları Porta Palazzo meyhanelerine gitmemizi bile önerdi. "Paris'te değiliz," dedi Morelli. "Buradaki ibnelerle yetinelim." Kilisenin önündeki küçük alanın yakınında, Roma Sokağının altındaki bir gece kulübünde, Morelli bateristle kokain alışverişi yapar gibi oldu. İyi dostuymuş, bizim için söylediği kokteylleri içtik. Kraliyet Sarayında çaldığı günlerden söz etmeye koyuldu bize. "Altesleri... benim gözümde hep altestir çünkü..." Kurtuluşu Momina ile dans etmekte buldum. Bir kadınla dans etmek hoşuma gidiyordu; içimdeki bir kuşkuyu gidermek istiyordum, en kolay yolu buydu. Kimse dikkat etmedi bize; Momina dans boyunca kulağıma birşeyler fısıldadı, bana sarıldığında sımsıcaktı, sürtündü, güldü, soluğunu saçlarıma verdi, ama bunun ötesinde bir şey aradığı izlenimini uyandırmadı. Hiçbir şey yapmadı, yalnızca biraz çılgındı, çakırkeyifti. Böylesi daha iyi oldu. Yoksa hiç istemediğim bir sıkıntıya bulaşmış olacaktım.

En sonunda Morelli'nin evinin kapısına vardık. Biraz sendeleyerek bizi asansöre götürdü; konuşuyor, ikimize birşeyler anlatıyordu. Eve girdiğimizde: "Bu laflar insanın ömrünü uzatır," dedi. "Daha yaşlanmadığımı gördükçe seviniyorum. Yaşlanmış olsaydım küçük kızlarla arkadaşlık ederdim... Siz küçük kız değilsiniz, kocaman kadınlarsınız... Kusurlarınız var, kötü niyetleriniz var, ama kadınsınız... Konuşmayı biliyorsunuz... Yo, yo, yaşlı değilim ben..."

Gülerek içeri girdik, evi hemen sevdim. Boş ve çok büyük olduğu belliydi. Küçük bir salona yöneldik, büyük koltuklar, açelyalar, halılar vardı. Caddeye bakan pencereler yazın güzel olmalıydı.

Elimizde dar ağızlı bardaklar, planlar yaptık. Momina dağa gidip gitmeyeceğimi sordu. Hâlâ kar vardı. Morelli durmadan Capri'den, Fregene çamlığından söz ediyor, o yıl Roma'da tatil yapmasını sağlayacak bir işi, bir gezisi olup olmadığını anımsamaya çalışıyordu. Erkeklerin görü-

müşe önem vermelerinin beni şaşırttığını söyledim ona. "Erkekler olmasa, İtalya'da boşanma çoktan kabul edilirdi," dedim.

"Boşanmaya gerek yok," dedi Momina rahatça. "Bir kadın kocasıyla anlaşır hep."

"Clelia'ya bayılıyorum," dedi Morelli. "Denemek bile istememiş bunu."

Sonra kekeledi: "Baksanıza. Birbirimize sen desek daha iyi olmaz mı? Momina, zaten bir ara sen derdin bana."

"Sanmıyorum, ama öyle olsun," dedi Momina. "İşine karışmak istemem elbette," dedi, bana bakarak, "evlenecek olsan çocuk doğurur musun?"

"Sen doğurdun mu?" dedim gülerek. "İnsanlar bunun için evleniyorlar."

O gülmedi. "Çocuğu olan," dedi gözlerini bardağa dikerek, "yaşamı da kabul etmiş olur. Yaşamı kabulleniyor musun sen?"

"Yaşıyorsan elbette kabullenirsin," dedim. "Öyle değil mi? Çocuk bir şey değiştirmez."

"Ama çocuk doğurmadın," dedi gözlerini bardaktan kaldırıp beni süzerek.

"Çocuk büyük dert," dedi Morelli. "Ama kadınlar çocuk isterler."

"Biz istemiyoruz," dedi Momina birden.

"Çocuğu olmayanın başına hep başkalarının çocuklarının bela olduğunu gördüm..."

"Sorun bu değil," diye araya girdi Momina. "Sorun, çocuk sahibi olan kadının, artık kendisi olmaktan çıkması. Bir sürü şeyi kabullenmesi, evet demek zorunda kalması. Evet demeye değer mi?"

"Clelia evet demek istemiyor," dedi Morelli.

Bu konuları tartışmanın bir anlamı olmadığını söyledim. Çocuk sahibi olmak herkesin hoşuna giderdi, ama insan her zaman her istediğini yapamıyordu. İsteyen çocuk sahibi olabilirdi, ama daha önce ona bir ev, bir gelecek sağlamalıydı, anasını lanetlememesi için.

Bir sigara yakmış olan Momina, dumanın içinde kısılmış gözleriyle bana baktı. Yaşamı kabullenip kabullenmediğimi sordu yine. Çocuk sahibi olmak için çocuğu köpekler gibi karnında taşımak gerektiğini, kan kaybedip ölünebileceğini –bir sürü şeye evet denileceğini– söyledi. Bilmek istiyordu. Yaşamı kabulleniyor muydum?

"Kesin artık," dedi Morelli. "İkiniz de gebe değilsiniz nasıl olsa."

Biraz daha konyak içtik. Morelli plak dinletmek istedi bize, hizmetçisinin uykusunun çok ağır olduğunu söyledi. Üst kattan ayak sesleri ve büyük bir uğultu geliyordu. "Onlar da karnaval yapıyorlar," dedi, beni güldüren bir ciddilikle. Ama, evet demek sorunu aklıma takılmıştı; Momina ayakkabılarını çıkartıp koltukta tortop olmuş sigara içiyordu. İncir çekirdeğini doldurmayacak şeylerden söz ediyorduk. Momina suratını asmış, bir dişi kedi gibi beni inceliyordu, dinlerken. Ben konuşuyordum, ama içim kötüydü, hem de çok kötü. Olayları Momina'nın dediği gibi düşünmemiştim hiç, evet rastgele söylenmiş sözlerdi bunlar, biliyordum eğlenmek için buraya gelmiştik, ama çocuk sahibi olmamanın yaşamdan korkmak anlamına geldiği de bir gerçekti. Oteldeki açık mavi ipekli giysili kız geldi aklıma, "Belki de bir çocuk bekliyordu," dedim kendi kendime. Biraz sarhoş olmuştum, uykum gelmişti. Morelli ise vakit geçtikçe daha gençleşiyor, odada dolaşıyor, bizi lafa tutuyor, kahvaltı yapmaktan söz ediyordu. Çıktığımızda –o da mutlaka gelmek istedi– otomobille otele bıraktılar beni; yolda böyle şeylerden söz etmedik artık.

X

O günlerden birinde –hava yağmurluydu– akşam olmadan önce Consolata bölgesine dönmem gerekti. Bir elektrikçi arıyordum. Eski dükkânları, daracık sokaklardaki kocaman giriş kapılarını görmek, adları okumak –Orfani, İstinaf Mahkemesi, Tre Galline– tabelaları tanımak etkiliyordu beni. Sokağın taşları bile değişmemişti. Şemsiyem yoktu, damların üstündeki daracık gökyüzü şeritlerinin altında duvarların kokusunu alıyordum. "Kimse senin o Clelia olduğunu bilmiyor," diyordum kendi kendime. Durup eski vitrinlere göz atmak yürekliliğini gösteremiyordum.

Ama dönüşte kendimi engelleyemedim. Santa Chiara Sokağına gelmiştim. Köşeyi, demir parmaklıklı pencereleri, kirli, buğulu camları hemen tanımıştım. Kararlı bir biçimde dar eşikten içeri girdim, eskiden olduğu gibi çıngırak çaldı yine. Elimi kürkümde gezdirdiğimde ıslanmış olduğunu anladım. Boğucu havada düğme kutusu dolu küçük raflar, küçük tezgâh, çamaşır kokusu hep aynıydı.

Yeni olarak, yazarkasayı aydınlatan yeşil bir lamba vardı. Bir ara dükkânın el değiştirmiş olmasını umdum. Ama tezgâhın arkasından doğrulan, iri kemikli yüzü asık, zayıf kadın Gisella'nın ta kendisiydi. Yüzümün renginin değiştiğini duyumsadım, benim de böyle yaşlanmamı diledim içimden. Gisella incecik ağzında yarım bir gülümseme, kuşkuyla beni süzüyordu. Saçları ağarmıştı, ama düzenliydi.

Eskiden olsaydı ikimizin de güleceğimiz bir sesle, bir şey mi almak istediğimi sordu. Göz kırparak karşılık verdim. Bir şey anlamayıp aynı cümleyi yineledi. Elimle sözünü kestim. "Nasıl olur?" dedim.

İlk şaşkınlığının, sevincinin durulması da (tezgâhın arkasından çıkmıştı ve birbirimizi daha iyi görebilmek için kapıya gitmiştik) yüzüne renk gelmesine yetmemişti. Dereden tepeden konuşur, hasret giderirken sanki kızıymışım gibi, kuşkulu gözlerle kürküme, ayakkabılarıma bakıyordu. Neler yaptığımı, niçin Torino'da olduğumu söylemedim ona; istediğini düşünmekte özgür bıraktım. Roma'da oturduğumu, işimin olduğunu söyledim üstü kapalı bir biçimde. İkimiz de çocukken Gisella'ya çok baskı yaparlardı, sinemaya bile gidememekten yakınırdı bana, ben de ne yapıp yapıp gitmesini söylerdim.

Bana evlenip evlenmediğimi sordu, omuzlarımı kaldırınca kendini tutamayıp içini çekti. Benim için mi, kendisi için mi içini çekmişti anlamadım. "Dul kaldım," dedi. "Giulio öldü." Giulio, tuhafiyeci kadının oğluydu. Tuhafiyeci kadın öksüz kalan yeğeni Gisella'yı küçük dükkânında büyütmüştü ve daha benim zamanımda oğluna almak istediğini herkes biliyordu. Giulio upuzun, ciğerleri hasta bir çocuktu. Pardösü, kazak yerine palto giyer, kışın güneşlenmek için hep gidip katedralin merdivenlerine otururdu. Gisella, Giulio'dan söz etmezdi hiç; yaşlı kadının onu hastalıklı oğluyla evlendirmek için evinde barındırdığına inanmak istemeyen tek kişi oydu. Üstelik Giulio'nun hasta olmadığını söylerdi. O yıllarda Gisella hamarat, akıllı bir kızdı –evde çoğu kez bize örnek gösterilirdi.

"Peki Carlotta?" dedim. "Ne yapıyor? Yine dans ediyor mu?"

Ama Gisella artık dükkândan söz etmeye başlamıştı, aynı şikâyetleri yineliyordu –beni karşısında bulduğu, içini dökebildiği için mutluydu. Carlotta'nın başarılı olduğunu –savaş sırasında Almanya'da balerinlik yapmış, sonra kimse görmemişti onu– söylerken sesine vuran kıskançlık

dikkatimi çekti. Yeniden dükkândan söz etmeye koyuldu, Giulio'nun ölümünün –sanatoryumda ölmüştü üç yıl önce, dünya kadar para harcamışlardı– yol açtığı yıkımdan, yaşlı kadının ölümünden, savaştan önceki sıkıntılı günlerden söz etti. Kızların –iki kızı varmış, Rosa ile Lina, biri öksürüyormuş, kansızmış, öteki sağlıklıymış, on beşindeymişler, ikisi de öğrenciymiş– derdi bitmiyormuş, hayat çok pahalıymış, dükkânın geliri eskisi gibi değilmiş.

"Durumunuz iyi olmalı, ev duruyor yine..."

Durumun rezalet olduğunu söyledi, kimse kirayı ödemiyormuş. Kiracıları çıkartmış. Şimdi birkaç kızın kurduğu bir atölyeye vermiş. "Daha fazla kira getiriyor, biz de sıkıştık üst katta oturuyoruz." Başımı kaldırıp üst kattaki iki odayı, dar merdiveni, küçük mutfağı gördüm yeniden. Yaşlı kadının döneminde o merdivenden çıkmak tehlikeliydi. Yaşlı kadın hep merdivenin ortasında durur, Giselle'yı çağırır, sokağa çıkmamasını söylerdi. Gisella'nın şimdi eski patronu gibi davranmakta olması dikkatimi çekti. İçini çekiyor, gözlerini yarı yumuyordu. Kürküme, ayakkabılarıma sert sert bakışında da, yaşlı kadının bizlere yönelik kıskançlığının gölgesi var gibiydi.

Kızlarını çağırdı. Gitmek istiyordum. Bütün bunlar geçmişimdi benim, dayanılmaz, bunca değişik, bunca ölü geçmişim. O yıllar boyunca kaç kez –daha sonraki yıllarda da bu konuyu düşündükçe– yaşamımın amacının başarıya ulaşmak, önemli biri olmak ve günün birinde çocukluğumun geçtiği bu daracık sokaklara dönüp bu tanıdık yüzlerin, bu sıradan insanların sıcaklığına, şaşkınlığına, övgülerine tanık olmak olduğunu söylemiştim kendime. Ve başarılı olmuştum, dönmüştüm; ve o yüzlerin, tanıdık insanların tümü yok olmuştu. Carlotta gitmişti, Lungo, Giulio, Pia, yaşlı kadınlar da. Guido da gitmişti. Giulia gibi kalanlar için de ne bizim, ne de o yılların önemi vardı. Maurizio insanın istediğini hep elde ettiğini, ama artık işin işten geçmiş olduğunu söyler.

Rosa yoktu, komşuya gitmişti. Buna karşılık Lina, kızların sağlıklı olanı merdivenlerden koşarak indi. Sakınımlı, ciddi bir havada ışık konisinin dışında durdu. Düzgünce dikilmiş keten –yün karışımı bir giysi vardı üstünde, kocaman bir kızdı. Gisella beni yukarı çıkartıp kahve yapmaktan söz ediyordu; dükkânı bırakmamamız gerektiğini söyledim ona. Tam o sırada çıngırak çaldı ve bir müşteri girdi.

"Biz kızlar," dedi Gisella, kapı yeniden örtüldüğünde, "ateş gibi çalışırdık o zaman... Ne günlerdi. Teyzem adam çalıştırmasını bilirdi..."

Lina'ya bakıyordu, yüzünden mutluluk akıyordu. Belli ki her işi yüklenen, kızlarının ellerini sıcak sudan soğuk suya sokmalarına izin vermeyen ana rolünü seçmişti. Kahveyi bile Lina'ya yaptırmadı. Kendisi yukarıya fırlayıp yaptı. Ben kızıyla birşeyler konuştum –hoşlanmıştı benden– kızkardeşini sordum. Bir kadın girdi çıngırağı çalarak ve yukarıdan Gisella bağırdı: "Hemen geliyorum."

Torino'ya şöyle bir uğradığımı, ertesi gün gideceğimi söylemiştim kararlı bir biçimde: Kimseye bağlanmak istemiyordum. Gisella üstelemedi; sözü yine yaşlı kadına getirdi, kızının önünde konuşturdu beni de. Yaşlı kadının nasıl adam kullanmayı bildiğini, başkalarının kızlarına da akıl verdiğini söyledi. Hep böyle olur. Onu yetiştirmek, ev bark sahibi edip evlendirmek gerekçesiyle yaşlı kadın Gisella'yı kendine benzetmişti –o da şimdi aynı şeyi kızlarına yapıyordu. Annemin de böyle davranıp davranmadığını düşünmeye başladım– birisiyle birlikte yaşayıp onu yönlendirip iz bırakmamak söz konusu olabilir miydi? Ben annemden tam zamanında kaçmıştım. Yoksa öyle değil miydi? Annem, hep bir erkeğin, bir kocanın önemli olmadığını, erkeklerin kötü olmayıp aptal olduklarını söyler dururdu; sonuçta ben de onun dediklerini yapmıştım işte. Hırsım, her şeyi tek başıma yapmak, kendi kendime yetmek isteğim ondan kaynaklanmıyor muydu?

Oradan ayrılmadan önce, Lina okul arkadaşı bir kızdan söz etti, kızı yerecek zamanı buldu, ailesinin kıza nasıl para yetiştirdiğine şaştığını söyledi. O yıllarda nasıl olduğumu anımsamaya, böyle bir durumda neler diyebileceğimi anımsamaya çalışıyordum ben de. Ama okula gitmemiştim ben, annemle kahve de içmemiştim. Hiç kuşkusuz az sonra Lina benden de, annesine, tıpkı okul arkadaşlarından söz ettiği gibi söz edecekti.

XI

Yalnızca Po Sokağında geçirdiğim saatleri kayıp saymıyordum. Arada, bir şey aramak için dolaştığım oluyordu; otelde birini görüyordum. Büyük perhizden önceki çarşamba duvarcılar, boyacılar işlerini bitirmişlerdi: İşin en zor yanı, iç düzenleme kalmıştı. Az kalsın trene atlayıp gidip, her şeyi yeniden tartışacaktım; telefonla anlaşmak olanaksızdı Roma'dakilerle. "Sana güveniyoruz, nasıl istersen öyle yap," diyorlar, ertesi gün telgraf çekip, mektubu beklememi söylüyorlardı. İç düzenlemeleri yapacak mimar otele gelip benimle yemek yedi: Roma'dan yeni dönmüştü, içi çizim dolu bir dosya getirmişti. Ne var ki genç ve kararsızdı; uyuşmazlık çıkartmak istemediği için bana hak verdi: Buradan bakınca Roma'da tasarlanan şeyler geçersiz oluyordu. Kemerlerin ışığını dikkate almak ve Castello Alanıyla Po Sokağındaki öbür dükkânları da göz önünde bulundurmak gerekiyordu. Morelli'nin haklı olduğuna ben de inanmaya başlamıştım: Yer uygun değildi; Roma'daki gibi bir yer burada yoktu, belki kent dışında bulunabilirdi. İnsanlar Po Sokağında yalnızca pazar günleri dolaşıyorlardı.

Bu mimar kırmızı suratlı, inatçı ve bol kıllı bir çocuktu. Hep dağ evlerinden söz ediyordu. Böyle konuşup dururken, kış güneşi alacak camlı, küçücük bir ev planı çiziverdi benim için. Benim gibi kendisinin de çok dolaştığını söyledi; benim hoşuma giden bir giysiyi hemen sırtıma geçirmek olanağımın olmasına karşılık, onun yaptığı evlerde hep ceplerini hırsızlıkla doldurmuş varlıklı hayvanlar otu-

ruyorlardı. Torinolu ressamların, Loris'in dediklerini aktardım ona. Öfkelendi, heyecanlandı, badanacıları yeğlediğini söyledi. "Badanacı renkleri tanır," dedi. "Badanacı eğitimden geçerse fresk, mozaik yapabilir. Duvar sıvamadan dekorasyonun ne olduğunu öğrenemezsin. Bu Torinolu ressamlar kimin için resim yapıyorlar, ne biçim resimler yapıyorlar? Çevreleri yok. Yaptıkları, kimsenin işine yaramıyor. Kimsenin giymeyeceği, yalnızca vitrinde kalacak bir giysi dikmek ister misiniz siz?"

Yalnızca resim, heykel yapmayıp bir de oyun sahnelemekten söz ettiklerini söyledim. Bu konuyu çok konuşmuşlardı. Birkaç ad verdim. "Çok güzel," diye sözümü kesti. "Çok güzel. Bunlar bir moda defilesi düzenleyip de Clelia Oitana'yı bu defileye çağırsalar ne yaparsınız?"

Bu eğlenceli tartışmayı sürdürüp ancak bizlerin, vitrin düzenleyicilerin, mimarların, terzilerin gerçek sanatçı olduğumuz sonucuna vardı. Son olarak, beklediğim gibi, planını çizdiği bir dağ barınağını göstermek için, beni kendisiyle birlikte dağa gitmeye davet etti. Ulaşımı daha kolay bir şey önermesini istedim. Sözgelimi Torino'da bir ev. Tek gözüyle bana baktı gülerek.

"Atölyem," dedi.

Atölyelerden, boş lallardan bıkmıştım. Neredeyse Beccuccio'yu ve bileğindeki deri kayışı yeğliyordum. Mimarın adı Febo olmalıydı; bütün çizimlerin dibinde bu ad yazılıydı. Tıpkı onun gibi saygısız bir biçimde geri çevirdim isteğini ve çok bilmiş bir çocuğu savar gibi, başımdan savdım onu.

Ama Febo kırmızı suratlı, inatçı ve bol kıllıydı ve beni gözüne kestirmiş olmalıydı. Mariella, Nene ve Momina ile dostluğumun derecesini, Morelli ve konyağını, Loris'in atölyesine gittiğimi öğrenmeyi başarmıştı. Ertesi gün çıkageldi, beni bir sergiye götürmek istediğini söyledi. Perdeleri kararlaştırırsak daha iyi olacağını söyledim. Serginin bu iş için çok elverişli olduğu yanıtını verdi; bir kadeh içki içip çevreyi inceleyebilirdik. Çok iyi döşenmişti çevre.

Sergiye gittik, daha merdivenlerden çıkarken Nene'nin kahkahalarını duydum.

Salonlar dağ evi ve yirminci yüzyıl kahveleri karışımıydı. Damalı önlüklü kızlar servis yapıyorlardı. Koltuklar ve fayanslar da serginin bir bölümünü oluşturdukları için insan rahat edemiyor, vitrinde sergilendiği izlenimine kapılıyordu. Febo sergiye kendisinin de katkıda bulunup bulunmadığını söylemedi. Üstünde aynı dökülen giysi, bir koltuğa oturmuş, bacaklarını çarpıtarak gülen Nene'ye baktım. Karalar giymiş bir garson, arkadan uzanmış sigarasını yakıyordu. Momina, başka kadınlar, kızlar da vardı. Keçi sakallı yaşlı biri Nene'nin karşısına geçmiş portresini çizmeye çalışıyordu. Salonun kapılarında az sayıda insan toplanmıştı; sanatçılara bakıyorlardı.

Nene çok geçmeden beni gördü, yanıma gelip çalışmalarını görüp görmediğimi sordu. Sevinçli, heyecanlıydı, sigarasının dumanını yüzüme üfledi. İri dudakları, kâkülü gerçekten de çocuklaştırıyordu onu. Heykellerinin önüne getirdi beni: Çamurdan yapıldıkları izlenimini veren, küçük, çarpık insan heykelleriydi. Başımı bir yana eğerek baktım; Nene'nin karnından böyle çocuklar doğabileceğini geçirdim aklımdan –ona söylemedim. Nene ağzı açık, büyük bir iştahla, sanki bir delikanlıymışım gibi bana bakıyordu. Biri konuşsun diye bekliyordum ben de; başımı öbür yana eğdim. Febo ikimizin de beline sarılarak: "Burada gökyüzüyle yer altındayız," dedi. "Bu korkunç şeyleri gözümüze sokmak için, senin gibi minicik bir kadın gerekiyordu Nene..."

Momina'nın da katıldığı bir tartışma başladı. Ben bulaşmadım. Ressamları biliyordum. Sanki her şey onların elindeymiş gibi, kaşlarını çatarak ya da ürpererek başkalarının dediklerini izleyen Nene'nin yüzüne baktım. Gerçekten de kendine güvenini mi yitirmişti, yoksa oyun mu oynuyordu? En inanılmazları ise Febo'ydu. Daha geçen gün, Nene'ye ve arkadaşlarına demediğini bırakmamıştı.

Büyük bir neşeyle ondan söz ediyorlar, o da şaşkın küçük kız rolü oynuyordu. Bana heykellerini göstermeye kalkışmasına bozulmuştum. Kendiliğimden görme olanağı tanıyamaz mıydı? Ama Nene'nin şımarık ve aklına eseni yapan bir kız olduğunu bilmeyen yoktu. Belki de haklıydı. "Burada bir tek Mariella eksik," diye düşündüm. "Becuccio olsa, kimbilir ne derdi bu kaçıklar için?"

Becuccio'yu düşününce gülmem geldi. Birden Febo bana doğru döndü gülümseyerek, yanıma gelip yanağıma doğru mırıldandı: "Sizin gibisi yok Clelia. Çocuk hepsinden çok size yaraşır, ne dersiniz?"

"Daha önce dediklerinizi ciddiye almıştım," dedim. "Buradakilerin en içten pazarlıksızı yine de Nene..."

"Bu derin sanat tartışmaları iştahımı açtı," diye mırıldandı. "Sosis yiyelim mi?"

İçki içer sosis yerken, dağdan söz edildi. Keçi sakallı yaşlı ressam bile dağcıymış. Dağdaki o barınağa bir gezinti kararlaştırıldı. Herkesin ne yapacağını belirlendi, ertesi sabaha dek bir sürü yere telefon edilecekti.

"Siz gidin," dedi Momina. "Ben gelmem barınağa. Clelia ile ben yolda mola veririz... Montalto'ya gittiniz mi hiç?"

XII

Topolino'yu tepelerin karşısında bir villanın önünde durdurduk. Öteki arabalar yola devam ettiler; bizi Saint-Vincent'da bekleyeceklerdi. Birkaç günlük güzel hava seralardaki bitkilerin çiçek açmasına yetmişti, ama bahçedeki ağaçlar kuruydu daha. Ben çevreye bir göz atma olanağı bile bulamadan, Momina bağırdı: "Biz geldik."

Bu kez Rosetta açık mavi giysisini giymemişti. Eteklik ve tenis ayakkabılarıyla karşıladı bizi. Saçlarını da sanki denizdeymiş gibi kurdeleyle tutturmuştu. Elimi sıkı sıkıya sıktı, öbür elini de Momina'ya uzattı, ama gülümsemedi. Gözlerinde kuşku ve merak vardı.

Kadife bir giysi giymiş, ayağı terlikli, iri yarı, astımlı annesi de çıktı ortaya. "Rosetta!" diye bağırdı Momina, "geri dönebilirsin. Torino'da balolar sona erdi artık..."

Arkadaşlarıyla, geziyle, geziye katılanlarla ilgili bilgiler verdi ona. Rosetta'nın alaycı konuşma biçimini kabullenmesi, onun da patavatsız bir biçimde konuşması şaşırtmıştı beni; sedyede gördüğüm kadının bu mu olduğunu sordum kendi kendime, kaç gün geçmişti aradan? On beş mi, yirmi mi? Belki de Momina ona yardımcı olmak, bizi ve onu sıkıntıdan kurtarmak için böyle konuşuyordu.

Annenin gözlerindeyse korku ve nem vardı. Zavallı kadın Momina'nın karşısında ne yapacağını bilemiyor, bana da çekinerek bakıyordu. Bu dağ başında yaşamaktan, mevsim dışında villaya gelmiş olmaktan yakınıyordu. Ama Rosetta ile Momina desteklemediler onu. Sonunda Momina dalga geçti kadınla. "Baban çok kötü," diye bağır-

dı. "Sizi buraya hapsetmiş. Kaçman gerek buradan Rosetta. Kabul mü?"

"Kabul," dedi Rosetta alçak sesle.

Annesinin aklı yatmamıştı. "Skilerin yok, hiçbir şeyin yok," dedi. "Baban da bilmiyor..."

"Skiden söz eden kim?" dedi Momina. "O akılsızlar gitsinler. Biz Saint-Vincent'a gitmiyoruz. Clelia da ski yapmaya gelmedi..."

Kadın bize çay vermek istedi, yol için de termos hazırlayacaktı. Rosetta oyalanmadan fırlamış gitmişti, giyinmek için.

Biz annesiyle kalınca, Momina merdivenin basamağından usulca sordu: "Nasıl?"

Kadın, yumruğu şakağında bize döndü. Kürküyle o koridorda koşması geldi gözlerimin önüne. Mırıldandı: "Çok şükür. Bir şey olmasın da..."

"Geri dönmeniz iyi olur," diye araya girdi Momina. "Gizlenmesin. Torino'da kızlar dedikodu yapıyorlar..."

Dağlar arasında yol alarak Saint-Vincent'a vardık. Burada da karın üstüne güneş vuruyordu ve fazla bitki yoktu. Gazinonun park yerindeki otomobil sayısı şaşırttı beni.

"Hiç gelmemiş miydiniz?" diye sordu Rosetta, omuzlarımın gerisinden. Sırtında deri ceketi arkaya oturmak istemiş, yol boyunca Momina ile gevezelik etmişlerdi birbirlerine bakmadan.

"Çabuk geliniyor," dedim. "Otomobille üç saat."

"Oynar mısınız?"

"Talihe inanmam."

"İnanacak başka ne var?" dedi Momina yavaşlarken. "İnsanlar düşledikleri otomobili kazanmak için geliyorlar, otomobil de onları buraya geri getirmeye yarıyor. Dünyanın düzeni böyle."

Öyle kesin konuşmuştu ki, dalga geçtiği izlenimine kapıldım. Ama ikisi de gülmedi bu sözlere. İndik.

Arkadaşlarımız çoktan oyun salonlarına dağılmış oldukları için, üçümüz baş başa barda oturabildik. Tıklım tıklımdı ve limonluk gibi sıcaktı. Rosetta portakal suyu istedi ve bize bakarak ağır ağır içti. Puslu, yuvalarına gömülü gözleri çok az gülüyordu. Sarı hırkası, kısa çoraplarıyla sakin, sporcu bir kız izlenimi uyandırıyordu. Pegi ve kızlardan başka bizimle birlikte kimlerin olduğunu sordu.

Konu arkadaşlara, Torino'daki son olaylara geldi. Momina bir ara oyunun suya düştüğünü söyledi (sigara içiyor, gözlerini dumanın içinde kısıyordu). "Niye?" diye sordu Rosetta, soğuk bir sesle.

"Seni incitmek istemiyorlar..." açıklamasını yaptı Momina, "...oyunun sonu kötü biliyorsun..."

"Saçma," diye sözünü kesti Rosetta. "Ne ilgisi var?"

"Biliyor musun, kim savunuyor oyunu?" dedi öteki. "Mariella. Mariella oyunu destekliyor, hiçbir bağlantı da görmüyor. Senin alınmayacağını söylüyor..."

Rosetta hızla gözlerini bana çevirdi. Ayağa kalkıp, "Özür dilerim," dedim. "Tuvalete gidiyorum."

İkisi de bana baktılar. Momina'nın yüzü alaycıydı.

Söylenmemesi gereken bir şey söylemiş olduğum izlenimine kapıldım. Kendimi yatıştırmak için koridorlarda dolaşırken içimden: "Salak karı, bir türlü başkaları gibi davranmayı öğrenemedin," dedim. Sanırım yüzüm de kızarmıştı.

Bir aynanın önünde durdum. Bir oyun salonundan çıkmakta olan Febo'yu görür gibi oldum. Yeniden salona girinceye dek yüzümü çevirmedim.

Geri dönünce: "Özür dilerim," dedim. Rosetta kararlı gözlerle: "Buyurun," dedi. "Bir sakıncası yok. Yaptığımdan da utanmıyorum hiç."

Momina: "Sen o gece Rosetta'yı görmüştün," dedi. "Nasıl olduğunu anlatsana. Yoksa garsonlar mı soydular onu?"

Rosetta yüzünü buruşturdu, gülmek ister gibi. Onun da yüzü kızarıyordu. Bunu anlayıp bakışını sertleştirdi bana bakarak.

Birşeyler dedim, yanında annesiyle bir doktorun olduğunu söyledim. "Rosetta nasıldı onu söyle," dedi Momina öfkeyle. "Bir yabancıda nasıl bir etki uyandırıyordu. Sen yabancı sayılırdın o gece. İğrenç miydi, çırpınıyor muydu, bir başkası mı olmuştu? Ölünce nasıl oluyoruz? Ölmek istiyordu o da."

Böyle konuştuğuna göre birbirlerini iyi tanıyorlardı. Rosetta dikkat kesilmiş gözlerinin derinliğinden bana bakıyordu. Bir anlığına görebildiğimi söyledim, yüzü şişmiş gibiydi, açık mavi bir giysi vardı üstünde, ayakkabıları yoktu. Bunu çok iyi anımsıyordum. Üstü başı düzgündü, hareketsizdi, kan damlıyor mu diye sedyenin altına bakmıştım. Bir kazaya benziyordu, sıradan bir kazaya. Bayılmış, uyuyor gibiydi kısacası.

Rosetta derin bir soluk aldı, gülümsemeye çalışır gibi. Momina: "Uyku ilacını saat kaçta almıştın?" dedi.

Rosetta yanıt vermedi. Omuzlarını silkti, etrafına bakındı, sonra duraksayıp alçak sesle sordu: "Kendime kurşun sıktığımı mı sanmıştınız?"

"Bunca önemsiyorsan kurşun sıksaydın," dedi Momina. "Yarını kalmazdı."

Rosetta çekinerek bana bakıyordu gözlerinin derinliğinden –bir başkası gibi geldi bana tam o an. "Sonra, insan eskisinden beter oluyor, beni korkutan bu," diye mırıldandı.

XIII

Daha fazla konuşmak olanağı bulamadık. Kızlar bizi görüp yanımıza geldiler. Başka tanıdıklar da, bu arada kaldığım otelden biri de geldi. Oyun oynayıp büyük bir umursamazlıkla para kaybetmekte olan Febo, Nene ve Pegi bizim barda olduğumuzu öğrenince, ikide bir gelip içki üstüne içki içtiler. Sonunda Nene ile Pegi denilen çocuk neredeyse sarhoş olup kavgaya tutuştular. Bunun üzerine yaşlı ressamla Momina araya girip gitmemizi önerdiler. "Biz de geliyoruz," dedi Momina.

Bu arada ben salonları dolaştım. Oyun masalarının başına toplanmış insanlar sinirime dokunuyordu. Duvarlarda büyük resimler vardı, doğa ve çıplak kadın resimleri. Sanki oyun oynayanların amacının rahat etmek ve kürklere bürünmüş çıplak kadınlar beslemek olduğunu vurguluyorlardı. Hepsi haklıydı, böyle yaşayanlar da, gözleriyle başkalarının oynadıkları elleri izleyen düşkün, yaşlı kadınlar da haklıydılar. Hiç değilse oyun oynarken ayrı gayrı kalmıyordu –varlıklı doğmuş olanlar, yoksul doğmuş olanlar, orospular, dolandırıcılar, budalalar, kurnazlar, hepsi eşdeğer oluyordu.

Bir ara Nene bezgin bir biçimde kendini bir iskemleye atıp: "Götürün beni buradan, götürün beni buradan," diye bağırdı. Bunun üzerine otomobillere doğru gittik, herkesi bindirdik. Rosetta'nın varlığını yeni algılayan Nene, ona seslendi, öpmek istedi onu. Rosetta otomobilin penceresinden onun sigarasını yakarak, bu isteği yatıştırmayı bildi.

Onlar yola çıktılar. Sıra şimdi bizdeydi. Birbirimize bakınca gülmemiz geldi. "Akşam yemeğine Ivrea'ya gidelim," dedi, rahatlamış olan Momina. "Sonra Montalto'ya döneriz."

Son bir kez göz atmak için salonlara döndük. Momina, uğursuzlar gittiklerine göre, şimdi gezi giderlerini çıkartmak istediğini söyledi. "Yan yana duralım," dedi Rosetta'ya. "Talih getirirsin sen, ölümden döndün." Ciddi ciddi bir masaya oturdular. Ben de onları izledim. Birkaç elde Momina on bin liret kaybetti. "Sen dene," dedi Rosetta'ya. Rosetta da beş bin liret verdi. "Bara gidelim," dedi Momina.

"Sil baştan," diye geçirdim içimden. Kahvelerimizi içerken: "Bakın," dedim, "akşam yemekleri benden, ama kesin artık bu işi."

"Bana bin liret daha ödünç ver," dedi Momina.

"Gidelim," dedi Rosetta. "Bir işe yaramaz."

Bin liret verdim, bu para da gitti. Vestiyerde Momina uğradığımız bozgunu yorumlar ve kürklerimizi giyerken, birden karşımıza Febo yılışığı çıktı.

"Bu güzel kızlar nereye gidiyorlar?" diyerek sırıttı.

Gitmemişti. Kimsenin aklına gelmemişti onu çağırmak. Biz oynarken o da salondaymış. "Gitseymiş," dedi Momina. "Kendi suçu. Nasıl giderse gitsin..."

Yine de dördümüz topolino'ya bindik, sıkışa sıkışa. Ondan kurtulmanın yolu yoktu, üstelik ölçüyü kaçırmış, uğursuzlukla ilgili şakalar yapıyordu. "Beni ödüllendireceksiniz. Bu geceyi birlikte geçireceğiz," diyordu.

Febo, Ivrea'yı biliyordu, bizi arabacıların gittikleri bir yere götürdü. "Çok güzel," dedi Momina içeri girerken. Gürül gürül yanan büyük bir çini sobanın bulunduğu bir tür girişten geçtik. Kulakları kıllı, önlüklü, kaba saba dükkân sahibi, biz soyunurken çevremizde fır döndü saygıyla. "Utandırma beni," dedi Febo.

Leopar ceketini çıkartmakta olan Rosetta'ya bakıyordum. "Adamın kulağındaki kıllar kürklerinizin kıllarından fazla," diye fısıldadı Febo.

"Bakıyorum keyfiniz yerinde," dedi Momina.

"Yalnız benim değil," diye karşılık verdi o. "Loris niye bizi görmek istemiyor artık, kaşları mı engel oluyor bizi görmesine? Niye o da gelmedi?"

Momina, Rosetta'ya döndü: "Bir ara Loris'ten hoşlanıyordun. Eğlendiriyordu hepimizi."

"Bana sorarsanız," dedi Febo, "kaşları önemli. Düşünsenize, yalnızca kusurları olsaydı, Loris'in durumu ne olurdu? Çoktan işsiz kalırdı. Oysa şimdi kör topal sürdürüyor işini..."

"Güzel sözler değil bunlar," dedi, Rosetta alçak sesle. "Ne güzel, ne de saygılı. Bir ara arkadaştınız."

"İçki içirelim şuna, içki içirelim," diye bağırdı Febo. Sonra Rosetta herkesin birbiriyle dost olduğu günlerden söz etti.

Bu gibi yerlerde yapıldığı gibi, bol bol yemek yedik, bir o kadar da içki içtik. Dükkân sahibi o yörenin bilinmeyen eski şaraplarını öneriyordu bize; Febo ile göz kırpıyorlardı birbirlerine; her tabağın ardından sevip sevmediğimizi soruyordu. Rosetta bile keyiflenip şakalar yapmaya başladı; Loris'ten söz edilmedi bir daha. Buna karşılık, şimdi Febo'nun planlarını çizdiği barınakta titreyerek konserve yemekte olanlarla dalga geçtik. Febo ağzı yemek dolu: "Hiç olmazsa zevkli bir yerde bulunuyorlar," dedi.

"Keşke Morelli de bizimle olsaydı," dedi Momina. "Bunlara bayılırdı."

"Morelli de kim?" dedi Rosetta.

"Clelia ile ahbaplık eden yaşlıca biri," dedi Momina neşeli. "Sen de tanıyorsun canım..."

"Ne yapalım," diye bağırdı Febo, "yakışıklıları kaçırmışsınız, elinizin altında kim varsa onunla yetinin."

Dükkânın kapanma saati gelmişti, yüzümüze bol bol gülerek, kapı dışarı ettiler bizi. Hesabı Febo'ya ödetmekle çok iyi ettik. Ben ödeyecektim, ama Momina, "Sakın ha!" dedi. "Bu herif zaten pahalıya mal oldu bize."

Rosetta'yı Montalto'ya götürdük. Annesi hâlâ yatmamıştı, kızını bekliyordu. Ağlamaklı gözlerle karşıladı bizi. Febo beni otomobilin arkasına çekerken, Momina dışarıda laf ebeliği yapıyordu. Ertesi günü Torino'ya dönme sözü verdirtti onlara. Hırçın, ama teşekkür dolu gözlerle bakarak, otomobilin penceresine elini uzatan Rosetta'nın elini sıktım. Yeniden yola koyulduk.

"Niye," dedi Febo, başını ikimizin arkasından uzatarak, "bizi de villada yatmaya çağırmadılar?"

"Bir erkeğe çok kadın düşerdi," dedi Momina.

"Cimriliğin tuttu," dedi o. "Hiç olmazsa Ivrea'da duralım. Bildiğim bir otel var."

Hiç ummuyordum ama, Momina kabul etti. "Yarın Montalto'ya döneriz," dedi bana. "Barınağa gitseydik, dışarıda gecelemiş olmayacak mıydık?"

Oda isterken Febo, "Ne yazık ki, üçümüzü bir odaya veremiyorlar," dedi.

Momina, "Clelia ile beni versinler yeter," dedi.

Daha kürklerimizi çıkartmış, ellerimizi temizlemiştik ki (Momina'nın çantasında kremle esans vardı) kapı açıldı, Febo girdi içeriye, elinde bir içki tepsisiyle.

"Buyurun," dedi. "Otelin ikramı."

"Şuraya bırakın," dedi Momina. "İyi geceler."

Onu odadan çıkartmak mümkün olmadı. Bir süre sonra Momina yatağın üstüne oturdu, ben de öbür tarafa uzanıp battaniyeye sarıldım. Momina'nın yanına oturmuş olan Febo konuşuyordu. Kadınlardan, Torino'nun gece kulüplerinden söz ediyorlardı. Birbirlerine siz diyen ve daha bir gün önce birbirlerini tanımayan iki kişinin sözlerini sakınmadan konudan konuya atlamaları ilginçti. Kahkahalar atan Febo, iki-üç kez yatağın üstüne devrildikten sonra, sonunda yatağa uzandı. Momina da onun yanına uzandı. Çaresiz, uyumaya çalıştım. İkide bir sıçrayarak uyandığımda, onları uzanmış gevezelik ederken buldum. Sonra aynı battaniyeye sarılmış olduklarını gördüm. Bir ara Febo aniden yerinden sıçrayınca, bir tekme atmak istedim,

ama battaniye engel oldu. Bunun üzerine yatağın kenarına oturup sigara içmeye koyuldum. Momina banyoya koşmuştu. Saçı başı dağılmış Febo, dibi gelmiş olan şişeden bir kadeh içki uzattı bana.

Neredeyse üstüne saldırıp battaniyeyi çektim. Biraz debelenip yenik düştü. Momina daha geri dönmeden önce. Febo sustaya kalkmış köpek gibi yatağın başına dikilmiş, saçlarını düzeltiyordu. "Artık uyumamıza izin verecek misiniz?" diye mırıldandım.

O çıkınca, giysimi çıkartıp (başka hiçbir şeyimi çıkartmadım) battaniyeye sarıldım. Momina geri dönmeden önce dalmışım.

XIV

Ertesi sabah aşağıda kahvemi içerken Momina da indi. Onu kısa saçları ve ilk gördüğüm gecedeki gibi sırtı açık giysisiyle yüzü yastığa gömülü bırakmıştım. Üstü başı çok düzgün olarak geldi karşıma, ama gözleri hüzünlüydü. Gülümseyerek gelip oturdu. Çantasını bırakıp alçak sesle, "Erkenciyiz," dedi.

Kahvesini içerken bana bakıyordu. "Gidelim mi?" dedi, fincanını masaya bırakırken.

"Hesabı ödemek gerekmez mi?"

"Gerekir, ama bize mi düşer?" Dalgın dalgın bana baktı. "Uyanınca güzel bir sürpriz olur ona. Pis herif."

Kalktık. Başka bir şey demedi. Garajda otomobile binip hemen açık araziye çıktık.

"Mola'lara uğramak için erken daha. Biraz hava alalım. Canavese'ye gittin mi hiç?"

Bembeyaz bir sisle kaplı Canavese'de dolaştık, bir-iki köyden geçtik.

Gözleri yoldaydı, ama bir ara, "Rosetta iyi kız, değil mi?" dedi.

"Bu Loris hikâyesi ne?"

"Geçen yıl," dedi Momina, "Rosetta resim yapıyordu. Ondan ders aldı. Sonra dersi bıraktı. Loris evlerinden çıkmazdı... Loris'in nasıl olduğunu biliyorsun."

"Bu geceki adam gibi," dedim.

Momina gülümsedi. "Tam öyle değil."

"Yoksa..." deyip duraksadım.

"Yoksa ne?" dedi yüksek sesle Momina, beni süzerek. "Yok canım. Eski şeyler bunlar. Biliyorsun."

"Zor bir kız... Bu akşamki gibi bir olayla karşılaşmıştır belki."

"Ama otele tek başına gitmiş," dedi Momina. "Kendisi dedi. Bir şey saklamaz benden. Bir tek Adele her işte gönül ilişkisi görür. Rosetta anlayışlıdır bu konuda."

"Öyleyse niye kendini zehirlemeye kalkmış?" dedim. "Bu yaşta?"

"Gönül meselesi değil, biliyorum," dedi Momina, kaşlarını çatarak. "Benim gibi, hepimiz gibi yaşıyordu o da... Erkeğin ne olduğunu biliyoruz hepimiz..."

Bir süre sustu, dikkatini yola vererek.

"Bilemem," dedim. "İnsanın başına dert açıyorlar. Olmasalar daha iyi olurdu."

"Olabilir," diye mırıldandı Momina. "Ama eksikliğini duyardım ben. Sen duymaz mıydın? Düşünsene. Herkes sevimli, saygılı, herkes iyi yürekli olmuş. Gerçeğin ucunu kaçırırdık. Kimse ortaya çıkıp nasıl kötü, nasıl domuz olduğunu göstermek zorunda kalmazdı artık. İnsanları nasıl tanıyabilirdin?"

"Erkeklerden hoşlandığını sanıyordum." Bunu deyip sustum. Aptalca bir şey söylediğimi anlamıştım. Momina'nın benden beter olduğunu, böyle şeylere gülüp geçtiğini anlamıştım.

Ama gülmedi. Islık çaldı, küçümseyici hafif bir ıslık. "Dönelim mi?" dedi.

Motor sesi uykumu getiriyor, geceyi, Febo'nun kızıl tüylerini düşünüyordum. Güneşin altındaki hafif sis bir serinlik duygusu uyandırıyordu bende. Guido yatağımda mışıl mışıl uyurken, atölyeye gitmeden önce, kaç sabah tek başıma uğradığım taş döşemeli sütçüyü görür gibi oldum birden.

"Rosetta'nın bu işi niçin yaptığını sanıyorsun?" diye sordu birden Momina.

"Bilmiyorum," dedim. "Belki de..."

"Söylemiyor," diye kestirip attı. "Gözlerini faltaşı gibi açıyor, kendini savunuyor... Daha önce hiçbir şey dememişti bize. Ne demek istediğimi biliyorsun..."

Montalto'ya geldiğimizde güneşlikler kapalıydı daha, ama bahçeyi serin bir güneş aydınlatıyordu. Momina zaman zaman her şeyden nasıl bıktığını anlatıyordu –şu ya da bu kişinin, bir gecenin ya da bir mevsimin yol açtığı bir tiksinti değildi bu, yaşamaktan, her şeyden, ama her şeyden, hem süratle geçen, hem geçmek bilmeyen zamandan duyulan bezginlikti. Bir sigara yakıp kornayı çaldı.

"Sonra konuşuruz," dedi gülerek.

Bahçıvan parmaklıklı kapıyı açtı. Çakıl dökülü yola girdik. Merdivenlerin önünde arabadan indiğimizde, Rosetta'nın annesi telaşla kapıda belirdi.

"Bütün bunların hiçbir anlamı da yok," diye ekledi Momina.

Toplu olarak Torino'ya doğru yola çıktık. Rosetta bizimle geldi; annesi, hizmetçi kız ve şoför, Torino'dan onları almaya gelen büyük otomobile bindiler. Bütün sabah otomobilin gelmesini beklerken, villada bahçede dolaşmış, dağlara bakarak çene çalmıştık. Bir ara Rosetta ile baş başa kalmıştım; beni yukarıya bir balkona götürmüş, çocukluğunda saatlerce buraya kapanıp kitap okuduğunu, dağların doruklarına baktığını söylemişti. Aşağıda Torino vardı ve "Ben yaz geceleri boyunca bu köşeden yazın gittiğimiz deniz kıyısını, Torino'yu, kışı, günün birinde tanıyacağım yeni insanları düşünürdüm," demişti.

"Yeni insanlar sık sık kazık atarlar," dedim. "Öyle değil mi?"

"Gözlerinin içine bakmak yeter," dedi. "Gözlerde her şey vardır."

"Başka bir yolu daha var," diye karşılık verdim. "Birlikte çalışmak. Çalışırken insan kendini ele verir. Kandırmak zordur çalışırken."

"Nasıl çalışırken?" dedi o.

Böylece Torino'ya doğru yol alırken, onun da Momina'nın da çalışmanın ne olduğunu bilmediklerini düşündüm; yedikleri yemeğin, giydikleri ayakkabının, yaptıkları, yapacakları gezilerin parasını kazanmamışlardı hiç. Dünyanın nasıl olduğunu düşündüm. Hepimiz çalışmayacak duruma gelmek için çalışıyorduk, ama biri çalışmayacak olursa kızıyorduk ona. Rosetta'nın yaşlı annesini düşünüyordum. Kızının üstüne titremeyi, onun peşinden koşmayı, onun her isteğini yerine getirmeyi iş edinmişti kendine. Kızı da verdiği üzüntülerle ödüyordu borcunu. Gisella ile kızları geldi aklıma; küçücük dükkân, 'üst kata sıkışmış olmaları', kızlarını iş güç sahibi etmek istemeyişi. Kötü yürekliydim. Febo'nun yüzü geldi gözlerimin önüne. Po Sokağını düşünmeye koyuldum.

Otelde banyo yaptıktan sonra, akşam olmadan Po Sokağına gittim. Kimse aramamıştı beni, Morelli bile. Ama masanın üstünde bir demet leylak vardı, Maurizio'dan gelen bir telgrafla birlikte. "Bir bu eksikti," dedim. Gün boyunca hiçbir şey yapmayınca her şeyi düşünebilecek vakit bulabiliyordum. Roma'dan ayrılalı tam bir ay olmuştu.

Becuccio'yu, lambaların indirilmesini denetlerken buldum. Gri yeşil pantolonu, kazağı yoktu, bir rüzgârlık giymiş, sarı bir atkı atmıştı boynuna. Deri kayış kolundaydı yine. Kıvırcık saçları, bembeyaz dişleri garip bir etki uyandırdı üstümde. Konuşurken az kalsın elimi uzatıp kulağına dokunacaktım. "Dağ havası olmalı," diye düşündüm, korkuya kapılarak.

Buna karşılık, tersledim onu gecikme nedeniyle. "Mimar..." dedi. "Mimarla ilgisi yok," diye kesip attım. "Malın girişini sizin izlemeniz gerekir..."

Lambaları birlikte denetledik. Kocaman ellerinin samanların içinde ayaklıkları, sedef ağızları araması hoşuma gidiyordu. Taze badana kokulu salonun çiğ ışığında kristaller, farların ışığında parıldayan yağmur taneleri gibi parıldıyordu. Işığa karşı baktık onlara. "Yeni döşenmiş ray gibi parlıyor," dedi. Bir ara –eskiden– tramvay şirketinde

gece işçisi olarak da çalışmıştı. Bir ara samanların içinde elimin tutulduğunu duyumsadım. Dikkatli olmasını söyledim. "Çok pahalı bunlar." "Biliyorum," diye yanıt verdi.

"Peki," dedim. "Boşaltalım sandığı."

XV

Roma'dakilere göre mağaza martın sonunda hazır olacaktı, oysa üst katın asma tavanı yoktu daha ortada. Febo ile çalışmak zorlaşmıştı; Roma'dakilerin hiçbir şeyden anlamadıklarını, ben onlara söz geçiremeyeceksem kendisinin bu işi yapabileceğini söylüyordu. Ivrea'dan içinden pazarlıklı bir havada dönmüş, otelin hesabından söz etmemiş, bana sen demeye başlamıştı. Roma'da emir kulu olduğumu, ama Torino'da benim sözümün geçtiğini, onun hakkının da ödendiğini söyledim. Sesimi yükseltmeden dersini verdim. Ertesi sabah bir demek çiçek geldi, Mariuccia'ya verdim ben de.

Ama Roma gerçekten baş belasıydı. Bir gece uzun bir telefon konuşmasının sonunda haberi verdiler: Mağazayla vitrinler kalıyordu, ama üst kattaki prova odaları ve büyük salonun düzenlemesi değişecekti, bir ad, bir biçem seçilecekti. Aynalar, perdeler, avizeler, resimler bulunacaktı, barok mu yoksa başka bir şey mi olduğunu bilmiyorlardı daha. İç mimara söyleyip çizimler, fotoğraflar hazırlatıp Roma'ya birini gönderecektim. İş durdurulacaktı. Halılar, perdeler de yerleştirilmeyecekti.

"Ayın on beşine mi yetişecek?" dedim.

Zaman hesapları yoktu, ama elimi ne kadar çabuk tutarsam o kadar iyi olurdu. En çok bir ayda bitmeliydi.

"Çok az," dedim.

"Mimarı buraya gönder."

Göndermedim, onun yerine kendim gittim. Ertesi akşam evimde banyo yapmış, odaları düzenlemiş, her zaman-

ki çakılların üstünde yürümüştüm. Bir türlü bir sonuca ulaşılamayan, fırtınalı, sıkıntılı iki gün geçirdim, her zamanki gibi asık suratlı insanlarla. Roma böyleydi, biliyordum bunu. Bir tartışmanın orta yerinde içeriye bir erkek ya da bir kadın giriyor, konuşmaya başlıyor, ayağa kalkılıyor: "Bunları da dikkate almalı," deniyordu. Biri ortadan yok oluyordu hep, konuşmaya ilk başlayan kişi. Madame az kalsın Febo'yu da çağırıyordu, sonra vazgeçti. En hararetli konuşmayı, ötekiler dans ederken Columbia'da, masada yaptık. Açılışı mayısta yaz modelleriyle yapmanın daha iyi olacağını anlatamadım ona, ama ne düşündüklerini anlar gibi oldum. Biri Torino'nun çok zor bir kent olduğunu söylemişti. Torino'da da her şeyin bir sınırı olduğunu anlattım.

Maurizio'nun da, bu beklenmedik duruma canı sıkılmıştı. Beni beklemeyi, yanımda olmayı, peşimde dolaşmayı görev edinmişti kendine. İnatla Torino'dan söz etmiyordu. Ben de Morelli'den söz etmedim ona. O sokakları tırmanır ya da Gigi'ye gidip kahve içerken, Roma'da, Torino'daki otel odasının yatağında ya da Po Sokağında olduğumdan daha yalnız olduğumu anladım. Son gece, sokak lambalarını sallayıp güneşlikleri çatırdatan bir rüzgârın estiği geç bir saatte döndük eve. Madame'ın yarım ağızla söylediği kimi sözcüklerden, kimi susuşlarından beni Torino'nun başına getirip bir daha yerimden kıpırdatmamayı düşündükleri sonucuna vardığımı söylemedim ona. Ertesi sabah yatağından çıkmayıp istasyona gelmemesini söyledim.

Torino'da yağmur çiseliyordu. Her yer serin, hüzünlü, pusluydu; mart ayında olmasak kasımdayız derdim. Roma'dan döndüğümü duyunca, Febo hemen sigarasını çekti içine, öyle ki duman soluk borusuna kaçtı. Kendine pek güveni yoktu artık. Barok olayından söz ettiğimde bana baktı, alaycı gözlerle.

"Peki şimdi ne yapacaksınız Clelia?" dedi alçak sesle. "Baroktan anlayan birini arayacağım," dedim.

"Torino barok dolu. Her tarafta var, ama hiç kimse yeterince barok değil..."

"Roma'dakiler biliyor bunu," dedim. "Ama baroğun ne olduğunu bilmiyorlar..."

"Bakın ne yapalım..." diyerek, kâğıdın üstüne çizimler çizmeye başladı.

Bütün gece çizip sigara içti. Elinden iş geliyordu. Bu kırmızı ve kemikli ele bakıyordum, onun olduğunu düşünmeden. Bu gencecik yaşında bunca şey bilmesi, bizimle böyle dalga geçmesi, çaba harcamadan bu birikime sahip olması öfkelendiriyordu beni. Bir süre önce, mimarlık okuluna ancak kız arkadaşını bulacağını bildiği günler gittiğini söylemişti. Mesleğini annesiyle dünyayı dolaşarak öğrenmişti. Yaşlı bir çılgın olan annesi, plaj şemsiyesi açıp kapatır gibi durmadan evindeki eşyaları değiştirirmiş. Böyle konuşurken küçük salonlarda hiçbir değişiklik yapmaya gerek olmadığını söyledi. Birkaç antika bulmak yeterliydi. Bunların tümünün barok olması da gerekmezdi –bir ikisi zevksiz, taşra işi bile olabilirdi– önemli olan bunları gereken yerlere yerleştirip tiyatrolarda olduğu gibi aydınlatmaktı. Dalga geçiyor, beni öpmeye çalışıyordu. Otelin salonundaydık. Elimi kaldırdım, elimi öptü.

Ertesi sabah Morelli çıkageldi, telaşla son günlerde nerede olduğumu sordu. Torinolu gençlerin çok dağınık olduklarını, biz yaşlıların kendimizi korumak zorunda olduğumuzu, bana yardımcı olması gerektiğini söyledim. Tanıdığı antikacı olup olmadığını, müzeleri bilip bilmediğini sordum.

Ne istediğimi anlayınca, Torino'da ev mi döşeyeceğimi sordu.

Bunun üzerine Po Sokağına gittik, salonları gösterdim ona.

"Sizin ressamlar ne diyorlar?" diye sordu.

"Resimden anlasalar..."

"Burada aynalar resim işlevi görecek," dedi ciddi ciddi. "Müşteriyi görmezlikten gelmek yanlış. Soyunan bir kadından daha güzel resim mi olur?"

Mazzini Sokağındaki antikacılara götürdü beni. Yolda Roma'dan söz ettik. "Roma'da daha kolay olurdu," dedim. "Roma'da bir sürü eski evin eşyaları satılıyor."

Torino'nun da geri kalır durumu yoktu. Sanki bu dükkânlar bal kovanı, biz de arıydık. Dağ gibi yığılı eşyalar arasında –fildişi parçalar, kakma çerçeveler, sarkaçlar, küçük heykeller, yapma çiçekler, koleksiyonlar, yelpazeler– adım atmakta zorlanıyorduk. İlk bakışta her şey eskimiş, canı çıkmış gibi görünüyordu. Ama çok geçmeden insanın sahip olmak, evine götürmek, bir köşeye yerleştirmek istemeyeceği tek bir parçanın – tek bir minyatür, tek bir şemsiye sapı– bile olmadığı anlaşılıyordu. Morelli, "İyi parçaları göstermiyorlar daha. Kim olduğumuzu bilmiyorlar," deyip anlamlı anlamlı bana baktı, "Karım olacaktı ki," dedi.

"Nasıl buldunuz?" dedi, iki basamak arasında.

"Öldükten sonra insanın eşyalarının başkalarının eline geçmesi ne kötü," dedim.

"Ölmeden geçmesi daha da kötü," dedi Morelli. "Güzel kızımız burada olsa, bizlerin de elden ele geçtiğimizi söylerdi... İnsanları kurtaran tek şey para... herkesin eline geçiyor."

Daha sonra söz kadınlara, evlere, bu şemsiyeler, gitarlar, sırları dökülmüş aynalar yeniyken bile dünyada olan Clementina Neneye geldi... "O kadın gönlünce yaşadı. Kimsenin elinde oyuncak olmadı... Mariella'nın kızlı erkekli arkadaşlarına gülüp geçiyorum, hepsinin kusuru çok, deneyimi sıfır... Konuşmanın her şeye yettiğini sanıyorlar. Yirmi yıl sonra ne olacaklarını görürüz... Ama o kadın, istediği yere ulaşmayı başarmış..."

Bir başka dükkâna girdik. Barokla ilgili bir şey yoktu. Morelli'ye eski bir saray yavrusuna, bir eve gidip her şeyi yerinde görmenin daha iyi olacağını söyledim. "Clementina Neneye gidelim," dedi. "O akşam çok kalabalıktı, ama en azından porselenler ortadaydı..."

XVI

Biz vardığımızda, bir sürü kadın çıkıyordu. Bana baktılar. Yirmi yıl önce Torino'nun bu bölgesine yolum düşmezdi. Mariella ile annesi çaylarını yeni içmişlerdi, nene –ne yazık ki– uyuyordu, akşam Romanyalı bir kemancı gelecekmiş, onu dinleyebilmek için dinleniyordu. Fazla konuk olmayacaktı, biz de katılmak istemez miydik?

Mariella gözlerini benden ayırmıyordu. Porselenlerin bulunduğu salondan geçtiğimizde alçak sesle, Saint-Vincent gezisi sırasında söylemeyi unuttuğu bir şeyi söyledi: "Bu akşam gelin," dedi. "Rosetta gelecek, herkes olacak."

"Kimseyi göremiyorum, neler yapıyorsunuz?"

"Kimbilir," dedi, gizemli bir biçimde. "Yapmak için inanmak gerekir."

Bu dedikoducuya benim işyerimle ilgili bir şey söylememesi için, Morelli'nin kulağını büktüm tam zamanında. Annesi porselenlerin bulunduğu vitrinin ışığını yaktı, her parçanın öyküsünü anlattı. Dedesinin dedesinden, düğünlerden, teyzelerinden, Fransız Devriminden söz etti. Morelli duvara asılı kimi minyatürlerin –pembe yüzlü perukalı kadınlar– adlarını biliyordu, bize de söyledi. Giuditta diye bir kadının –aynı ailedenmiş– öyküsünü anlattı. Kadın krallık sarayının bahçesinde bir ağacın altına uzanmışken, dönemin kralı da dallardan kiraz taneleri nişanlıyormuş ağzına. Ben bakıyor, malzemeyi değerlendirmeye çalışıyordum –bir modeli inceler gibi– ama zorluğu bir yana, bir yararı yoktu bu işin. Bu albenili heykellerin, boyanmış başların büyük bir değeri yoktu ve insanlar, konuşmalar,

aile öyküleri olmadıkça bir ortam yaratmaya yetmiyorlardı. Febo ile yetinmek zorunda kalacaktım ben.

O akşam kemancıyı dinlemeye gittik. Boynu kurdelalı, tapon mantolu kocakarıyı gördüm yeniden; ciddi yüzlü erkekleri, avizeleri, halıları gördüm yeniden. Genç sayısı geçen sefere oranla daha azdı; suratlarını asmış, kuştüyü koltuklara gömülmüşlerdi. Loris yoktu. Kadınların arasından Rosetta ile Momina bana gülümsediler.

Kemancı, bu gibi evlerde çalan kemancılar gibi iyi çaldı. Ak saçlı, topluca bir adamdı. Her kadının elini öptü; para karşılığında mı, yoksa dost olarak mı gelmişti, anlaşılamadı. Kıkır kıkır gülüyor, bacaklarımıza bakıyordu. Piyanoda gözlüklü, omzunda kırmızı bir gül olan, ağırkanlı bir kadın eşlik etti. Kadınlar, "Bravo!" diye bağırdılar. Bense sıkılmıştım.

Morelli içtenlikle alkışlıyordu. Çaylar geldiğinde Rosetta ile Momina'yı aradım. "Yaşlı kadın kalkar kalkmaz biz de gidelim," dedik.

Mariella beni bir köşeye çekti. "Ben de geliyorum," dedi. "Beni de bekleyin."

Sonunda hepimizi, bu arada kemancıyı da dışarı çıkardı. Sokak kapısında gözlüklü kadın yüksek sesle, "Maestro bizimle gelmek istiyor," dedi. Hepsi Fransızca konuşuyordu.

Otomobilde kendimi Rosetta'nın yanında buldum. Kafam bulanıktı, karanlıkta: "İyi geçmedi, Ivrea daha güzeldi," dedim.

"Daha sabah olmadı," dedi Momina binerken.

Morelli ve kadınlarla birlikte Mariella'nın büyük arabasına binen kemancının bizimle gelmek istemesi, kent merkezinde dolaşmak, kahvelerin önünde durmak, kafasını uzatıp konuşmak, sonra yola koyulma işareti yapmak anlamına geliyordu. Üç-dört kez bu oyuna katıldıktan sonra Momina, "Yetti artık," deyip kendi başına yola koyuldu.

"Nereye gidiyoruz?"

"Senin oteline," dedi.

Göğsümüzü gere gere otelin salonuna girdik. Bir adam başını kaldırdı.

Yumruklarını sıkmış olarak aramızda yürümekte olan Rosetta'ya, "Heyecanlandın mı?" dedim.

Rosetta belli belirsiz gülümsedi. "Hesabı kimse ödememiş olabilir," dedi. "Bakarsın kapı dışarı ederler bizi..."

"Daha sonra gelmedin mi hiç?" diye sordu Momina.

Rosetta omuzlarını kaldırdı. "Nereye oturuyoruz?" dedim.

Garson üç konyak getirdi. Tezgâhın gerisinden Luis göz kırptı bana.

"Dua edelim de Mariella bizi bulamasın," dedim. "Korkarım Romanyalı pahalıya patlayacak ona."

"Kalabalıklar," dedi Rosetta. "Ödeyen biri çıkar..."

Bunun üzerine, Torino'da insanlardan kaçmak zorunda kaldığımı söyledim. Her yerde bir sürü ressamla, şişirilmiş ünlülerle, müzikçiyle karşılaşıyordum. Roma'da bile insanlar böyle eğlence peşinde koşmazlardı. Mariella ise, ne pahasına olursa olsun oyunun oynanmasını istiyordu. Sanki savaş yüzü görmemişti burası...

Rosetta konyağını yudumlarken koltuğunda gülümsüyordu... "Bizi de mi katıyorsun bunların arasına?" dedi. "Biz de böyle yaşıyoruz."

"Bilmiyorum," dedim. "Bunca koşuşmaya değmez gibi geliyor bana."

Daha oturmamış olan Momina, tezgâhla ikimizin arasında yürüdü, içi sıkıntılı. "Değen hiçbir şey yok ki," dedi. "Eskiden hiç olmazsa seyahat edebiliyorduk."

Sonra koltuğa gömülüp ayakkabılarını çıkartmaya yeltendi. "Çıkartamayacağım," dedi. "Yukarıda bir koltuğun yok mu?"

Asansöre bindik. Rosetta'nın davranışlarını gözlüyordum. Koridora çıktığımızda kaçamak bir biçimde baktı bana; daha önce buraya gelmiş olduğunu belirtmek ister gibi bir işaret yaptım ona.

"Bu koridorlar birbirinin aynı," dedi o, duvar çizgisine bakarak.

"Yılın günleri gibi," dedi Momina. "Bütün kapılar, yataklar, pencereler, bir geceliğine kalan insanlar birbirlerine benzerler... Clelia gibi yürekli olmak gerekir, buralarda yaşayabilmek için..."

"Ya da onun gibi," dedim. Rosetta'yı göstererek.

"Baksana," dedi Momina, geriye dönmeden, "odaya konyaklarımızı da getirdiklerine göre, istersen ışıkları söndürelim, niçin bu otele geldiğini, niçin ilaç yuttuğunu anlat bize.. Hâlâ inanamıyorum..."

Rosetta birden sapsarı oldu, yumruklarını sıkıp dudaklarını ısırdı. Ama kapıya gelmiştik. "Girelim," dedim. Rosetta hiçbir şey demeden girdi. Bizler koltuklara oturur (Momina ayakkabılarını çıkartıp fırlattı) garson tepsiyi masanın üstüne koyarken, kimse konuşmadı. Ama ben Rosetta'nın iri gözlerinin yaşla dolmaya başladığını seziyordum. Momina hiçbir şeyin ayrımında değildi daha.

"Oturmayacak mısın Rosetta?" dedi ona.

Rosetta öfkeyle başını salladı, kapıya doğru gitti, ışığı söndürdü, boğuk bir sesle: "Söndürdüm işte," dedi.

Bir süre karanlıkta Momina'nın sigarasının kırmızı ucundan başka bir şey görülmedi. Uzaktan bir tramvay gıcırtısı geldi. Pencerenin daha açık renkli görüntüsünü seçebildim.

"Bana mı bozulmuştun?" dedi Momina, dalga geçerek.

Rosetta'nın, sesine egemen olmak için çaba harcadığını duyumsadım. Beceremedi. Alçak sesle mırıldandı:

"Alay etme..."

"Seni yüreklendirmeye çalışıyorum," dedi, öteki soğukça. "Senin için yapıyorum. Akıllı davranmaya çalış. Akıllısın çünkü. Ne oldu? Benim açımdan hiçbir şey. Gönlünü mü kırdım yoksa? Bir şey yapmanı ya da yapmamanı mı söyledim? Sana yalnızca yardımcı oldum, sorunlarını görebilesin diye... Korkacak ne var bunda? İnsanın kendini öldürmesini anlarım... herkesin aklından geçebi-

lir... ama yaparsan tam yapacaksın, gerçekten yapacaksın... Gürültü patırtı etmeden... Oysa terk edilmiş terzi kızlara benziyorsun sen..."

"Tiksiniyorum senden," diye kekeledi Rosetta soluyarak.

"Niye?" dedi Momina çok ciddi. "Neyle suçluyorsun beni? Senin için çok şey yapmakla mı, yoksa hiçbir şey yapmamakla mı? Ne çıkar ki, nasıl olsa arkadaşız."

Rosetta karşılık vermedi, Momina da konuşmayı sürdürmedi. Soluk aldığını duyumsuyordum. Elimdeki bardağı nereye olduğunu görmeden bıraktım. "Oturun," diye mırıldandım.

Oturdu. Konuşabileceğini anladım. Bunun üzerine, bu işle bir ilgili olmasa da bir arada olduğumuza göre birşeyler söylemek istediğimi söyledim. Olayla ilgili olarak bir sürü şey kulağıma gelmişti, ama hiçbiri doğru değildi. "İkinizin arasında bir sorun varsa, açıkça konuşup bitirin," dedim.

Momina koltukta büzülüp bir sigara aradı. Kibritin ışığı gözümü aldı, gözlerine düşen kısa saçlarını görür gibi oldum.

"İşin aslı ne? Birbirinizle seviştiniz mi?"

İkisi de yanıt vermedi. Momina gülüp öksürmeye koyuldu.

XVII

"Öyle olduğu bile söylenemez," diye söze girdi Momina, artık karanlıkta yüzleri belli belirsiz seçmeye başladığımda. "İyi ki ışığı kapattın güzelim. Güzel olabilecek, bir anlam taşıyabilecek bir şeyi kişisel bir olaya, isterik bir drama dönüştürdüğünü anlayabildin mi?.. Clelia'nın dediklerini duydun mu?"

Duymuştu, yüzü alev gibi kıpkırmızı kesmiş olmalıydı. Ağladığını ya da korktuğunu sanmıyorum. "Siz ikinizin bu işle bir ilgisi yok," diye tersledi, sert bir sesle. "Yaşım yirmi üç, yaşamı tanıdım. Kimseye kırgın değilim. Başka şeylerden söz edelim, olmaz mı?"

"Hiç olmazsa neler hissettiğini söyle. Neler düşünülüyor o sırada. Aynaya baktın mı?"

Dalga geçer gibi konuşmuyor, çocuksu bir sesle, oyun oynar gibi konuşuyordu. Az önce ışığı söndürürken de oyun oynadığı izlenimine kapılmıştım. O gün sedyenin üstünde sanki kimsenin olmadığı kuşkusuna kapıldım bir kez daha.

Rosetta aynaya bakmamış olduğunu söyledi. Odada ayna olup olmadığını anımsamıyordu. O zaman da ışıkları söndürmüş. Kimseyi, hiçbir şeyi görmek istemiyormuş. Başında yoğun, dayanılmaz bir ağrı varmış. Bir ara geçmiş, iyileşmiş, mutlu, bitkin bir biçimde uzanmış yatağa. Mutlu olması mucize gibi gelmiş ona. Sonra gözlerini rahatsız eden bir lambanın altında, hastanede kendine gelmiş.

"Zor mu oldu?" diye mırıldandı Momina.

"Üf," dedi Rosetta. "Uyanmak korkunç oluyor..."

"Roma'da kasa görevlisi bir kız biliyorum," dedim. "Tezgâhın arkasındaki aynada kendini göre göre aklını oynattı. Başka biri sanmaya başladı kendini."

Momina, "Aynaya bakman gerekirdi, o yürekliliği gösterememişsin Rosetta," dedi.

Aynadan, canına kıymaya kalkışan kişinin gözlerinden söz ettik bir süre. Bir ara garson yeni bir tepsiyle gelince, ışığı yaktık yeniden. Rosetta'nın yüzü rahatlamıştı, sertti.

Telefon çaldı. Mariella arıyordu, ne olduğunu öğrenmek istiyordu. Söylediklerimi anlamıyordu, çünkü bulunduğu yerde bir orkestra çalıyordu. Gözlerimle iki kadını süzdüm. Yorgun olduğum için döndüğümü söyledim telefona bağırarak. "Dans edip eğlenin," dedim. Gecenin güzel geçtiğini söyledim.

Sonra Rosetta telefon etti. Evini aradı. "Şimdi dönüyorum anne," dedi. Momina ayakkabılarını giydi ve birlikte gittiler.

Ertesi gün Rosetta, Po Sokağına gelip beni buldu. Üstünde leopar ceketi, belli belirsiz gülümseyerek içeri girdi. Febo ile Becuccio üst katta ölçü alıyorlardı. "Yoksa dostumuzu mu görmeye geldiniz?" dedim. "Alışverişe çıkacağım, benimle gelsenize." Ben merdivenden bağırarak dışarı çıkacağımı söylerken, büyük salonda bekledi. Vitrinin yanında öyle genç gözüktü ki gözüme, "Mariella onun yerine çok iyi bir kasa görevlisi olur," diye düşündüm.

Kemerlerin altına doğru yürürken, ona kendisine iş vermeyi düşündüğümü söyledim. Aynı biçimde güldü. "Aklıma bir şey geldi," dedim. "En yakın arkadaşlarınızın çalışacakları bir mağaza. Siz de çalışmaz mısınız? Torino'nun en seçkin kızları. Kimi kasada, kimi vitrinde, kimi salonlarda..."

Şakaya vurdu. "Alıcı kim olacak peki? Biz çalışırsak alıcı kalmaz ki."

"Belki hizmetçileriniz, adı sam bilinmeyenler gelirler."

"Bizim elimizden bir iş gelmez..."

"Belli olmaz.. Yardımseverlerin toplantıları gibi..."

"Oitana, imreniyorum size," dedi. "Sizin gibi çalışabilmek ne güzel."

"Zaman zaman sıkıcı oluyor... Başınızda biri var hep."

"Çalışmak bu demek. Neyi yapıp neyi yapmaman gerektiğini söyleyen birinin olması demek. Sen de rahat ediyorsun."

"Bir de hizmetçinize sorun bakalım."

Duraksadı. "Dün," dedi, "aptallık ettim..."

Sözünü kesmedim. "...İnsan bir sürü yanlış şey söylüyor, hata yapıyor... Siz anlarsınız. Bir başkası olmak isterdim, Roma'daki o kasa görevlisi kız gibi... Belki de onun gibi çılgın. Momina'nın dediklerine inanmayın... Kimi kez kızdırır insanı..."

"Aslında Momina benden daha ölçülü davrandı..." diye mırıldandım, gözlerimle onu süzerek.

"Oitana, siz yaşamı çok iyi tanıyorsunuz..." Sözcük seçmeye çalışıyordu. "Dün bizim konuştuğumuz gibi konuşan iki kadına saygı duymazsınız, değil mi?"

İnatla sustu, gözleriyle sanki beni yiyordu. Dün karanlıkta da böyle kıpkırmızı olmalıydı.

Yeniden konuşturdum onu. Bir kadın kızarıyorsa, saygı duymaktan söz edilemeyeceğini söyledim. (Özür diledi. "Durduk yerde kızarıyorum," dedi.) Sağlığını sarsmadıkça, beynine kötü düşünceler yerleştirmedikçe hiçbir şeyin sakıncası olmadığını söyledim. Bu nedenle mi uyku ilacı yuttuğunu sordum.

Pietro Micca Sokağındaki çiçekçinin önünde durmuştuk. Daha kolay konuşuyorduk. "Mariella'ya dün için çiçek gönderelim mi?"

"Gönderelim," dedi.

Kır çiçekleri seçtik. Kadın çiçekleri düzenlerken Rosetta'ya, "Senin yaşında insanın kusuru olmaz, kusur daha sonra edinilir," dedim.

"Kusurum olduğunu sanmıyorum," dedi, yüzünü buruşturarak. "Keşke olsaydı."

Kemerlerin altına döndüğümüzde, birbirimizi kandırmanın anlamı olmadığını söyledim. Canına kıymak istememiş miydi?

Rosetta şaşırdı, o sabah otele niçin gittiğini kendinin bile bilmediğini söyledi. Otele gittiğinde keyfi yerindeymiş. Eğlenceden sonra rahatlamış. Kaç zamandır gecelerden tiksiniyormuş, bir günü daha tamamlamış olmak, sıkıntılarıyla baş başa kalmak, yatağa uzanıp sabahın olmasını beklemek dayanılmaz geliyormuş. Oysa o gece sona ermek üzereymiş. Ama uyku tutmayıp da odada dolaşmaya başlayınca geceyi, o gece tanık olduğu bir sürü saçmalığı düşünüp yine tek başına kaldığını, elinden bir şey gelmediğini görünce yavaş yavaş umutsuzluğa düşmüş ve çantasında da uyku ilacı olduğu için...

"Momina yok muydu yanınızda?"

Hayır, Momina yokmuş, ama otelde yatağa uzanınca sık sık onu düşünmüş, Momina'nın dediklerini, anlattıklarını, yaşamdan kendisinden daha fazla bıkmış olan ve "Canıma kıymak için havaların açmasını bekliyorum, yağmurda gömülmek istemiyorum," diye dalga geçebilen Momina'nın yürekliliğini düşünmüş. "Ben," dedi Rosetta, "bekleyebilmek sabrını gösteremedim."

"Peki Momina ile kavga etmediniz mi?"

"Hayır, arada tartışırız, dün geceki gibi, ama iyi dostuz. Momina tek arkadaşım."

Sırası gelmişti. Birden, "Yalnızca arkadaş mı?" dedim.

Kedi gibi gözleriyle bana baktı. Kızarmaya başlarken kendini toparladı sinirlenerek.

"Ne söylememi istiyorsunuz Oitana," diye kekeledi. "Gerekli mi bu? Utandığım falan yok. Kızlar arasında nasıl olduğunu biliyorsunuz. Momina ilk sevgilim oldu benim. Yıllarca önce, daha evli değilken o... Şimdi arkadaşız, inanın bana..."

XVIII

İnanmak zorundaydım. Niye evlenmeyi düşünmediğini sordum. Omuzlarını kaldırdı. Erkekleri tanıdığını söyledi. "Hepsini tanıyamazsın," dedim.

"Gerekli değil ki," dedi.

"Momina gibi çocuk doğurmaktan korktuğunuzu söyleyecek değilsiniz," dedim.

"Çocukları severim," dedi. "Ama hep çocuk kalmaları koşuluyla. Büyüyüp de bizim gibi olacaklarını düşündükçe kızıyorum... Doğru değil mi?"

"Çocuğum yok," dedim.

Tekrar görüşmek sözü vererek ayrıldık, ama bir daha gelmeyeceğini biliyordum. Rosetta belki iyi niyetle, belki de beni rahatsız etmek için gelip beni bulmuştu. Ama aramıza mesafe koymayı başardığımı anlamış olmalıydı. Hep aynı şeyleri söyleyip durmuştuk.

Cam eşyalar görmek için Milano'ya gittim. Febo bir otomobil bulup beni Milano'ya götürdü. Her şey yolunda gitti, ama dönüşte sigara içmek için otoyolda durduğumuzda, Febo o gece Ivrea'da yaptığı gibi yılışıp elini omzuma attı. Öyle bir baktım ki, sanki gözleri köreldi. Yeniden yola koyulduğumuzda saygılı davrandı, ben de ona dünyanın çok büyük olduğunu, insanın iş arkadaşlarıyla gönül ilişkisine girmemesi gerektiğini anlattım. Sesini çıkartmadan yola baktı. Niye Momina'yı denemediğini ya da Momina'nın arkadaşlarından biriyle evlenmeyi düşünmediğini sordum. Varlıklı, okumuş insanların hepsi resim yapıyor, tiyatroya gidiyordu. Bunun üzerine gözlerinin içi

gülerek bana baktı. Arabayı durdurdu. "Sil baştan," dedim içimden. "Clelia, Clelia," dedi, bir yerime dokunmadan. "Bu gece karım olur musunuz?"

"Öneriniz ciddi mi?"

"Artık karı koca sayılırız. İğneliyorsunuz beni."

"Size annelik edebilirim, isterseniz elbette."

"İsterim, isterim," dedi ellerini çırparak. "İsterim anneciğim. Kırlara, salyangoz toplamaya götürür müsün beni?"

Kırlara gitmedik, buna karşılık Torino'nun bir köyünde düzenlenen bir şenlikte durduk. Keyfi yerinde olan Febo, dans ederek yolumuzu kesen genç bir çiftle ağız dalaşına girdi. Gözlerini önüne akıtmakla tehdit ettiler onu. Kumral, iri kemikli Febo'nun bu kırsal kesimde nasıl da gözünü budaktan esirgemediğini görmek şaşırtıcıydı. Üstelik onların konuştukları ağzı da bilmiyordu. Zorla tartışmayı kestirip oradan uzaklaştırdım onu. Bunun üzerine içkili bir yerde durup akşam yemeği yememizi önerdi ve evden kaçıp çılgınlıklar yapmayı sevip sevmediğimi sordu.

"Zor değil ki," dedim. "Ama içkili yerler sevimsiz oluyor."

"Olsun," dedi. "Sevimsiz işler yapalım."

Giulio Cesare Caddesinin sonunda bir meyhane bulduk. Febo artık sakinleşmiş, sıra karnımızı doyurmaya gelmişti. Ama meyhaneci Ivrea'daki kıllı adam gibi değildi, mutfağında da pek bir şey yoktu. Yemekleri, gözleri kızarmış, önlüklü bir kız getirdi. Durmadan çoraplarıma bakıyordu. Yaşlı bir kadınla sürücülerden oluşan öteki müşteriler de bize bakıyorlardı. Sıva serinliği sinmiş lokanta soğuk ve pisti; benim zamanımda buraların bomboş yollar, kırlar olduğunu düşündüm. "Gerçekten de sevimsiz şeyler yapıyoruz," dedim Febo'ya.

O ısınmaya çalışıyor, şarabı iyi bulduğunu söylüyordu. Gözleri kızarmış kız tezgâhtan bize bakıyordu. Öteki-ler şimdi kâğıt oynuyor, yere tükürüyorlardı.

Kızartmaları bitirdikten sonra kalkmayı önerdim. "İyi bir yer olmalı buralarda," dedi o. Çıktığımızda hava kararmıştı. Cadde boyunca görülen kırmızı neon ışıklı levhalara rüzgâr vuruyordu. "Bu kentin güzel yanı da var," dedi Febo. "Siz bilmiyorsunuz, burnu havada olanlarla içli dışlı yaşıyorsunuz çünkü."

Büyük bir öfkeyle arabaya bindim. "Burnu havada olanlar sizlersiniz, Martelli gibi, Momina gibi budalalar," dedim. "Torino benim doğum yerim. Bir başkasının ayağında ipek çorap görüp de ipek çoraba sahip olmamanın ne demek olduğunu çok iyi biliyorum."

Böyle tartışır, o dalga geçerken, küçük bahçesi ışıklar içinde bir kahvenin önünde durdu bir kez daha.

"Geceleri burada kan gövdeyi götürür," dedi.

Işık, lambaları yanan büyük bir yerin camlarından vuruyordu. Orkestra yoktu, bir radyo çalıyor, bir sürü çift çimento pistte dans ediyordu. Böyle yerleri bilirdim.

"Buradan hoşlanmadınsa," dedi Febo kulağıma, "üst katı da var..."

Kahve içebileceğimi, ama kalmak istemediğimi söyledim. Burada bir başkasıyla birlikte olmak, ne bana, ne de ona yakışıyordu. "Bakarsınız sizi bırakıp şu atkılı çocuğa giderim," dedim.

Febo, bir masada adi bir dudak boyası sürmüş iki kadınla konuşmakta olan boynu atkılı adama baktı. Kaşlarını kaldırdı. Bir şey demeyip sırtını tezgâha dayadı.

"Bu çocuk," dedim, "bu geceyi geçirmek için size ya da bana gelmeyi düşünmüyor. Bu biçimde yaşamayı sürdürdükçe çevre değiştirme gereksinmesi olmayacak. Onun için şıklık tütüncüden aldığı kokularla, kırmızı, yeşil boyunbağları demek. Bu kadıncıklarla düşüp kalkıyor... Niye küçümsüyoruz ki onu?"

Febo, dirsekleri arkasındaki tezgâha dayalı, ona bakıyordu. Daha sarhoş değildi: "Kadın olarak mı, iş arkadaşı olarak mı konuşuyorsunuz?" dedi.

Ona dalga geçmemesini, ciddi konuştuğumu söyledim.

Bunun üzerine nasıl bir ortamda dünyaya gelmiş olduğumu sordu.

"Aşağı yukarı böyle bir ortamda," dedim sertçe.

Boynu atkılı genç Febo'nun kendisine bakmakta olduğunu anlamıştı; şimdi o da bize bakıyordu. "Demek ki siz," dedi Febo, küçümseyerek salona bakmayı sürdürüp, "kendi çevrenizi bıraktınız, ipek çoraplar giyip bizim gibi okur yazar, seçkin kişilerle düşüp kalkmaya başladınız. Üstelik arkamızdan dedikodu da yapıyorsunuz. Sizi çağıran mı oldu?"

Konuşurken, şimdi yerinden kalkıp ona doğru gelmekte olan boynu atkılı çocuktan gözlerini ayırmamıştı. Salonda birşeylerin gerilmekte olduğunu sezdim ve öfke, korku ve öbür adamı durdurmak içgüdüsü benliğimi sardı. Olanca gücümle Febo'nun suratına bir tokat atıp bağırıp çağırdım, bir kolunu kavradım. Salondakiler gülüşüp yol açtılar. Otomobile vardığımızda salondan yuhalamalar, kahkahalar yükseliyordu.

"Çabuk gidelim, salak," dedim.

Son hızla yola çıktı, Dora'dan geçerken sanki köprü arkamızdan yıkılacaktı. "İnmek istiyorum artık," dedim.

Şaşkın bir yüzle bana bakıp, "Ben de içmek istiyorum," diye bağırdı. "Madem sarhoşmuşum gibi davranılıyor bana, ben de sarhoş olmak istiyorum."

Ellerim titriyordu hâlâ. Bir şey demedim. Yol almasına ses çıkartmadım. Sanki o tokatı ben yemiştim, bir türlü rahatlayamıyordum. İçimden, "Ötekilerden beter değil, hepsi böyle davranıyor kendi çöplüğünde," dedim. Bunu yineliyor, yineliyor, bulunduğum noktaya varmak, hiçbir şey olamamak, hiç değilse ailesiyle birlikte yaşayan Momina'dan bile beter olmak için çaba harcamaya değer miydi diye soruyordum kendime. Eskiden böyle durumlarda yaşamımın değerinin ulaştığım yerden, elde ettiğim şeylerden kaynaklanmayıp buraya niçin ulaştığımda, bunları ni-

çin elde ettiğimde yattığını düşünerek avuturdum kendimi. "Rastgele bir yazgı benimki de, üstelik kendi ellerimle çizdim," derdim. Ama ellerimin titremesi sürüyor, bir türlü sakinleşemiyordum.

Sonunda kararlı bir biçimde arabadan inmek istediğimi söyledim ona. Pencereyi açtım. Bunun üzerine, Febo şöyle bir öptü beni homurdanarak ve durdu. Yere atlayıp yürüdüm.

XIX

Aylakların elinden kurtulmak kolay olmuyor. Dönüşte önemli bir açık arttırma davetiyesi buldum. Morelli göndermişti, ertesi sabah bana telefon edecekti. Torino'ya geldiğimde bir oda tutmuş olsaydım, Morelli'yi de, kimseyi de tanımamış olacağımı kavramaya başlamıştım. Bir tek Febo belasına çatmış olacaktım. Ne var ki böyle yaşıyordum –Roma'nın keyifli savrukluğunu özlemenin bir yararı olmuyordu. Her şey olacağına varıyordu. Eskiden de kaç kez benzer durumlarla karşılaşmıştım. Sonuç gülünç olmuştu: Maurizio kalmıştı bana. Daha ne kadar kalacaktı?

Birkaç gündür Po Sokağındaki işlerden bezmiştim. Suç benimdi. Koşuşmak, her şeyi düşünmek, Torino'yu arşınlamak zorundayım. Yirmi yıl önce aklımın ucundan bile geçmezdi bunlar. Ne zamandan bu yana elimden iş gelmeye başlamıştı? Belki ben de Torinolu aylaklar gibi tiyatro oynuyordum. Onlarla çalışıyorsam ayaklarıma dolaşmaları doğaldı. Aklıma böyle düşünceler geldikçe kaçmak, her şeyi bırakmak, atölyeye dönmek istiyordum.

Antika eşyalar konusunda Becuccio da devreye girmişti. İnce işler yapan baba oğul iki marangoz tanıyormuş. Savaştan önce kralın sarayında çalışmışlar, çok ince onarımlar yapmışlar. Gidip onları bulduk. Dükkânları daracık, kirli, berbat bir sokağın dibindeydi. Ama ağaçları, bir heykeli bile olan eski bir yapı vardı burada. Yaşlı marangoz, gözlüklerini elleriyle yoklayıp kuşkuyla baktı ve açıkta, avluda konuşmaya koyuldu bizimle. Ne istediğimizi

anlayınca, bir mağazaya değerli eşyalar koymanın gereksiz olduğunu söyledi bana. Cilalanmış kontrplaktan modern şeylerin yeterli olduğunu söyledi. Bunları bildiğimi, ama yine de birşeyler görmek istediğimi söyledim. Sarayların tümü de kapalı olduğuna göre ne görebilirdim ki? Saray görmek istemediğimi, bir fikrin, bir görüntünün yeterli olacağını söyledim. Görmek istemediğime göre bu işlerden anlamadığımı, bu nedenle mağazaya öbür mağazalardaki eşyalardan koymanın doğru olacağını söyledi o.

Becuccio üstünde çalıştığı bir iş olup olmadığını sordu. Yaşlı adam dükkâna doğru dönüp karanlığa seslendi. Dükkânın dibinde biri hareket ediyordu. "Elimizde bir şey var mı?" diye bağırdı yaşlı adam. Öteki homurdandı. "Bir şey yok mu?" dedi yaşlı adam gözlüğünü tutarak. "Ne yaparsınız, insanın içinden başkaları için çalışmak gelmiyor."

Becuccio bozulmuştu. Dil dökmeye, yaşlı adamı yola getirmeye çalıştı. Marangoz dükkâna girmişti, yanıt bile vermiyordu. Birlikte Po Sokağına döndük. Duvarlara kaplayacağımız kumaşı seçmek için Febo beni bekliyordu. Becuccio'ya bu yaşlı adam gibi davranmanın güzel olduğunu söyledim, kapıyı suratımıza kapatıp işinin başına dönmüştü.

"Fazla önemsemeyin," dedi Becuccio. "Siyaset başına vurmuş..."

Sonra Morelli ile bir sergi gezdik. Sarkaçlar, gerçekten çok güzel takımlar vardı. Zaman zaman kendimi tutamıyor: "Şu olur," diyordum. Ama hemen oyalanmak, Morelli'ye bana eşlik etmesi olanağını sağlamak için orada bulunduğum geliyordu aklıma. "Kendiniz için bir ev döşemek istemez misiniz?" dedi Morelli.

"Günün birinde Clelia'nın biri döşer elbette..."

Kristallerin, beni süzen kadınların arasında olmanın keyfini çıkartıyor, kadınların çoğuyla selamlaşıyordu. Ben de bunlardan kimbilir kaçının Momina'yı, Febo'yu, Mari-

ella'yı, ressamları tanıdığını düşünüyordum. Torino küçücük bir yerdi.

Morelli'ye bu seçkin insanların içinde işini ciddiye alan olup olmadığını sordum. Açıklama getirmemi istedi. "Kusurları var mı, paralarını tehlikeye atıyorlar mı, istedikleri alçaklıkları yapıyorlar mı?" dedim. "Şimdiye dek çoluk çocukla karşılaştım hep..."

"Kimi kez çocuklardan bile daha çocuk oluyoruz," dedi Morelli. "Ama bilmiyoruz."

"Sizin, benim gibi yaşlılar... Vakti, parası olanlar, bunun tadını çıkartabiliyorlar mı acaba? Çalışmayacak olsam, kimbilir ne kusurlarım olurdu. Yaşamda bağlanacak hiçbir şey bulamadım."

Morelli ciddi ciddi, bir kusurumun olduğunu söyledi. "Ne?" Kusurum çalışmak, hiç tatil yapmamakmış.

"Aile reisi sanayicilerden bile betersiniz," dedi. "O koca bıyıklı adamlar hiç değilse Torino'yu adam ettiler."

"Ne ailem var, ne de bıyıklarım," dedim.

Morelli çevresine bakındı.

"Dediğim gibi biri var," dedim. "Mola'ların kızı..."

"Öyle mi sanıyorsunuz?" dedi kuşkulu. Sonra birden sinirlendi. "İnsanın ailesi için gece-gündüz çalışması doğru mu? Böyle davranan bir kızım olsaydı manastıra kapatırdım onu... Eskiler ne yaptıklarını bilirlermiş."

"Benim bildiğim," dedim, çevreme bir göz atarak, "manastıra kapanan kızların ilk işi birbirleriyle sevişmek olur..."

"Ama soylu kadınlar, değerli kadınlar, ev kadınları yetiştiriyorlardı," diye araya girdi Morelli. "Hiç olmazsa düzgün konuşmayı biliyorlardı."

"Büyük bir sorun değil aslında," dedim. "Kızlar kendilerinden daha uyanık bir kız arkadaşlarına tutulurlar hep... Ama Torino'da bunu bile ciddiye almıyorlar. Hepsi hüzünlü, hepsi sıkıntılı."

"Tartışıyorlar," dedi Morelli.

Biz ne yapıyorduk peki? Akşamları kendimi tek başıma bir sinemaya attığımda, ya da sabahları Roma Sokağında bir kahvenin camlarının gerisinden kahvemi yudumladığımda, kimse beni tanımıyor, ben de kimbilir ne mağazası açtığım düşünü kuruyordum. Torino'nun tek güzel anlarıydı bunlar. Morelli'nin söylemediği asıl kusurum, tek başıma olmaktan aldığım keyifti. Manastırdaki o kızlar değil, benim gibiler rahat edebilirlerdi. Seksen yaşında kalabalıktan, başkalarının laf ebeliğini yatağında dinlemekten hoşlanan Mariella'nın nenesi geldi aklıma. Kendine bir düzen kurmuş ve orada kalmış olan Carlotta'yı düşündüm. Düzen kurmak, bir başkasının varlığına dayanabilmek ve canın istemese de onunla yatmaktı. Para sahibi olmak ise yalnız kalabilmek olanağı demekti. Peki de, parası olan aylaklar ne demeye başkalarının, gürültü patırtının peşinde koşuyorlardı?

Çocukken, Momina, Mariella ve ötekiler gibi kadınları kıskanır, kim olduklarını da bilmezdim. Özgür, saygın, dünyanın sahibi sanırdım onları. Oysa şimdi kendimi onların hiçbirine değişmem. Yaşamlarının tam bir aptallık olduğunu, bunun bilincinde bile olmadıklarını düşünüyorum. Başka türlü davranabilirler miydi acaba? Ben onların yerinde olsam başka türlü mü davranırdım? Rosetta Mola saf bir kızdı, ama her şeyi ciddiye almıştı. Durduk yerde canına kıymaya kalkıştığı doğruydu. Momina'ya duyduğu aptalca sevgi ya da başka bir sıkıntı canına kıyması için bir gerekçe olamazdı. Yalnız kalmak istiyordu, kalabalıktan kaçmak istiyordu; oysa o çevrede yalnız kalınamazdı, yalnız kalabilmenin tek yolu varlığını ortadan kaldırmaktı. Oysa Momina ile ötekiler yine aralarına almışlardı onu; Montalto'ya birlikte gitmiştik onu bulmaya. O günü düşünmek üzüntü veriyordu bana.

XX

Rosetta günlerce sonra yine geldi. Bu kez de kapıda duraksadı ve Becuccio onu görüp, "Bu gelen bana değil," dedi.

O sabah, Roma'ya gönderilecek fotoğrafları çekiyorduk. Febo duvarlardaki girintilerin ışıklarını yakıp söndürüyor, model olarak kullandığımız küçük bir heykelin yerini değiştiriyordu. Rosetta ile dalga geçtim. Ivrea'da iki kötü kadının kendisini aldatıp yüzüstü bıraktıklarını söyledim. Sonra Romalılara Torinolu kadınların nasıl olduklarını göstermek için, vitrinin önünde birlikte fotoğraf çektirmeyi önerdim.

"Keşke Mariella da olsaydı," dedim.

Oyundan söz ettik. Rosetta dekoru Nene'nin hazırlamakta olduğunu söyledi. "Elinden gelen tek şey," dedi Febo.

Rosetta'ya resim yapıp yapmadığını sordum.

"Şakaydı," dedi. "Ömür boyu şaka yapılmaz ki."

"Torinolu kızlar resim yapmayı, oyun oynamayı, çalgı çalmayı, dans etmeyi, örgü örmeyi bilirler. Kimisi ömür boyu sürdürür bunu."

Rosetta hüzünlü bakışlarla bana baktı. Üstündeki giysiden mart ayının güneşli, güzel bir gününde olduğumuzu anımsadım.

"İnsan yalnızca karnını doyurmak için yaptığı bir işe ara vermez," dedi Rosetta. "Örgü örerek ekmek paramı kazanmak isterdim ben de."

Febo başarılı olmak için açlığın yetmediğini söyledi: İnsan işini açlıktan ölenler gibi bilmeli, ama senyörler gibi uygulamalıydı.

"Her isteyen açlıktan ölmüyor," dedi Rosetta, kararlı bakışlarla. "Senyör demek de, her zaman para sahibi olmak anlamına gelmiyor."

Becuccio onları dinliyor, fotoğrafçı –Loris gibi kara boyunbağı vardı– ellerini ovuşturuyordu.

Acele etmemiz gerektiğini söyledim. Fotoğraflar çekilirken Rosetta'ya alt katı, üst katı dolaştırıp mağazanın nasıl olacağını anlattım. Perdeleri, kumaşları o da beğendi. Işıklandırmayı tartıştık. Telefona çağırdılar beni.

"Ben gidiyorum," dedi Rosetta. "Teşekkür ederim."

"Görüşelim," dedim ben.

Akşam Momina'yı gördüm birileriyle –tanımadığım insanlardı, ileride müşteri olabilirlerdi– otomobille gezmeye gitmekten, bir pazar Riviera'ya dek gitmekten söz edildi. "Rosetta'ya da haber verelim," dedi Momina.

"Elbette."

Birkaç gün sonra Mariella ile Rosetta Po Sokağına geldiler. Arabayı kullanmakta olan gencecik sarışın Mariella, arabadan inmeden seslenip kendileriyle gezmeye çağırdı beni. "Sabahları çalışıyorum," dedim.

"Bize gelsenize," dedi. "Nenem sizi daha yakından tanımak istiyor."

Rosetta'ya elimle selam verdim, gittiler.

Ertesi sabah Rosetta tek başına kapıda belirdi yine.

"Buyurun," dedim. "Nasılsınız?"

Çene çalarak kemerlere doğru gidip, Bussola'nın vitrininin önünde durduk.

"Bizimki de aşağı yukarı böyle olacak," dedim.

"Kitap sever misiniz?" dedi Rosetta birden canlanarak. "Çok okur musunuz?"

"Savaş sırasında. Yapacak başka şey yoktu. Ama pek beceremiyorum. Başkalarının işlerine burnumu soktuğum izlenimine kapılıyorum hep..."

Rosetta bana baktı, hoşlanmıştı bu yanıttan.

"...Saygısızlık gibi geliyor bana. Başkalarının mektuplarını açmak gibi bir şey..."

Oysa Rosetta'nın okumadığı kitap kalmamıştı. Üniversiteye gitmişti. Sanki utanır gibi, zorla söyledi bunu.

"Momina İsviçre'de nasıl okumuş?" dedim.

Momina soylu bir ailenin kızıydı, ellerinde ne varsa harcayıp okutmuşlardı onu. Sonra Toscana'da malı mülkü olan biriyle evlenmişti. Kendisine barones denilmesini istememişti hiç. Kaldı ki, artık bu sanı kullanma hakkı da kalmamıştı. Kocası Neri'yi tanımıştı Rosetta. Mariella ile birlikte Versilia'ya gitmişti, Neri'nin daha kızın gönlünü çelmeye çalıştığı yıllarda. Rosetta için de güzel bir yaz tatili olmuştu. Momina'nın Neri'yi parmağında oynattığını gözlemleyip eğlenmişti. Dört yıl geçmişti aradan. Zavallı Neri, giyimi kuşamı düzgün bir budalaydı.

"Ona da öylesi yaraşır," dedim.

Ama nikâhtan sonra Neri öcünü almıştı. Ne de olsa, dedesi çiftlik sahibiydi, çamurlu çizmeleriyle atından inmezdi. Neri'nin köyde topraklarının başında kalması için gerekçe hazırdı. Momina da ayrılmıştı ondan.

"Siz Neri'ye mi, yoksa Momina'ya mı benziyorsunuz Rosetta?" diye sordum.

"Nasıl?"

"Babanız çalışan bir insan," dedim. "Babanıza saygı duyuyor musunuz?"

"Momina'ya benziyorum," dedi, hiç duraksamadan ve gülümseyerek.

Böylece Riviera'ya gittik. Nene de bizimle geldi. İki arabayla, iki gösterişli Stude Baker'la gittik. Ben Nene ile Rosetta'nın arasında oturmuştum. Arabayı, şakadan tat almayan ama resimden anlayan, aptal suratlı genç bir baron sürüyordu. Yol boyunca arabayı sürerken başını arkaya yarı çevirip Nene ile oyun sahnelemek ve Fransızca adlar konusunda tartıştı. Momina önde giden ve içi tanımadığım insanlarla dolu Mariella'nın arabasındaydı. Hava karanlıktı daha ve yağmur yağacağa benziyordu. Ama herkes Rivi-

era'da pazar günlerinin güneşsiz olamayacağına inanıyordu.

Rosetta neredeyse konuşmuyordu. Belki ressam, belki yontucu olan, küçük çocuklar gibi arsız arsız gülen bu kalın dudaklı kâküllü Nene yine şaşırttı beni. Oysa otuzunda vardı, benden biraz küçüktü. Üstelik saftı, içinden geldiği gibi davranıyordu. Rosetta, Loris'in nasıl olduğunu, niçin bizimle gelmediğini sorunca bocaladı, sesini alçalttı, suçüstü yakalanmış gibi. Garip bir kızdı –kertenkeleye benziyordu. Büyük bir olasılıkla gerçekten de elinden iş geliyordu, bir sanatçı onun gibi davranmalıydı.

Uykum gelmişti, geceyi baronun evinde yemek yiyip yola çıkmak için kızların gelmesini bekleyerek geçirmiştik. Dalmışım. Appeninlerde sert bir rüzgârla karşılaştık, ormanın ortasında da yağmura tutulduk. Sonra ortalık yavaş yavaş ışır ve ılık bir havada deniz kıyısında pencerelerimiz açık olarak son damlaların altında yol alırken, yağmur dindi. Buralarda bahçeler yemyeşildi, çiçekler açmışı bile. Rosetta'ya bu yıl denize gidip gitmeyeceğini sordum. Hayır dedi, Montalto'ya döneceğini söyledi.

Noli'nin üstünde bir villaya gitmeyi kararlaştırmıştık, ama birimiz, "Sanremo'ya gidelim," dedi.

"Biraz dinlenmek istiyordum ben," dedi baron.

Tartışma sürerken Noli'de küçük bir alanda otomobilden indik. Momina bizim yanımıza geldi. Bu saatte, günün ilk ışıklarında her taraf bomboş, kahveler kapalıydı.

"Bu kez de erkenciyiz," dedi Momina bana.

Rosetta çantasını omzuna atmış, sırtını denize dönerek parmaklıklara yaslanmış sigarasını içiyordu.

"Denizi hiç bu saatte görmemiştim," dedi Nene.

"Gece uyumazsan görürsün," dedi Momina. "Ama değmezmiş. Çiçeklerin yaydığı koku denizden daha güzel."

Yeniden yola koyulduk. Baronun dediği olmuştu. Dağ yoluna girdik, alçak duvarları, tehlikeli dönemeçleri geçip manolyalar arasında kocaman bir serayı andıran villaya vardık.

XXI

Bahçede yürürken, Rosetta geçen yıl rahibe olmak istediğini söyledi. Rosetta ve Momina ile birlikte koruda uzaklaşmış, denizin görüldüğü bir parmaklığın yanına varmıştık.

"Ama benim gibi kızlara göre değil," dedi.

"Niye olmasın? Paran olduktan sonra," dedi Momina.

Rosetta yavaşça gülmeye başlayıp rahibelerin bakire olmaları gerektiğini söyledi.

Momina: "Alt tarafı bu da ötekiler gibi bir nikâh," dedi. "Gerekli tek şey beyazlar giymiş bir gelin."

"Burası güzel," dedi Rosetta. "Ama yarın güzelliği azalacak. Dünyaya, insanlara saygılı olmak için her şeyden vazgeçmek gerek. Manastır çözüm getiriyor."

"Ne yapardın tek başına?" dedi Momina. "Meryem resimleri mi? Ben günlerimi nasıl geçireceğimi bilemezdim..."

Momina'nın bu sözleri üzerine Rosetta omuz silkti. Ancak görebildim bunu. Mariella ile ötekiler manolyaların altından yaklaşmaya başlamışlardı. Momina mırıldandı: "Bir gün bile geçmez kimi kez. Neyse boş ver..."

Gün gerçekten de güzel olacağa benziyordu, bir de ortalığı ayağa kaldırarak, kapıları açmaları, şunu bunu getirmeleri, verandayı hazırlamaları için iki yaşlı uşağa dünyayı zindan eden kadınlar, baronun kızkardeşleri, kız arkadaşları ve adamları olmasaydı. Momina bize bir oda verip bir saat dinlenmemizi önererek ortalığı yatıştırdı.

Villa gerçekten söz kamaştırıcıydı, her tarafta som ağaçtan eşyalar, koltuklar vardı. Ama her şeyin, avizelerin bile üstü örtülüydü. Döşemelerin tahtaları cilalanmıştı. Bir koridordan geçerken Mariella: "Ortaçağ şatoları gibi," dedi. Banyo yapıp da yorgunluğumu attıktan sonra, hasır bir koltuğa gömüldüm. Mariella aynada saçlarını düzeltiyordu. Momina ayakkabılarını çıkartmış, yatağa uzanmıştı. Nene ile Rosetta yarı açık pencerenin önünde gevezelik ediyorlardı. Amerikan filmlerinde bir odada kalan kızlar geldi aklıma. İçlerinden biri daha büyük olur, ötekilere diş geçirirdi. Hepsinin yalana dayandığını düşündüm: Saf kız rolüne soyunan kadın oyuncu kaç kocadan boşanmış olur, en çok parayı da o alırdı. İçimden güldüm. Momina da, "Keşke bir kadeh içki gönderseler..." dedi.

"Donna Paola niye Çingeneler gibi giyinip kocaman küpeler takıyor, bir türlü aklım ermiyor..." dedi Mariella.

Bir süre küpelerden, orada olmayan kadınlardan söz ettiler. Bir ara koltukta sıçradım, dalmıştım yine. Odanın serinliğini duyumsadım, Nene'nin bas bas bağıran saldırgan sesini işittim:

"Çok kötü niyetlisin sen, kimseye analık taslamak amacım yok benim."

"Amacın olmayabilir, ama taslıyorsun," dedi Momina.

Odanın orta yerindeki Nene'nin tiz sesi çınladı:

"Erkekler çocuk gibi. Biz sanatçılar onlardan da çocuğuz. Bunu elimizden alırlarsa ne kalır geriye?"

"Neyi alacaklar elimizden?" dedi Momina. "Elimizden alınacak bir şey yok ki, sıfıra sıfır elde var sıfır." Yatakta döndü, "Çok kızıyorum size."

Rosetta pencerenin yanından: "Nene onu seviyorsan, Momina'nın sözlerine aldırma," dedi. "Seni kızdırmaya çalışıyor."

"Öyle," dedi Mariella.

"Kimden söz ediyorsunuz?" dedim.

"Loris denilen üstün akıllıdan," dedi Momina yataktan fırlayarak. "Yıkanması için bir kadının kendisini sevmesi gerekiyor... Fefé bile ondan iyi."

Aşağıdan bir gong sesi geldi. "Gidelim," dedi Momina. "Kızlar salona."

Adamların kasabaya koşup satın aldıkları yiyeceklerle verandada karnımızı doyurduk. Çingene kırmızısı giysili Donna Paola ev sahipliği yapıyor, tabakları elden ele geçirmek zorunda kaldığımız için özür diliyordu. Konyak bardaklarıyla şarap ve likör içtik. Mariella'nın açılan çenesi bir türlü susmak bilmedi. Yemeğin sonuna doğru perdeleri kapatmak zorunda kaldılar, camlara güneş vuruyordu.

Öğle olmamıştı daha. Kalkınca birşeyler yapmak istedik. Biri, "Denize inelim," dedi. Bir başkası bahçede dolaşmaya çıktı. Yanı başımdaki göbekli biri, tepeye çıkıp Noli kalıntılarını göstermek istiyordu bana. Bir bahane uydurup başımdan savdım. Üst kattaki odaya çıkıp pencerenin yanına oturdum. Ovaya bakarak bir sigara tüttürdüm.

Bahçeden bağırışmalar, sesler yükseliyordu: Sanremo'ya gitmekten söz ediyorlardı yine. Birden kapı aralandı; Mariella girdi içeriye. "Burada mıydınız, özür dilerim," dedi. Kapıda geri çekilmekte olan baronu görür gibi oldum.

"Gideyim mi?" dedim.

Mariella bana gülümseyerek, kapıyı adamın yüzüne kapattı. "Sizi arıyordum, peşimden geldi. Bu gezilerin sevimsiz yanı hep böyle birinin de olması. Rosetta'ya yardım edelim Clelia, diyecektim size. Onun nasıl duyarlı, akıllı olduğunu gördünüz. Öyle iyi dosttuk ki eskiden... Kötü düşüncelerden kurtarmamız, avutmamız gerekir onu..."

Sözlerini nasıl bağlayacağını merak ediyordum. Baronun şaşkın yüzü hâlâ gözlerimin önündeydi.

"Siz de söyleyin ona... Görüştüğünüzü biliyorum... benimle bir araya gelmek istemiyor pek. Provalara gelme-

sini sağlayın. Bu kızları bir araya getirebilmek bir sorun. Bir iş yapmak öyle zor ki..."

"Belki de," dedim, "Rosetta büyümüştür. Bebeklerle oynamak istemiyordur."

"Yo, yo," dedi. "Öfkeler, kıskançlıklar var işin içinde..."

"Nene'ye kızmış olacağını sanmıyorum."

"Nene değil. Momina oyuna karşı çıkınca, Rosetta da bıraktı bizi... Momina'nın karşı çıkması olacak şey değil."

"Bana kalırsa," dedim, "Momina'dan, oyundan, sizden, herkesten bıktığı için Rosetta canına kıymaya kalkışmış. Öyle değil mi?"

Etkilenmiş, şaşkın gözlerle bana baktı. Sonra canlı bir sesle, "Abartıyorsunuz," dedi. "Rosetta akıllı kızdır, içi dışı birdir..."

"Öyle olduğu için," diye yanıt vermek istedim, "öyle olduğu için." Ama kapı vuruldu. Momina geldi.

"Sanremo'ya gidiyoruz," dedi. Sonra küçücük gözleriyle bize bakıp "Size şaşıyorum," dedi.

Sanremo'ya varamadık. Nene kendini kötü hissetti, tekmeler savurdu, koltukta debelendi. "Çok fenayım, ölüyorum, duralım," diye inledi. Öndeki araba da durdu. "Bir şey yok, bir şey yok," dedi baron. "Araba tuttu. Böyle şakalar yapar bu araba."

Öbür gruptan bir kadınla göbekli adam da fenalaşmıştı. Bir duvar dibine kusturduk hepsini. Fırlamış gözleri, kopuk kopuk sözcükleriyle Nene en acınacak durumdaydı. Amerikan yapımı büyük arabaların çok rahat olup beşik gibi salladıklarını bu nedenle deniz tutmasına benzer bir sonuca yol açtıklarını söylediler.

Denizin karşısında büyük bir kayanın dibinde açık bir alanda durmuştuk. Rosetta asık yüzle olup bitene bakıyordu.

"Yola çıkabilecek durumda mısınız?" diye sorduk üç hastaya.

XXII

Kendilerini iyi hissetmiyorlardı. Bunun üzerine Momina ile birlikte kumsala, bodur bitkilerin arasına indik. Mariella bağırıp kendisini de beklememizi istedi.

"İşte deniz," dedi Momina, parmaklıklara dayanarak.

"Rosetta konusunu abarttığını söylüyor Mariella," dedim ona.

"Sence de abartıyor muyum?" dedi, soğuk bir sesle.

Mariella, "Hey!" diye bağırarak, yanında iki-üç erkekle birlikte geldi. "Denize giriyor muyuz?" dediler.

"Hayır, çakıl toplayacaksınız," dedi Momina. "Çakılları yemeğe kalkmayın sakın."

Uzaklaşıp gittiler. Şaşırmıştım. "Baksana," dedim ona, "Febo'yu sık görüyor musun?"

"Kendini beğenmiş, ukala, kıllı. Yetmez mi?" Gülüyordu. "Yoksa senin mi gözün var?"

"Yo," diye mırıldandım. "Yalnızca kadınlardan mı hoşlanıyorsun, onu öğrenmek istedim."

"O salak kız ne dedi sana?"

"Salak olan benim. Rosetta'nın niçin evlenmediğine aklım ermiyor. Başka bir şey yapamaz. Hâlâ sana bağlı mı?"

Momina bir an beni süzdü, güneşin altında.

"Kadınlardan hoşlanmıyorum ben, Rosetta da öyle. Dediğim doğru. Hoşlansaydım, hiç kuşkun olmasın bir an duraksamazdım. Rosetta başlattı. Üç yıl önce oldu, şimdiki gibi denize gitmiştik. Odama gelip beni buldu... Yalnız değildim. Ivrea'daki gibi bir durumdu. Bunun üzerine boş

vermek istedi, ama etkilendi... Beni bir şey sanıyor... ayna yerine koyuyor. Anlıyor musun?"

Anlıyordum. Öykü öyle anlamsızdı ki, doğru olmalıydı. Ama hiç kuşkusuz her şeyi anlatmamıştı bana, besbelliydi.

"Niçin evlenmiyor peki?"

"Bir şey değişir miydi?" dedi Momina. "Koca aramıyor. Erkeğin ne demek olduğunu biliyor... Sonra, evde baskı altında tutuyorlar onu."

Mariella ile adamları geri gelmişlerdi. Yukarıdan bağırdılar. Otomobile binip yavaş yavaş Noli'ye dönmeye karar vermişlerdi. Sanremo'ya gidilmeyecek olmasına bir diyeceğim yoktu, ama Noli'de ne yapacaktık? Kendi payıma, bu küçücük yerde kalıp akşamı etmek istiyordum.

Nene'yi öbür arabada bıraktık; Momina ile Rosetta'nın arasına oturdum ben, önde de baronla Mariella vardı. İkisi gizli birşeyler konuştular. Bir ara baron arkaya dönüp otomobilden rahatsız olup olmadığımızı sordu. Sonra rüzgâr gibi yola koyuldu.

Noli'de durmadan geçti, Spotorno'yu geçti, Savona'ya girdi. Bu iş sıkmaya başlamıştı artık. Dirseğimle Momina'yı dürtüp adamın yanına büzülmüş olan Mariella'yı gösterdim ve "Senin miden bulanmıyor mu?" dedim, koca araba yavaşlayıp sağa sola sallanarak durduğunda. "Dans etmeye gidelim mi?" dediler bize.

Riviera'ya gitmemize değmişti. Bir yerde bir tea-room bulduk. Arabadan inerken, piyasa yapmakta olan insanlar açılarak bize yol verdiler. Varyete oyuncuları gibiydik.

İçeri girince, Momina hepimizin aklından geçeni açıkladı.

"Siz Mariella ile ilgilenin, bugün canım dans etmek istemiyor," dedi.

"Benim de istemiyor," dedi Rosetta.

"Benim de."

Delikli bölmeleri, palmiyeleriyle tam bir yirminci yüzyıl yapısıydı. "Gidip Savona'da dolaşacağız biz," dedik, baronla Mariella'ya. "Size iyi eğlenceler."

Sokağa çıktık, içimiz hafiflemiş olarak. Savona'da, hele bir pazar günü, görülecek pek bir şey yoktu. Ama her yeni kent gibi etkiledi bizi. Az bulutlu berrak bir gökyüzü vardı, deniz kokusu vardı, rastgele dolaştık. Bir kahvede pasta yedik, bize bakan kadınlara erkeklere bakarak. Gide gide limana vardık, burada ev yerine karalı, kırmızılı çirkin yapılar vardı.

"Bitti," dedi Momina. "Her şey bitiyor."

Bodrumlarında balık kızartılan meyhanelerin önünden geçtik.

"Arkadaşın Morelli bizi içki içmeye çağıracaktı," dedi Momina. "Ne yazık ki içkiye dayanıklı değil."

"Senin aran nasıl?" dedi Rosetta.

"Roma'da yapılır böyle şeyler," dedim. "Roma'nın güzel yanı bu."

"İçkiye dayanıklıyım. Ama Morelli'ye dayanamıyorum her zaman," dedi Momina.

Denize bakan alçak duvara dayanıp birer sigara yaktık.

"Ömrüm meyhanelerde değil, sütçülerde geçti," dedim Rosetta'ya. "Torino'da böyle davranan bir sürü kız var."

"Güzel bir şey olmalı," dedi Rosetta. "Okula giderken sabahları hep bir sütçünün önünden geçerdim. Kışın camdan, ellerini bardağa tutarak ısıtan insanları görürdüm. Dışarısı soğukken içeride öyle tek başına olmak güzel olmalı..."

Kızların her zaman sabahları ellerini ısıtmaya vakit bulamadıklarını söyledim. Bardak orada bırakılıp, söylene söylene işe gidilir.

Bunun üzerine Rosetta, "Kızların çalışması aptallık mı sizce?" dedi. "Kendilerini satmaları mı daha doğru olur?"

Denize bakmakta olan Momina, "Deniz değil, lağım sanki," dedi. "Bulaşıklarını mı yıkıyorlar burada?"

"İşe gitmek de kendini satmak demektir," diye yanıt verdim Rosetta'ya. "Satmak çeşit çeşit olur. İşe en yaramayanın hangisi olduğunu bilemeyeceğim."

Bunları niçin ona dediğimi bilemiyordum. Aslında bambaşka düşünüyordum.

Rosetta alınmıştı, karşılık verdi: "Yaşamın zor olduğunu biliyorum..."

"Kesin artık," dedi Momina. "Siyaset yapmayın... Hadi gidelim."

Yolun ortasından yürüyorduk şimdi. Düşüncelere dalmış Rosetta beni süzüyordu. Bir ara:

"Orospuları küçümsediğimi sanmayın Oitana," dedi. "Yaşamak için her şey yapılır... Ama çalışarak yaşamak daha kolay değil mi?"

"Orospuluk da bir iş, başkaları için yapıldığını sanmayın," dedim. "Çarkın dişlilerinden biri."

"Bence orospular aptal," dedi Momina. "Suratlarına baksan anlarsın."

"Kime orospu dediğine bağlı," dedi Rosetta. "Suratı senin dediğin gibi olanlar, işleri rast gitmemiş olanlar."

"Kendini savunmayı bileceksin," dedi Momina.

Sonunda Stude Baker'ı ve kahveyi bulduk. Momina, "Duralım mı?" dedi.

Bizimkiler palmiyelerin arasında karı koca gibi birbirlerine sarılmış dans ediyorlardı. Bir süre tezgâhtan onları izledik. Mariella'nın uzun boyu, sarışın başı hemen görülüyordu. "Kendini savunmayı becerir bu kız," diye düşündüm.

Hafifçe gülümseyerek yanımıza geldiler. Çok içki içmişlerdi. Baron Rosetta'yı dansa kaldırdı. Dans ettiler. Sonra, artık gidersek iyi olacağını söyledik onlara. Telaşlanan Mariella bizimle birlikte Savona'da dolaşmak istediğini söyledi. Rosetta ciddi ciddi, görmeye değer bir şey olmadığını söyledi.

Bir çırpıda Noli'ye vardık. "Akşam olmamıştı daha. Deniz renklenmeye başlıyordu. Ötekileri küçük alandaki kahvede bulduk. Sıkılmışlardı, gürültü ediyorlardı. Rahat rahat, sarsılmadan yol alabilmek için, akşam yemeğini orada yemeye karar verdik.

XXIII

Ertesi gün Nene salonları görmek için Po Sokağına geldi. Yolda rahatsızlanmasının aptallık olduğunu söyledi. Dolaşıp girintilere, aynalara, porselenlere, çerçevelere göz attı ve beni Loris'in atölyesinde düzenlemek istedikleri bir eğlenceye çağırdı. Mağazaya niçin modern birşeyler de koymadığımı sordu. Febo'yu kötüledi. Torinolu genç ressamlardan söz etti içtenlikle, coşkuyla. İşin başında olmam gerektiği, bugünlerde çok işim olduğu yanıtını verdim.

Aynı gün Mariella bana bir demet beyaz gülle bir pusula gönderdi: 'Güzel bir gezinin anısına.' Noli'deki akşam yemeği sırasında barones hepimize Savona'da iyi vakit geçirip geçirmediğimizi sormuştu. Mariella da beni küçük bir toplantı için evine çağırıyordu, biri şiir okuyacakmış. İşim olduğu yanıtını verdim ona da.

Morelli çağrılmadan gelen konuğum olmak istedi. Yukarıda, odamda akşam yemeği yememizi önerdi. Bir kız arkadaşımla bile odamda yemek yemediğim yanıtını verdim.

Maurizio bile uzun bir mektup yazarak sesini duyurdu. Beni özlediğini, benim yokluğumun Roma'da alay konusu olmaya başladığını, Torinolu bir futbolcuyla evlenmeye kalkışmamamı ve bu yıl da kira sözleşmesini yenileyeceksem bildirmemi istiyordu. Romalıların yüzlerini görmeye dayanamadığımı anlamıştım, belleğimde sık sık Maurizio ile Guido'yu karıştırıyordum. Karıştırmadığım, Guido'nun zırvalıkları, öfkeleri, çılgınlıkları, benim tepkilerim ve Maurizio'nun sessiz boyun eğişleriydi. Maurizio

kurnazdı, Maurizio'nun acelesi yoktu. Kimi şeyler onlarsız yaşamayı becerdiğinizde elde edilebiliyordu.

Rosetta tekrar beni görmeye geldiğinde bunlardan söz ettim ona. Tam ben dışarı çıkacakken, her zamanki gibi kapıda belirdi. Loris'in bir toplantıya çağırdığını söyledim. Yarı gülümseyerek, "Gidecek misiniz?" dedi.

"Nene gitmemi istiyor. Mariella da. Genç kızlığımda sütçüde kahvaltı ederken böyle bir çağrı çılgına çevirebilirdi beni. Ancak tepeye çıkardık o günlerde."

Rosetta o yıllarda pazar günleri ne yaptığımı sordu. "Dediğim gibi. Tepeye çıkardık. Ya da dansa, sinemaya giderdik. Oğlanlarla didişmeye."

"Tepede de böyle şeyler yapar mıydınız?"

"Biraz." Yüzüne baktım. "Başka yerlerde yapılanın çok daha azını."

"Loris," dedi Rosetta, "kimi kez beni ayak takımının gittiği kahvelere götürürdü."

"Kan dökerler oralarda," dedim. "Kan gördünüz mü hiç?"

"Loris bilardo oynardı. Çoğu kez varyete olurdu. İğrenç kadınlarla..."

"Ne düşünüyorsunuz oraları için?"

"Görmek için gidilir," dedi Rosetta. "Bizim bilmediğimiz yoksul bir yaşam."

"Görmek yetmez," dedim. "O deneyimden bir ders çıkartmış olduğunuza bahse girerim."

"Nasıl?"

"Loris'i daha iyi tanımışsınızdır."

Rosetta hiç beklemediğim bir şey yaptı. Güldü. Kendini zorlayarak güldü, ama güldü. Nene'nin haklı olduğunu söyledi: Erkekler çocuktu, sanatçılar ise daha da çocuk. Loris'i tanıması zor olmamıştı, ondan kurtulması da.

"Bu çocukluk benzetmesine katılmıyorum ben," dedim. "Erkekler çocuk değiller. Tek başlarına da büyüyorlar."

Rosetta bir kez daha beklemediğim bir çıkış yaptı.

"Kirletiyorlar her şeyi," dedi. "Çocuklar gibi altlarına yapıyorlar."

"Neyi kirletiyorlar?"

"Ellerinin değdiği her şeyi. Bizi kirletiyorlar, yatağı kirletiyorlar, yaptıkları işi, kullandıkları sözcükleri..."

İnanarak konuşuyordu. Öfkeli değildi.

"Aradaki ayrım burada," dedi. "Çocuklar ancak kendilerini kirletirler."

"Kadınlar kirletmezler mi?" dedim.

İri gözleriyle içtenlikle baktı bana: "Ne düşündüğünüzü biliyorum, demek istediğim bu değil," diye mırıldandı. "Sevici değilim ben. Çocukluk ettim, hepsi bu. Ama sonuçta, aşk kirli bir şey."

Bunun üzerine, "Momina ikinizden söz etti bana," dedim. "Deniz kıyısında, sizin her kapıyı açıp onu bir başkasıyla gördüğünüz günden. Buna bozuldunuz değil mi?"

"Momina," dedi Rosetta kızararak, "bir sürü çılgınlık yapar. Kimi kez güler bunlara, ama benim gibi düşünür. İnsanların bedenlerini yıkamaya yetecek su yoktur der. Kirli olan yaşamdır. Her şeyin yanlış olduğunu söyler..."

Bu durumda niçin yaşamayı sürdürdüğünü soracak oldum, ama kendimi tuttum. Âşık olduğum günlerde, ikimizin de çılgın olduğumuzu bildiğimi –bunu herkes bilirdi– erkeğimin elinden bir iş gelmediğini, ben Roma sokaklarında koştururken onun yatakta horul horul uyuduğunu, ama insanın kendi kendine yetebilmesi için iki kişilik yaşam deneyiminden geçmesi gerektiğini söyledim ona. Kirli bir şey yoktu yalnızca, belki de hayvansı bir bilinçsizlik ve kim olduklarını ancak bu yoldan anlayabilecek deneyimsiz iki insan söz konusuydu.

"Her şey kirli olabilir, önemli olan anlayabilmek," dedim. "Gece düş görmek de, otomobille yolculuk yapmak da... Dün Nene kustu."

Rosetta ağzından çok gözlerinde bir yarım gülümsemeyle dinledi. Bir şeyi değerlendirirken Momina da böyle gülerdi.

"Aşk sona erdikten sonra," dedi, büyük bir rahatlıkla, sanki her şey yoluna girmiş gibi, "kim olduğunuzu anladınız, öğrendiklerinizi kullandınız mı?"

"Yaşam uzun," dedim. "Dünyayı da âşıklar kurmadılar. Her doğan gün yeni bir gündür."

"Momina da böyle diyor. Ama böyle olması yazık." Bana bir köpeğe bakar gibi baktı. Görmek istediğim kimi vitrinlerin önlerinde bile duramamıştık. Otelin önüne gelmiştik.

"Demek Loris'in toplantısına gideceksiniz," dedi. "Mariella beni de götürmek istedi."

Daha sonra Momina bana telefon ettiğinde, ona Mariella'nın haklı olduğunu söyledim. Rosetta konusunu abartıyordu. Ama böyle konuları telefonda konuşmak yanlıştı. Momina'nın sesinin sertleştiğini duyumsadım.

"Yine mi bu hikâye," derken yüzünü buruşturduğunu sezdim.

Yalnızca aralarında konuştuklarından söz ettiğimizi anlatmaya çalıştım ona. Rosetta'nın kendinden hiç de hoşnut olmadığını, alaycı, iğneleyici konuşmalara dayanamadığı sonucuna vardığını söyledim. Yarasını deşmemek gerektiğini söyledim. Bunları söylerken, bir yandan da böyle konuşmanın aptallık olduğunu düşünüyordum. Momina'nın yüzünde bir değişiklik olmasına bile gerek yoktu, söylediklerime genizden gelen bir sesle karşılık veriyordu.

Sonunda soğuk bir sesle, "Hepsi bu mu?" dedi.

"Başkalarının işlerine burnunuzu sokmakla geçiriyorsunuz vaktinizi. Üstelik bir işe de yaramıyor. Düşündüklerimi söyledim sana."

"Peki o Mariella salağı..."

"Mariella'yı karıştırma. İkimiz konuştuk."

"Teşekkür etmiyorum sana."

"Teşekkür bekleyen mi var?"

"Anlıyorum seni."

Sonra hiçbir şey olmamış gibi, o akşam ne yapacağımızı konuştuk.

XXIV

Momina arada sırada mağazayla ilgileniyor, açılışı ilkbahara yetiştirip yetiştiremeyeceğimizi soruyordu. "Bıktım," diyordum, "umutsuzluğa düştüm. Her şey Febo'ya bağlı artık."

"Çok çalışıyorsun sen."

"Torino'da bunca güzel vitrin varken, çalışmayıp da ne yapayım?" dedim.

Bir akşam Becuccio'yu buldum, kız arkadaşı olup olmadığını sordum. Şakaya vurdu, açıklama yapmaktan kaçındı. Bana eşlik etmek, benimle bir yere gitmek isteyecek olursa karşı çıkmayacağımı söyledim. Şakaya vurdu, karar vermekte zorlanıyordu.

"Herkes kendi parasını verecek," dedim.

Sevinçli gözlerle bana bakıp derin bir soluk aldı. Her şeyi üstündeydi, rüzgârlığı, atkısı, bileğinde deri kayışı. İki eliyle çenesini tuttu, kuşkuyla.

"Bu akşam," dedim. "Yarın değil. Hemen."

"Tıraş olayım," dedi.

"Yarım saate kadar çıkıyorum."

Tam saatinde geldi. Kimbilir bir koşu nereye gitmişti, para bulmak için. Saçlarına koku sürmüştü.

"Yemek yer, sonra sinemaya gideriz," dedi.

"Sinemaya yalnız da giderim. Bu akşam dolaşmak istiyorum."

"Dolaşalım öyleyse."

Regina Caddesinde bir Toscana meyhanesine götürdü beni. "Biraz pistir ama, yemekleri iyidir."

"Becuccio numara yapmayın bana," dedim. "Arkadaşlarınızla nereye gidiyorsunuz?"

"Sonra gideriz," dedi.

Mağazadan, açılış için Roma'dan kimlerin geleceğinden söz ederek yemeğimizi yiyip içkimizi içtik. Becuccio hiç moda defilesi görmemişti, erkeklerin de katılıp katılamayacaklarını sordu. İşinin hep doğramadan sonra, son kat boyadan önce bitmesinden yakındı. Onu da çağıracağımızı söyledim.

"Dora kasabasında yeni bir bina yapıyorlar," dedi. "Mühendis beni oraya gönderecek."

Bu işte çalışmakta olduğu iki yıl boyunca, iyi düzenlenmiş tek bir oda bile görmemiş olduğunu söyledi. İşin sonu hep aceleye getiriliyormuş. Son günlerde çok dikkatli olmamı önerdi.

İçki dolduruyordu bardağıma. Elini durdurmak zorunda kaldım. Beni sarhoş mu etmek istediğini sordum. "Yo, yo," diye yanıt verdi. "Şarabın parası benden de."

Sonra rafları yerleştiren gündelikçi işçilerden söz ettik. Becuccio gülüyordu. "Bakarsınız sarayın marangozuna da raf yaptırırım bir gün."

Bir ara sigarasını ezdi ve bu gece benimle niçin çıktığını bildiğini söyledi.

Yüzüne baktım. "Evet," dedi. "Bahşiş bu."

"Ne bahşişi?"

"Pazar günü bitiriyoruz. Benim işim bitiyor. Siz de beni ödüllendiriyorsunuz."

Yüzüne baktım. Keyfi yerindeydi. Gözleri gülüyordu, kendinden hoşnuttu.

"Ödül gibi mi geldi size?"

"Keşke daha önce olsaydı," dedi. "Ama kurnazlık ettiniz. İşin bitmesini beklediniz."

Yüzüme kan hücum etti. "Sarhoş olduğumu unutmayın," dedim. "Ne yapsam yeridir."

Şişeyi elledi. "Bitmiş." Kadını çağırdı.

Ellerini tuttum. "Dünyada istemem. Arkadaşlarını görmeye gideceğiz şimdi."

Caddeye çıktık. Arkadaşlarını önemseyip önemsemediğimi, onları bilardo oynarken görmek isteyip istemediğimi sordu.

"Benden utanıyor musunuz?" dedim.

Hemen koluma girdi (yürümeye başlamıştık) ve kadınların birbirlerine benzediklerini söyledi. "Nasıl oynadıklarına bakacağım, derler, sonra bakmazlar, dişçiye gitmiş gibi canları sıkılır. Sizi oraya götürmem doğru değil. Ne sizinle ilgilenebilirim, ne de bilardoyla. Tabii dediğimi zorla yaptıramam size..."

"Sevgiline zorla mı yaptırıyorsun istediklerini?"

Hiç düşünmeden sen deyivermiştim ona. İlk kez olmuyordu bu. Ama o ilk kez Clelia diyerek yanıt verdi bana.

"Roma'da böyle değil mi?" dedi. "Siz Clelia, kimseye zorla bir şey yaptırmıyor musunuz?"

Bunun üzerine, "Karar verin, nereye gidiyoruz?" dedim.

Nirvana'ya gittik, dans etmeye. Kötü bir yer değildi. Becuccio her işi düzgün yapmak istiyordu. Sütunlu bir salondu, dört kişilik bir orkestra vardı. Morelli ve Momina ile o gece buraya da uğramış olduğumuzu anımsadım. "Burada birine rastlarsam gülünç olur," dedim içimden. Rüzgârlığını çıkartmamış olan Becuccio kararlı bir biçimde dipteki masalara doğru götürdü beni. Bir ara, her gece onunla çıkmakta olduğumu düşledim. Regina Caddesinin köşesinde buluşuyorduk, bir gün motosikletle gelecekti beni almaya. Göğsünü gere gere, "Sıkı sarıl, ölümüne süreceğiz," diyecekti. Ne biçim adamdı Becuccio?

Sevgilisiyle dalga geçerek dans ettik. "Onu burada müdürüyle dans ederken görseniz ne yaparsınız? İkinizden hanginiz bağırırsınız?"

"Bulacağı gerekçeye bağlı," dedi Becuccio gözünü kırparak.

İçimden karar vermiştim. Sarhoş olmamıştım, ama sıkıntım, yorgunluğum, az önceki bezginliğim yok olmuştu. İçim sımsıcak, dans edip konuşuyordum, büyük bir keyifle. İşleri yarın düşünecektim. Biraz müzikle Becuccio'nun atkısı yeterliydi bu gece.

"Hiç," dedim, "öfkesini dindirmek için o işi yapan hayat kadını tanıdın mı? Ya da erkeklere bozulduğu için işten uzak duran bir kadın? Ya da yatağında bir erkeğin varlığından rahatsız olan bir kadın?"

Doğrusu çok konuşuyordum. Üstelik Rosetta ile öteki gibi konuşuyordum. Becuccio beni kollarına alıyor, belimi büküyor, neredeyse üstüme yürüyordu. Kulağıma, "Gidelim mi?" bile demişti.

"Kızlar kaprisli olurlar," karşılığını verdi. "Nedenini bilemem. Ama yatağa girince çözülürler."

"Öyle mi?" dedim.

Kolumu tutuyordu, masaya dönüyorduk. Belimi kavrayıp kendine doğru çekti beni.

"Olmaz Becuccio," dedim, bakmadan ona. "Ben de yalnızlıktan hoşlanıyorum."

"Dışarı çıkalım mı?" dedi.

Dışarıda ilk kapının altında öpmeye çalıştı beni. "Bak," dedim, "kimseye haksızlık etmek istemiyorum."

"Kendimize de etmeyelim," diye mırıldandı gülerek. Yine öpmeye çalıştı beni.

Karşı koymadım. Duvara dayadı beni. Ağzının, saçlarının kokusunu ve temasını duyumsadım. Dudaklarımı açmadım.

"Gençsin," dedim, omuzlarına doğru. "Çok gençsin. Böyle şeyleri sokakta yapmam ben."

Bir süre kol kola yürüdük, nereye gittiğimizi bilmeden. Roma daha uzaklarda, ben on sekizine basmamışken Guido ile geçirdiğim geceler geldi aklıma. Gece aynıydı, mart sonu ya da eylüldü. Yalnız Becuccio asker değildi.

Yine belimi sıkıyordu. İçimden onu öpmek geliyordu. Bunun yerine, "Ne düşünüyorsun?" dedim.

Durdu, beni de durdurdu. "Benimle gelmen gerektiğini," dedi kararlı bir biçimde.

"Geliyorum," dedim. "Ama unutma, bu gecelik."

XXV

Becuccio komünistti, savaşa da katılmıştı. Askerlik yapıp yapmadığını sorunca: "Almanya'ya gittim," dedi.

Aklıma Carlotta geldi, hayatta olup olmadığını, günün birinde benim gibi Val Salice'de bu ağaçlara bakan bir pencerenin önünde uyanıp uyanmayacağını düşündüm.

"Tramvayımız da var," dedi Becuccio.

İnip parayı ödedi, kahvaltı etmedik. Atletli, donlu patron biz geçerken baktı, bir şey demeden. Önemli şeylerin hep inanılmaz yerlerde gerçekleştiğini düşündüm. Berbat mı berbat bir otel, lavabolu bir oda, ancak karanlıkta bakılabilir bir çarşaf. Becuccio dışarıda güneşin ilk ışıklarında bir sigara yaktı.

Otele tek başıma döndüm. Yorulmamıştım, içim rahattı, keyfim yerindeydi. Becuccio anlamıştı beni, birlikte gelmek için ısrar etmemişti. Öyle keyifliydim ki, neredeyse, "Pazara kadar istediğimde görürüm seni," diyecektim. Ama bunu dememem gerektiğini biliyordum; kaldı ki, Becuccio'nun çenemi tutup gözlerimin içine bakması keyfimi kaçırmıştı.

Otelde, kahvaltımı getiren Mariuccia yatağın bozulmamış olduğunu görünce şaşırdı. "Bir saat önce beni görmüş olsaydı kimbilir ne yapardı," dedim içimden. Arayan olursa yok demesini, banyo yapacağımı söyledim.

O sabah Po Sokağına telefon edip Febo'yu aradım. Yoktu. Becuccio yanıt verdi. Her zamanki sesiyle konuştu benimle. Febo'ya söylenmesi gerekenleri söyleyip kapattım. Momina'ya telefon ettim; yoktu. Mariella'yı aradım,

birkaç hafta önce ölen akrabaları soylu bir kadın için düzenlenen ayine gitmişlerdi. Gittikleri kiliseyi biliyordum, Crocetta Kilisesi.

O günlerde ilk yaprakların açmakta olduğu caddelerde yürüdüm yavaş yavaş ve Val Salice'nin korularını düşündüm. Crocetta'ya geldiğimde ayin sona ermişti; kilisenin ön duvarında hâlâ siyah beyaz ilanlarla matem süslemeleri duruyordu. Ölen kadının adını okudum. Manastırda üçüncü dereceye yükselmiş, neredeyse rahibe oluyormuş. Kocaman, kara bir otomobile binmekte olan kadınlarla kızlar yüksek sesle konuşuyorlardı. Merdivenlerin tepesindeki sütunları çevreleyen parmaklıkların, dilencilerin sütunların altına girmelerini önlemek amacıyla bir bağışçının parasıyla yapıldığını duymuştum. Merdivenlerde bir sepetin üstüne oturmuş bir kadın menekşe satıyordu.

Nedendir bilmiyorum, içeri girmek istedim. Kilisenin içi serindi, dipte bir rahip son mumları söndürüyordu. Bir duvar ayağının dibinde ayakta durdum. Bütün kiliseler birbirine benziyordu. Tütsü ve çürümüş çiçek kokularını içime çektim. Rahiplerin de çevre düzenlemesinden anladıklarını düşündüm, ama bunun için çaba harcamaları gerekmiyordu, hep aynı düzenlemeydi, ama insanlar yine de geliyorlardı.

Gölgeden iki kadın çıktı, Rosetta ile annesi. Başımızla selamlaştık; kapıdan çıkarken ellerini kutsal suya batırıp istavroz çıkarttılar. Annesi kürk giymiş, siyah tül takmıştı.

Dışarıda konuştuk, Rosetta iki adım ötedeki eve dek kendilerine eşlik etmemi istedi. Şundan bundan konuştuk; annesi mağazanın uğurlu olmasını diledi; dua kitabını elinde tutuyordu. Kürklü olsa da, ev kadını gibi davranıyor, konuşurken her şeye şaşıp iç çekiyordu. Sarmaşık kaplı bir villanın kapısında durdular.

"Bize de bekleriz," dedi annesi. "Evimiz küçük, ama size de yer var."

Rosetta susuyordu; sonra, tramvaya dek bana eşlik edeceğini söyledi.

Annesi, "Gecikme sakın," dedi. "Size emanet ediyorum."

Dar caddede yürüdük. Momina ile Mariella'nın haberlerini aldım. Çok kalabalık olup olmadığını sordum.

"Cenaze törenini, vaftizi, nikâhı aynı biçimde yapmak yanlış gelmiyor mu size?" dedi Rosetta. "Nikâhla doğumu anlıyorum, gülüp eğlenilebilir. Ama ölüyü yalnız bırakmak gerekir. Niye eziyet çektirirler anlamıyorum?"

"Kimi ölülerin bir diyeceği olmayabilir," dedim.

"Eskiden, hiç olmazsa intihar edenleri gizli gömerlermiş."

Yanıt vermedim, yürüyordum. Birden, "Bir de biz eziyet etmeyelim..." dedim.

Köşe başında durduğumuzda, "Rosetta, annenizi seviyor musunuz?" dedim.

"Sanırım," diye mırıldandı.

"Çünkü anneniz sizi çok seviyor," dedim. "Şu ağaçtaki çiçeklere bakın... Beyaz gelinlik gibi."

Öğleden sonra Becuccio'yu gördüm. Bir avizeyi takmak için merdivene çıkmıştı; o yukarıda, ben aşağıda lambalardan söz ettik.

Febo'yu gördüm tekrar. Salonda fotoğraflara bakarken, Becuccio'nun gürültü etmeden içeri girmiş olduğunu fark ettim. Yüzüme bir kan dalgası hücum etti, dizlerimin bağı çözüldü.

"Ne var?" diye kekeledim.

Ama Becuccio, aşağıda beni arayanlar olduğunu söyleyerek içimi rahatlattı. Morelli birkaç kadınla birlikte çalışmaları görmeye gelmişti. Onları Febo'ya bırakıp, elektrikçilerle konuşmak için aşağıya indim. Artık Madame'ın çıkagelmesi ve açılış curcunasının başlaması gün meselesiydi. Becuccio merdivenden inip çıkarken, "Merak etmeyin," der gibi göz kırptı. Febo, Morelli ve kadınlar az sonra git-

tiler. Beni de çay içmeye çağırdılar. Gidemeyeceğimi, kalacağımı söyledim.

Becuccio'yu sınamak için kaldım. Boş salonların varı gölgesinde gözlerim körelmiş, attığım her adımda onun karşıma çıkmasını bekliyordum. Oysa kapıda ceketini giyerken buldum onu.

"Eve mi gidiyorsunuz Becuccio?"

"Burada mısınız?" dedi o. "Bir vermut içer misiniz?"

İlk gün gittiğimiz karşıdaki kahveye gittik. Kasadaki kız yine aynı biçimde baktı bana. Becuccio, Febo'ya bozulduğunu, rafları üç kez baştan yaptırdıktan sonra hâlâ kordonların yerini değiştirmek, ayaklıkları sökmek istediğini anlattı. Febo gibi adamları Becuccio askerlikte tanımıştı. Subaylar öyleydi. "Mesleğini biliyor," dedi. "Bilmeye mecbur. Subaylar da biliyorlardı. Ama boş yere malzeme harcayanları sevmem ben..."

Vermutu içerken bardağı tokuşturur gibi yaptım, gözlerimle sağlığına dedim. Becuccio da alnını kırıştırıp gülümsedi. Hayır, çocuk değildi.

O akşam Momina ve Rosetta ile birlikte kendimi, Saint-Vincent gezintisini kararlaştırmış olduğumuz ressamların salonlarında buldum. Birinin resimleri sergileniyordu, ama resimlere bakmak gerekli değildi. Çevremizde insanlar gidip gelirken, biz üçümüz yan yana oturduk. Bu yüzlerin tümünü de tanıyor gibiydim. Otellerde, salonlarda, defilelerde gördüğüm insanlara benziyorlardı. Resimler hiçbirinin umurunda değildi. Becuccio benim gözümde neyse, benim de Rosetta ile Momina'nın gözünde o olduğumu düşündüm, istemeyerek de olsa. Malzemeyi boş yere harcayanları ben de sevmezdim. Rosetta ile Momina müzikten söz etmeye koyulmuşlardı.

XXVI

Momina sergilerin, konserlerin, tiyatroların buralara çok insan gittiği için güzel yerler olduklarını söylüyordu. "Bir tiyatroda, bir resim sergisinde kendini tek başına düşünsene..." diyordu.

"Ama kalabalık rahatsız ediyor."

"Doğru," dedi Momina. "İnsanın canı her zaman konsere, tiyatroya, baleye gitmek istemez. Buralara ancak görmek, tartışmak istediğinde gidersin. Tıpkı bir dostu görmeye gider gibi..."

"Müzik başka," dedi Rosetta. "Müziği tek başıma dinlemek isterim. Torino'da konser düzenlediklerinde..."

"Becuccio ne derdi?" diye düşündüm. Ama bunu aklımdan geçirmek bile saçmaydı. Herkesin yapısının, yolunun ayrı olduğunu anlamak için bir gece aynı yastığı paylaşmış olmak yeterliydi.

Rosetta'ya, "Müziği gerçekten de seviyor musunuz?" dedim.

"Sevmesem de var," dedi. "Var olan bir şey. Belki acının ta kendisi."

"Resim yapmak gibi bir şey," dedi Momina.

"Yo, yo," dedi Rosetta. "Resim yapmak bir tutku. Oysa müzik dinlerken kendini bırakıveriyorsun..."

İçimden güler gibi oldum. Dünyada bunca şey varken, ikisi de bunca şey biliyorken, bunca şeye sahipken, müzikten sanki kokainmiş, içilen ilk sigaraymış gibi söz ediyorlardı.

"Bence sanatçılar acı çekmezler," dedi Momina. "Kendilerini ciddiye alan dinleyicilere acı verirler."

"Acı çekenler de, keyif alanlar da başkaları," dedi Rosetta. "Hep başkaları."

"Şarapçı hiç sarhoş olmaz," dedim. "Bunu mu demek istiyorsunuz?"

"Orospular hiç zevk almazlar," dedi Momina. Rosetta ürperdi.

"Nene'den iyi orospu var mı?" diye sürdürdü Momina. "Akıllı olmasına akıllı, mesleği parmaklarının ucunda, bir yontucuda olması gereken her şeye sahip. İşiyle yetinmesi gerekmez mi? Yetinmiyor oysa. Kız çocukları gibi giyiniyor, âşık oluyor, sarhoş oluyor. Günün birinde çocuk da doğuracak. Kendini bir şey sanıyor... Herkesin onu önemsediğini sanıyor."

"Çok kötüsün," dedi Rosetta.

"Momina haklı," diye mırıldandım. "Önemli olan iş, biçim değil."

"Neyin önemli olduğunu bilmiyorum," dedi Momina. Sanki şaşırmış, anlamamış gibi baktı bize. "Korkarım neyin önemli olduğunu bilmiyorum. Hepimiz orospuyuz."

Rosetta'yı otomobille eve götürdük. Villanın kapısında, ezilip büzülerek ertesi gün onunla çay içip içmeyeceğimi sordu bir kez daha. Momina'ya da söyledi aynı şeyi.

Gittiğimde, Momina daha önce gelmişti. Mor kadife bir giysi giymiş olan Rosetta'nın annesi kara kuru bir kadınla konuşuyordu. Kadın beni tepeden tırnağa süzdükten sonra bol kıvrımlı eteklerden yakındı, eteklerin ne zaman daralacağını sordu. Bu gibi durumlarda hep, o yılın modasına karşı çıkanların, ertesi yıl o moda geçtikten sonra, aynı biçimde giyindiklerini söylerim. Benden sonra Momina söze girip kadınla tartışmaya, dalga geçmeye koyuldu. Rosetta da beni pencerenin yanına götürüp sinirlenmememi, bu kadının bir felaket olduğunu söyledi.

Salon rahat ve havadardı. Belli ki, Rosetta'nın annesinin eli değmemişti. Bir kemerle ikiye bölünmüştü. Bir tarafta koltuklar ve hafif sehpalar, bir tarafta da bir avizenin altında cilalı, uzun bir masa ve üç ışıklı geniş bir pencere vardı. Rosetta'ya burada uzun süredir mi oturduklarını sordum. "Hayır," dedi, "en eski anım Montalto'daki ev." San Paolo kasabasında, fabrikaya yakın bir evde dünyaya gelmişti, ama şimdi o ev yıkılmış, yok edilmiş olmalıydı.

"Bahçeyi görmek istemez misiniz?" dedi annesi.

"Sefere, daha çiçekler açmadı," dedi Rosetta.

"Tabloları göstersene," dedi annesi. Felaket kadın modadan söz etmeye ara vermiş, Torino'da da güzel şeyler yapıldığını söylüyordu. "Roma'dan kalkıp gelmenize gerek yoktu," dedi. "Öyle değil mi Rosetta? Biz de biçki dikiş, resim biliyoruz."

Çayını içtikten sonra çıkıp gitti, başka yerlere de uğrayacakmış. Rosetta'nın annesi gülerek bana bakıp derin bir iç çekti. "O da hoşluk yaptığını sanıyor," dedi. "Dul kalmak zor iş."

Rosetta'nın odasına dek gittik. Odayı şöyle bir görebildim, mavili beyazlıydı, dibinde bir pencere vardı. Koridorda Rosetta bir dolap açıp Momina'nın beğenmediği bir giysi gösterdi. Dolapta açık mavi, ipekli bir giysi görür gibi oldum.

Bu evi sevmiş gibiydim. Rosetta'nın annesi bize de kızıyınışız gibi davranıyordu. Köylü bir hizmetçileri vardı, kara bir giysi giymiş, önlük takmıştı. Ama Rosetta'mn annesi ona bir şey yaptırmıyor, kendisi yapıyordu her şeyi. Momina ayakkabısının tekini çıkartmış, bir koltuğa gömülmüş, kendini sigara içmeye vermişti.

Geç saatte Rosetta'nın babası geldi çekinerek. Gözlüğü elindeydi, gözkapakları kıpkırmızı kesmişti. Pas karası renginde bir adamdı; bütün canlılığı bıyıklarındaydı –vücudu yapılıydı, ama biraz yorgundu. Gözleri Rosetta'yı çağrıştırıyordu: İnatçı, sabırsız bakışları vardı.

Momina kötü kötü gülerek, koltuktan elini uzattı ona. Yanımdan geçerken selam verip birşeyler mırıldandı, karısına bir göz attı. Eski kuşaktan olduğu belliydi, Morelli gibi değildi. Yanından geçerken Rosetta'nın yanağını okşadı, o da başını çekti hızla.

Rahatımızı bozmak istemediğini, ama beni tanıdığına sevindiğini söyledi. Roma'dan gelen ve yeni mağazayı yönetecek olan bendim değil mi? Eskiden Torinolular Roma'da şube açarlarmış. "Zaman değişiyor," dedi. "Torino'da tutunmanın kolay olmadığını göreceksiniz. Savaş gördü burası."

Kesik kesik, yorgun, ama söylediklerine inanarak konuşuyordu. Karısı bir bardak çay getirdi. O sözünü sürdürdü:

"Roma'da işler iyi mi?"

Evet dedim. Çevresine bakındı. "Giyinip kuşanmanız gerek sizlerin," dedi. "Haklısınız. Dünya sizin dünyanız."

Hepimiz ayakta, onun fincanı tutuşuna bakıyorduk. Etli butlu, sabırlı karısı mor kadife giysisinin içinde bekliyordu. Onun, hoşgörü gösterilen yaşlı bir adam olduğunu, kadınların gözünde tek önemli şeyin işi olduğunu anlanıştım. Onun bunu bildiğini ve konuşmasına izin verdiğimiz için bize gönül borcu duyduğunu da anlanıştım.

XXVII

Rosetta babasını anlamadığını söyledi bana.

"Ben anlıyorum," dedi Momina. "Bir zamanlar sakalı olan erkeklerden. Sonra bir gece bir kadın sakallarını kesiverir, onlar da ömürlerini bu duruma ayak uydurmaya çalışmakla geçirirler."

"Ama Rosetta gibi bir kız babası olmuş," dedim.

"Büyük bir olasılıkla nasıl önleyeceğini bilmediği içindir."

Momina yavaşladı, kemerlerin yanında durdu. Hiçbirimiz yerimizden kıpırdamadık.

"Rosetta ona benziyor oysa," dedi. "Çalışkan bir öğrenciydin değil mi Rosetta? Bahse girerim ki baban, 'Elimde olsa her şeye yeniden başlarım,' diyordur."

Rosetta arkamdan, "Gençler aptal oluyorlar," dedi.

"Peki yaşlı erkekler, kadınlar, ölüler. Hepsi hatalı. Clelia ne olur, biraz para kazanıp Kaliforniya'ya kapağı atmanın yolunu öğret bana. Kimse ölmüyormuş orada."

"İnanıyor musun buna?" dedi Rosetta.

Vitrinin gerisinde Becuccio'yu görüp elimle selam verdim. Kemeraltını geçip arabanın penceresine doğru eğildi. Ben onunla konuşurken, Momina niçin tepeye gitmediğimizi soruyordu Rosetta'ya. Becuccio sandıkların daha gelmediklerini söyledi. "Biraz dolaşabilecek vaktin var," dedi Momina.

Yola koyulduk. Dikiz aynasından Rosetta'nın yüzünü görebiliyordum. Sessiz, asık suratlı, inatçıydı. Zaman zaman onun genç, çok genç, söz dinlemeyen bir çocuk gi-

bi olduğunu düşünüyordum. Düşündükçe onun bizimle birlikte olması, yanında böyle konuşmalar yapmamız korkunç geliyordu bana. Yalnız korkunç değil, anlamsız, gülünç de geliyordu. Yirmisinde, on sekizinde –Guido ile arkadaşlık etmeye başlamadan önceki günlerde– kendimin nasıl olduğumu anımsamaya çalıştım. Annem hiçbir şeye, hiç kimseye inanmamamı söylediğinde nasıl olduğumu. Zavallı annem, ne geçmişti eline? Böylesine çılgın, böylesine yalnız, kardeşi de olmayan bu kıza, anasının babasının neler önerdiklerini duymak isterdim.

Sassi rampasına tırmanmaya başladığımızda Momina dirseğiyle dürttü beni. Bunun üzerine Rosetta'nın gerçek anasının, ablasının, cadaloz, kötü yürekli ablasının o olduğunu, attığı taşları gizlemeye bile gerek görmeyen Momina olduğunu anladım –yitirecek bir şey kalmadığı için, ben de Becuccio'ya böyle davranıyordum.

"Rosetta," dedim, "Momina'dan başka arkadaşınız yok mu sizin?"

"Arkadaş mı dediniz?" dedi. "Momina bile arkadaşım değil ki."

Dönemeçlerde dalgınlaşan Momina bir şey demedi. Superga yolunda her yıl birilerinin can verdiği geldi aklıma. Yüksek ağaçların altında hızla yol alıyorduk. Yokuşun eğimi yumuşayınca yüksekten tepeleri, vadiyi, Torino düzlüğünü görmeye başladık. Superga'ya gitmemiştim hiç. Böyle yüksek olduğunu bilmiyordum. Kimi geceler Po üstündeki köprülerden, çevresinde güzel bir kadının boynuna takılmış bir gerdanlık gibi bir ışık aylası, kapkara görünürdü. Ama sabahtı şimdi ve nisan güneşi gökyüzünü kaplıyordu.

Momina: "Yoruldum artık," dedi. Bir çakıl yığınının yanında durdu. Radyatörden dumanlar çıkıyordu. Arabadan inip tepelere baktık.

"Çok güzel burası," dedi Rosetta.

"Dünya çok güzel," dedi, peşimizden gelen Momina. "Bir de biz olmasaydık."

"Biz değil başkaları," dedim, Rosetta'ya bakarak. "Başkalarına boş verir, onlardan uzak durursak yaşamak da kolaylaşır.

"Burada yaşanır, bir an, bir süre. Torino'ya baksanıza. Korkunç. Bütün bu insanlarla birlikte yaşamak zorundasın."

"Evini herkese açman gerekmez ki," dedi Momina. "Paran pulun var."

Yol boyunca bir çitle bir parmaklık vardı; daha ötede de bir koru ve büyük bir çimento sarnıç, içi topraklı su ve yaprak dolu bir havuz. Terk edilmiş gibiydi, havuza inilen demir merdiven hâlâ duruyordu.

"Bu villa kimin?" dedi Momina. "Hiç bakmamışlar."

"Burayı adam edip canımın çektiği insanları çağırmak isterdim," dedim. "Akşamları arabayla Torino'ya iner, canım isterse birini görürdüm. Sizin yerinizde olsam böyle yaşardım. Çocukluğumda olsaydı burası."

"Siz yapabilirsiniz bunu," dedi Rosetta. "Bizler yapamayız. Sizin hoşunuza giderdi belki."

"Böyle şeyler yapılmaz," dedim. "Düşünmek yeter. Günü doldurmak için koşuşmak gerek. Genç sayılmam artık, buralarda yaşayamam."

"Hiçbir şey hiçbir şeyin yerini tutmadığına göre, her şeye sahip olmak gerek," dedi Momina.

"Karnını doyuracak aşın olmasaydı, daha az şey isterdin," dedim.

"Karnım doyuyor," diye bağırdı Momina. "Karnım doyuyor diye ne yapayım?"

Rosetta manastırlardaki keşişlerin de her şeyden el ayak çektiklerini, ama yiyip içmekten vazgeçmediklerini söyledi.

"Hepimiz böyleyiz," dedi. "Önce karnımızı doyurur, sonra duamızı ederiz."

Momina arabayı Torino'ya bakan bir dönemece götürdü. Arabanın üstünü açıp içinde sigaralarımızı tüttürdük. Güneşin sıcağında ot ve deri kokusu vardı.

"Hadi," dedi Momina, "gidip birer aperitif içelim."

O gün öğleden sonra aldığım bir telgraf Romalıların ertesi sabah geleceklerini bildiriyordu. Açılış curcunası başlıyordu. Febo her zaman yaptığı gibi kendi işlerinin peşine düşmüş, telefona yanıt vermemişti. Kolları sıvadım, Becuccio ile birlikte iki dekoratör bulduk. Ortalık kararduğında biz hâlâ çekiç sallıyor, ışık deniyor, perde asıyorduk. Sandıklar geldi. Ayaklarım ayakkabısız, tıpkı bir işçi kız gibi, bir vitrini kendi ellerimle tekrar tekrar yaptım. Saat sekizde Mariella telefon edip Loris'in atölyesindeki toplantıyı anımsattı. Toplantıya boş verip kumaşların kıvrımlarını düzenlemeyi sürdürdüm. Bir yandan da kızıyordum, çünkü boşuna çalıştığımı biliyordum; yarın Madame her şeyi baştan düzenleyecekti. Satıcı kızları gönderecek olan ajanstan telefon edip kızların ancak pazartesi sabahı hazır olacaklarını söylediler. Bu işi de boşuna yapıyordum, çünkü Madame kızları bizim işe almamızı ister, ama sonra hepsini kendi kafasına göre değiştirirdi. Bucuccio büyük bir uysallıkla oradan oraya koşuyor, telefon ediyor, sandıkları açıyordu, hiç telaşlanmadan. Bir ara (dekoratörler çoktan gitmişlerdi) bir sandığın üstüne çöküp umutsuzca baktım ona. "Paydos saatim bir saat önce geldi, bugün cumartesi," dedi.

"Hain," dedim. "Sen de. Git peki."

"Gidip birşeyler yiyelim mi?" dedi o.

Başımı salladım, çevreme bakınarak. Bir sigara yaktı, yavaşça gelip ağzıma koydu. Sandıkları açarken bir eli kesilmişti. Gidip pansuman yapmasını söyledim.

Bir torba portakal ve ekmekle döndü. Sandıkların üstüne oturup yedik. Yerken etrafa bakıp bir hesap yaptık. Yapılması gereken her şey yapılmıştı. Bir tek Febo'nun salonlara bir göz atması ve temizlik kalmıştı.

Becuccio: "Val Salice'ye kaçamak yapacak zamanımız bile var," dedi.

Ciddi ciddi baktım ona, sonra yüzümü buruşturdum, sonra aynı şeyin iki kez yaşanmadığını söyledim. Yanıma

gelip çenemi tuttu. Böyle birbirimize baktık birkaç saniye boyunca. Beni bırakıp uzaklaştı.

"Bir ressamda toplantı var," dedim. "Kızlar da geliyorlar. Sen de gelmek ister misin?"

Bir an baktı bana, büyük bir meraka kapılmış gibi. Başını salladı.

"İstemem patron," dedi. "Orta sınıfın üstüne çıkmak istemem. Yaramaz bana."

Ertesi sabah Febo'yu bulup otele göndermeye söz verdi. Loris'in sokak kapısına dek eşlik etti bana ve hiç üstelemeden ayrılıp gitti.

XXVIII

İyi ki Becuccio gelmemişti. Onları, kocaman siyah çerçeveli bir karalamayı bir kürsünün üstüne yerleştirmiş, çevresinde dört mum yakmış olarak buldum. Paris'ten söz ediyorlardı, bu arada Momina da kendi görüşlerini açıklıyordu. Ne yaptıklarını sordum. Kırmızı kadife bir giysi giymiş olan Nene, büyük bir rahatlıkla, Loris'in ikinci döneminin ölümünü kutlamakta olduğunu, birazdan tartışmalara yol açacak bir konuşma yapacağını söyledi. Etrafta büyük bir uğultu vardı. Yatağına gömülmüş olan Loris, gözleri yumulu sigarasını tüttürürken, tek başına birşeyler de atıştırıyordu. Çok duman ve tanımadığım bir sürü insan vardı. Bizimle Saint-Vincent'a gelmiş olan yaşlı ressam vardı, şehveti gözlerinden okunan kıvırcık saçlı kadın vardı, eğlence gecesindeki Fefé vardı, cırtlak sesli sarışın Mariella vardı. Rosetta'yı hemen görmedim; sonra bir pencerenin önünde sigara içerken buldum onu. Önünde yarı kambur, ufak tefek biri vardı, o da kucağına aldığı bir kediyi okşuyordu.

"Nasılsınız?" dedim. "Sizin mi?"

"Damdan geldi," dedi. "Kimse çağırmadan."

Atölye oldukça düzenliydi; lavabonun yanındaki bir masada çerez, tatlı tabakları, şişeler ve birkaç bardak vardı. Herkesin elinde ya da yere bıraktığı bir bardağı vardı. O gün Nene'nin de neredeyse benim kadar çalışmış olacağını düşündüm. Ama gece olunca her şey bitiyordu onun için.

Konuşulanlar, duyulanlar aklı bir karış havada insanların sözleriydi. İçeri girince bir köşeye çekildim, herkesle

selamlaşmadım; oturacak bir yer ve içki bulup başımı duvara dayadım. Sesleri Mariella'nın sesi bastırıyordu. Paris'te bir tiyatrodan ve Baker'dan başka bir Zenci kadın dansçıdan söz ediyordu.

"Yesenize, yesenize!" diye bağırdı Nene, telaş içinde.

Eğlencedeki delikanlı gelip sigaramı yaktı. Küçücük gözleriyle bana bakıyordu.

"Sevgiliniz nerede?" dedi.

"Sevgili aramıyorum ki," yanıtını verdim.

Anlamlı anlamlı güldü yine. Ellerini ceplerine sokup iskemlemin önüne dikildi. "Çok kadın var," dedi. "Keşke bir tek siz olsaydınız."

"Yo, size kalabalık gerek," dedim. "Başkalarından öğreneceksiniz var."

"Atölyenize çağıracak mısınız beni? Herkesin dilinde."

"Elbette. Müşterim oldunuz bile."

Ama budalanın biriydi, sürdürmeyi beceremedi. Gülümseyip kedi sevip sevmediğimi sordu. İçkiyi yeğlediğimi söyledim. Gidip içki getirdi, kadehi öper gibi yaptıktan sonra bana uzattı. "Siz için, kadeh sizin elinizde," dedim. Sonunda içkiyi ben içtim.

Yarı kamburun Rosetta'ya anlattıklarına kulak veriyordum. Kırışık suratlı, yaşlanmış bir gençti. Tombolo'daki Zencilerden söz ediyordu. "İçki içer, uyuşturucu kullanır, kendilerinden geçerlerdi hep," diyordu. "Geceleri âlem yapar, birbirlerine bıçak çekerlerdi. Bir kız ölünce çamlığa gömer, donlarını sutyenlerini haça asarlardı. Çıplak dolaşırlardı. Tam ilkel insanlar gibiydiler."

Kediyi okşamakta olan Rosetta, aşağıdan yukarıya doğru bana baktı.

"Akıl almayacak şeyler oluyordu," dedi öteki. "Amerikalılar üzerlerine gidiyor, ama yerlerinden edemiyorlardı. Dallardan yapılmış kulübelerde yaşıyorlardı. Hiçbir savaştan sonra böyle bir şey olmamıştı."

Fefé ağzı dolu olarak, "Ne yazık ki yok artık," dedi. "Ne güzel bir tatil köyü olurdu."

Yarı kambur sıkkın bir biçimde baktı ona.

"Bozuldunuz mu?" dedi Rosetta. "Yaptıkları bizim yaptıklarımızdan başka mı? Yürekli insanlarmış, bizden daha yürekli."

"Zencileri anlıyorum," dedi, bunun üzerine Fefé, "ama kadınlara aklım ermiyor. Ormanda böyle yaşamak..."

"Sinekler gibi ölüyorlardı," dedi kambur. "Erkekler de ölüyordu."

"Öldürüldüler," dedi Rosetta. "Soğuğa, açlığa, kurşuna boyun eğdiler. Niçin yapıldı bütün bunlar?"

"Niçin mi?" dedi kambur, sırıtarak. "Hırsızlık yapıyorlardı. Birbirlerine giriyorlardı. Uyuşturucu getiriyorlardı."

Kedi Rosetta'nın kollarından sıyrılmıştı. Rosetta kediyi yakalamak için eğildi ve "Aynı şeyler Torino'da oluyor," dedi. "Hangisi daha kötü?"

Yataktan seslendiler. Biri bir likör kadehini tutuşturmuş, "Işıkları söndürün!" diye bağırıyordu. Kızların şamatasını Mariella'nın sesi bastırıyordu. Biri –sanırım Momina– ışıkları gerçekten de söndürdü. Bir an belirsiz bir sessizlik oldu.

Karanlıkta Rosetta'yı aradım hemen. O gece benim odamda ışıkları söndürmesi geldi aklıma. Herkes, "Ne güzel, böyle kalsın," demeye başlamıştı. Kürsünün üstündeki dört mumla, birinin yere koyduğu mavi bir ışık, bir mağarada olduğumuz izlenimini doğuruyorlardı. Bir ara, "Loris, konuş artık Loris!" diye bağırdılar. Ama Loris yatağından kıpırdamadı. Nene kaldırmaya gitti onu, birbirleriyle tartışmaya koyuldular. Tavanda iki gölgenin devinimini görüyor, Loris'in küfürlerini duyuyordum. Anlaşılan çağırılan ressamların çoğu gelmemişti, o da bizlerin konuşma yapmaya değmediğimizi söylüyordu sıkılmadan. İlginç olan, kimsenin bu sözlere alınmaması, yeniden küçük top-

lulukların oluşması, yere oturanların olmasıydı. Yeniden içmeye başlanmıştı.

Mariella yanımdan geçerken eğlenip eğlenmediğimi sordu. Kürsüye bakmamı söyledi –nasıl da tiyatro kokuyordu, nasıl da gerçeküstüydü– sonra oyundan söz etmeye koyuldu yine. Bereket hemen Nene gelip birlikte çerez dağıtmaya çağırdı onu.

Rosetta içiyordu, yüzü solmuştu. Şimdi aralarında Momina'nın da bulunduğu birileriyle birlikte, Loris'in yatağının ucunda oturuyordu. Fıkralar anlatıyor, susuyor, bağrışıyorlardı. Mumların yansımasında Nene'nin gözleriyle karşılaşmamaya çalışıyordum. Gözleri şişmişti, öfkesinin, sıkıntısının arttığı belli oluyordu, toplantı iyi gitmiyordu çünkü. Sarhoş olmaktan başka çaresi kalmamıştı, birazdan olacaktı; ama hâlâ birinin gelip ortalığı canlandıracağı umudunu taşıyordu.

Biri, şişelerimizle gidip Topçu Anıtının merdivenlerine oturmaktan söz etti. "Kayığa binelim," dedi bir başkası. "Kerhaneye gidelim," dedi, bir çocuğun salak sesi.

Bu sözlere gülündü. Loris de yatağından güldü, ağzında piposuyla.

"Biz de erkek bulalım kendimize," dedi bir kadın sesi.

Çirkinleşmiş, yüzsüzleşmiştik. Belki de Loris'in, kimsenin ilgisini çekmeyen tablosunun etkisiydi. Keçi sakallı yaşlı ressam söze girdi. "Marsilya'da," dedi, "güzel kadınlar limandaki genelevlere gider, para verip bir perdenin arkasına gizlenirler."

Gidip yatmam gerektiğini düşünüyordum, yarın çok işim vardı. Momina, "Niye para veriyorlar?" dedi. "Gitmekle o evleri onurlandırıyorlar."

Loris, Fefé, yarı kambur ve ötekiler kadınlara para ödetmenin doğru olduğunu söylediler bağırarak. Nene de bizim aramıza katıldı. Artık, Momina'nın dizindeki kediyle birlikte tek bir halka oluşturuyorduk. Biri kalçalarımı okşuyordu. Kesmesini söyledim.

"Baksanıza," dedi, tanımadığım yeni bir çocuk. "Po'yu geçince Calandra Sokağı var ya. İçimizde –bana ve Momina'ya küstah bir biçimde baktı– o sokaktan geçmemiş olanlar var. Hep birlikte oraya gidelim. Bir meyhaneye elbette. Camlardan olup biteni görürüz. Var mısınız?"

XXIX

Nene diller döktü, daha gelecekler olduğunu, karnımızı doyurup hep birlikte şarkı söylememizi, gitmememizi istedi. Loris'e domuzluk yapmamasını söyledi. Hiç olmazsa içki içip gece yarısını beklememizi istiyordu.

"Gece yarısı oldu," dediler. "Her taraf kapkaranlık, görmüyor musun?"

"Sonra geri geliriz," dedi Mariella.

"Kediyi de götürelim mi?" dedi bir başkası.

Çıkabilmek için biri ışıkları yaktı, hepimizin suratı kasılmıştı. Rosetta ile Momina'yı gözden yitirdim; kambur ve Fefé ile birlikte indim aşağıya. Merdivenlerin dibinde kıyamet kopuyordu; Loris'in sesi çın çın çınlıyordu. Ben çekip gitmek istiyordum, ama Fefé abuk sabuk şeyler anlatıyordu bana ve sokakta ötekileri göremiyordum. İstemeye istemeye Calandra Sokağındaki meyhaneye gitmek zorunda kaldım onlarla.

Çok dar bir sokak değildi, Margutta Sokağını[1] çağrıştırıyordu. Momina'nın arabası meyhanenin önüne gelip durmuştu bile. Meyhanenin içi ana baba günüydü; tezgâhtaki insanlar bize düşman bakışlarla bakıyorlardı. Pekâlâ karşı evlerin kızları olabilirdik, ama bu saatte hepimizin ne işi vardı burada? Müşterilerimizle dolaşmaya mı çıkmıştık? Bunları ben aklımdan geçiriyordum, ama erkekler –bu arada Loris– yüksek sesle söylüyorlardı. Erkeklerin bu oyundan hoşlandıklarını, kızları aptal yerine koydukla-

[1] Roma'da resim galerileriyle ünlü sokak. (Çev.)

rını görüyordum. Momina'nın bu oyuna nasıl geldiğini anlamıyordum. Momina ile Rosetta çoktan paslı teneke masalara oturmuşlardı. Mariella da oturunca, ressamla Nene de oturunca bir daire oluşturduk. Bizimkiler içeri girdikçe, karşılıklı konuşmak, niçin orada bulunduğumuzu anlamak daha zorlaşıyordu. Meyhaneci bir köşede kafayı çekmekte olan bıyıklı iki adamı yerlerinden kaldırarak, hepimizi girişteki tahta kurtbağrı saksılarının yanına yerleştirdi.

Daha sokağa girerken –çok az sokak lambası ve pencere vardı, evet öyleydi– beyazlar giymiş bir adamın tezgâhta şekerleme ve kestane sattığını görmüştük. Sonra bir sokak kapısının önünde, askerlerle gençlerden oluşan küçük bir kalabalıktan yükselen tartışma seslerini duymuştuk. Fefé kapının önünde öksürmüştü. Camlı, yarı karanlık bir girişti, içeriden çocukluğumda bizim evden eksik olmayan sidik, asetilen ve kızartma kokusu geliyordu.

Meyhanede Nene söylenmeye başlamıştı, oturduğu yerden sokağı göremiyordu. Sokağı hiçbirimiz göremiyorduk: Camlarda perde bile vardı. Olup bitenleri görüp tadını çıkartabilmek için tezgâhta ayakta durup boynunuzu uzatmak, kapıya bakmak, kısacası hareket etmek gerekiyordu. Bizi meyhaneye getirmiş olan yarı kamburla iyi giyimli çocuk gülüştüler ve Loris ile birlikte, yaşam konusunda en iyi incelemeyi ancak bedenini çalıştırmak yürekliliğini gösterebilen bir kadının yapabileceğini söylediler. Mariella diken üstünde oturuyordu. Rosetta hafif sarhoş olmuş, dirseği masaya dayalı susuyordu.

Meyhaneci ne içeceğimizi sordu. Meyhane basık tavanlıydı, şarap ve ıslak talaş kokuyordu. Bizim gürültü patırtımız, çocukların, Loris'in budalaca lafları bir yana bırakılırsa, kendi halinde insanların geldikleri sıradan bir meyhaneydi. Tezgâhın gerisinde bir kız bile vardı, bir asker ona birşeyler anlatıyordu, bizleri görmezlikten gelmeye çalışarak. Birazdan Becuccio bile girebilirdi içeriye.

Bizimkiler meyhaneciye yanıt verecek yerde, birbirlerine laf yetiştiriyorlardı. Doğrusu utanmaya başlamıştım. Momina ve Rosetta ile göz göze gelip gidelim işareti yapmaya çalışıyordum. Ama Loris'e bozulmuş olan Momina heyecanla bağırıp çağırıyor, Rosetta da gözlerime yanıt vermiyordu. Nene ortadan yok olmuştu.

Tartışıp durdular, yumurtalı marsala[1] istediler, böyle durumlarda yumurtalı marsala içildiğini söylediler. Saten giysili ufak tefek kız erkeklerden daha fazla gülüyor, onları tahrik ediyor, Nene'nin nerede olduğunu soruyor, yoksa sokağın karşı tarafına mı geçti diyordu. Elinde olsa o da bir erkekle karşı kapıdan içeri girerdi. Böyle diyordu. Dahası, askere de bir ara göz kırptı.

Daha sonra olanları yadırgamadım. Nene geri döndü. Şaraplar geldi –açık kırmızı şarap– grappa[2] anason likörü, kınakına içenler oldu. Loris sızlanmaya başladı. "Patron," dedi Nene'ye. "Patron kızları göster bize. Yanımızdakiler bir işe yaramıyor."

"Ne biliyorsun?" dedi Momina, dişlerinin arasından.

Gülüşüp bağırarak, deneyip karşılaştırmak, not vermek gerektiğini söylemeye başladılar. Bunun ardından hangimizin en iyi orospu olacağı tartışıldı, bedensel ve ruhsal açıdan, dedi yarı kambur. Mariella da tartışmaya katılıp heyecanlandı, not vermeyi ciddiye almıştı. Momina ile neredeyse kavga etti. Ama yaşlı ressam hepimizin de yetenekli olduğumuzu, durumu, beğeniyi dikkate almak gerektiğini, uygulanacak fiyatla müşterilerimizi kabul edeceğimiz yerin önemli olduğunu söyledi.

Biri, oyuncular ve sahne sanatçıları diye bir ad uydurmaya çalıştı. "Yo, yo," dedi kambur, "daha fiyakalı bir şey olmalı." Bir süre böyle konuştular. Sonunda, Mariella'dan çok erkeklerin yüzleri kızardı. Rosetta'ya bir yer bulamamışlardı. 'Kızılhaççı' olması sonucuna vardılar. Savaşçıları iyileştirirdi.

[1] *Marsala*: Sicilya'da üretilen bir şarap. (Çev.)
[2] *Grappa*: Anasonlu bir içki. (Çev.)

Bununla da yetinmediler. "İştahımızı kabarttınız," demeye başladılar. Şimdi Fefé diken üstünde oturuyordu. Biri kapının oraya dek gitmişti, bizimkiler aptal aptal sokağa bakıyorlardı. Momina da yerinden kalkıp kapıya gitti. Gülerek yerine döndü. "Bakın bakın!" diyorlardı. "Yaşlı bir adam girdi. Toplu giriş oldu."

"Rosetta, gerçekten eğleniyor musunuz?" diye sordum soğukça.

Rosetta'nın gözleri hiç görmediğim gibi çökmüştü. Belli belirsiz gülümseyerek bana baktı. Yanındakiyle itişip kakışmakta olan Nene, ona da çarptı. Rosetta dirseklerini yeniden masaya dayayıp, "Yarın başka bir gün olacak, değil mi?" dedi.

Momina kapıdan geri geldi. "Bu salaklar, bu sersemler oraya gitmişler," dedi.

Loris, kambur, bir de başkası gitmişti. Nene'ye söylediler bunu. Nene omuz silkip bardağını bitirdi ve bir kalem çıkarttı. Masanın üstüne 'domuz' yazdı. Arsız, yakaran, içkili gözlerle bize baktı.

Bu kez Mariella tuvalete götürdü onu. Ben de keyifli keyifli gülmekte olan ressamla Fefé'ye hesabı ödemelerini söyledim. Sonra Momina ve Rosetta ile birlikte arabaya binip gittik. Az sonra Porta Nuova'da indim.

XXX

Ertesi sabah Becuccio, Po Sokağına Febo'yu getirdi. Öğleye dek son düzenlemeleri yaparak, ışıkları yakıp söndürerek, koltuğa oturup sigara içerek anlamsız bir pazar geçirdik. Madame gelmemişti. Yine aynı numarayı yapmıştı. Konuşmayıp kafamı dinlendirmek için Febo ile Becuccio'yu otelde yemeğe çağırdım. Siyasetten söz ettiler, Febo Rusya'da özgürlük olmadığını söyledi. "Neyi yapmak özgürlüğü yok?" diye sordu Becuccio. "Sözgelimi, bizimki gibi bir mağaza açmak, canımızın istediği gibi döşemek özgürlüğü," diye yanıt verdi Febo.

Becuccio bizim mağazanın kaç kişi için yapıldığını sordu. Febo kaç kişi için yapılmış olmasının önem taşımadığını, çünkü beğeni sahibi insan sayısının nasıl olsa az olduğunu söyledi. Becuccio ona, çalışmaları yürütmüş olan biz ikimizin, istediklerimizi yapmakta özgür olup olmadığımızı sordu. Febo da İtalya'da bir sanatçının hâlâ istediğini yapabilmek olanağının bulunduğu, çünkü parayı ödeyen patronların halkın beğenisini dikkate almak zorunda oldukları yanıtını verdi.

"Halk dediğin insanlar," yanıtını verdi Becuccio. "İnsanların da böyle bir şey umurlarında bile değil, çünkü beğeni sahibi olan insan çok az. Kim karar veriyor öyleyse?"

"En kurnaz olanlar," dedi Febo.

Becuccio bunu çok iyi bildiğini, ama aksaklığın da bundan kaynaklandığını söyledi. Onunla son konuşmam bu oldu. Febo gittikten sonra bir süre kaldı, hemen Roma'ya dönüp dönmeyeceğimi sordu. Roma'ya gelirse beni görmesini

söyledim. Roma'daki adresimi sormadı. Gülümseyerek elini uzattı (kolunda deri kayış yoktu) ve çıkıp gitti.

Bütün gün tek başıma kaldım; bizim mahallede Basilica Sokağında dolaştım. Şimdi küçük alan, kapılar, meyhaneler daha az korkutuyorlardı beni. Porto Palazzo'nun adı Repubblica Alanı olmuştu. Bomboş dar sokaklarda, avlularda oynayan çocuklar gördüm. Akşama doğru yağmur çiselemeye başladı, ot kokan taze bir yağmur. Kemerlerin altındaki Statuto Alanına dek yürüdüm. Oradaki sinemaya girdim.

Madame gece otomobille geldi. Kocası ve adamlarıyla birlikte. Hep böyle yaparlar. Telefonla uyandırdılar beni. Morelli olduğunu sandım. Oteli ayağa kaldırdılar, giyinip onlarla birlikte kahve içmek, Appenninlerde yakalandıkları fırtınayı dinlemek zorunda kaldım. Yattığımda gün ağarıyordu; sevinçliydim, çünkü artık işleri ben yönetmeyecektim.

Aynı otelde bir kat uzaklıkta olduğum için, rahatım kalmamıştı. Yemekte, Po Sokağında, otomobilde hep biri vardı yanımda. Madame eşyalarda eleştirilecek bir şey bulamadı, yalnızca merdivenin tırabzanının olmayışını eleştirdi ve bir ara mağazayı Roma Sokağına taşımaktan söz etti. Sonra iki tasarımcıyla birlikte Paris'e gitti ve bana ve kocasına açılışı Paskalyaya yetiştirmemizi söyledi. Günlerim telefon etmek, mankenleri görmek, programları incelemekle, hem sekreterlik, hem patronluk yapmakla geçiyordu. Morelli çıkageldi, indirim, yardım, kızları ya da tanıdıkları için iş isteyen kadınlar geldiler. Bir gece otelde Momina ile Mariella'yı gördüm.

Sonra Madame, Paris'ten döndü, Febo ve birkaç modelle birlikte. Bu herif kendiliğinden gitmiş, kadını modelleri tanıtmak için bir revü topluluğu kurmaya razı etmişti. Otele, Po Sokağına çalgıcılar, emprezaryolar gidip gelmeye başladılar; sanki Torino'da değildim artık. Bereket bir şeye başlamak yeterli sayılıyor, ertesi gün bambaşka bir şey düşünülüyordu. Ben de her şeye boş verip günlerimi atölyede geçirmeye başlamıştım.

Bir gün, "Rosetta ne yapıyor acaba," deyip Momina'ya telefon ettim. "Oraya geliyorum," dedi. "Ne diyeceğimi bilemiyorum. Bu salak yine canına kıymış."

Yüreğim ağzımda yeşil otomobilin gelmesini bekledim. Kaldırımda Momina'yı görünce mağazadan çıktım, o da arabanın kapısını kapatıp mağazaya girdi. "Uçarak geldim," dedi.

İyi giyimliydi, tüylü bir beresi vardı. Benimle birlikte üst kattaki salonlardan birine çıktı.

"Dünden beri haber yok. Yarım saat önce telefon ettim, hizmetçi benimle birlikte geziye çıktığını söyledi."

Bir yanlışlık yoktu. Mariella ile Nene de görmemişlerdi onu. Momina, Rosetta'nın annesine telefon etmek yürekliliğini göze alamıyordu. "Belki sendedir diye ummuştum," diye kekeledi yüzünü buruşturarak.

Suçun onda olduğunu söyledim; Rosetta canına kıymamış bile olsa, suç ondaydı. Daha bir sürü şey dedim ona. Haklı olduğumu sanıyor, öç alıyordum. Sanki kızkardeşimmiş gibi aşağıladım onu. Momina halıya bakıyor, kendini savunmaya çalışmıyordu. "Benimle birlikte olduğunu sanmalarına bozuluyorum," dedi.

Annesine telefon ettik. Evde değildi. Arabaya atlayıp gitmiş olabileceği dükkânları, kiliseleri dolaştık. Villaya döndük, oradan kocasına telefon etmek istiyordum. Ama telefona gerek kalmadı. Arabadan inerken, kara giysili iri kıyım kadının dar caddenin ağaçları altında bize doğru gelmekte olduğunu gördüm.

O gün boyunca bağırıp çağıran iki yaşlı insanla birlikte telefonlar ettik, bekledik, kapıyı gözledik. Sağır ve kör gibi davranmış olduğumu düşünüyordum. Rosetta'nın sözleri, yüzünü buruşturması, bakışları geliyordu aklıma. Olacağı buydu, biliyordum, hep bilmiştim ve bir şey yapmamıştım. "Engel olabilir miydim?" diyordum kendi kendime. Sonra da belki, "Senin gibi Becuccio ile kaçmıştır," diyor ve yeniden yüzünü buruşturması, sözleri, bakışları gözlerimin önüne geliyordu.

Sonra insanlar gelmeye başladılar. Herkes, "Bulunacak, zaman meselesi," diyordu. Mariella geldi, annesi geldi; tanıdıklar, akrabalar geldiler. Emniyetten biri geldi. Kocaman salonun büyük avizesinin altında sanki bir davet vardı ve herkes Rosetta gibi yaşamı sevmesi gereken birinin, nasıl olup da ölmek isteyebileceğini tartışıyordu. İçlerinden biri intiharın yasaklanması gerektiğini söylüyordu.

Momina herkese yanıt yetiştiriyordu, kararlı, saygılı bir biçimde. İşimden, mağazanın açılış tarihinden söz etmeyen bir tek kadın olmadı. Erkekler bir köşeye çekilmiş Rosetta ile ilgili düşüncelerini söylüyorlardı. Daha fazla kalamazdım. Madame beni bekliyordu.

Rosetta'nın annesinin faltaşı gibi açılmış gözleri, babasının şaşkın, vahşi suratı gözlerimin önünden gitmedi gece boyunca. Bir yandan da adamın Rosetta'ya ne çok benzediğini düşünmemezlik edemiyordum. Bana telefon etmesi gereken Momina'dan ses çıkmamıştı. Çizerler ve Febo ile birlikte oturuyordum. Kalkıp telefona gittim.

Hizmetçi ağlayarak Rosetta'nın bulunduğunu söyledi Ölmüştü. Napione Sokağında kiralık bir odada. Telefona Mariella geldi. Boğuk bir sesle doğruladı olayı. Momina ile ötekiler gidip kimlik saptaması yapmışlardı. O gitmemişti, gidememişti, çıldırırmış. Eve getiriyorlardı şimdi. Yeniden zehirlemişti kendini.

Öykünün geri kalan bölümünü gece yarısı öğrendim. Momina otomobille otele uğradı, Rosetta'nın eve getirilip yatağa yatırıldığını söyledi. Ölü gibi değilmiş. Yalnızca dudaklarında şiş varmış, sanki öfkelenmiş gibi. İlginç olun, bir resim atölyesi kiralayıp buraya yalnızca bir koltuk getirtmesi ve Superga'ya bakan pencerenin önünde böyle ölmüş olması. Bir kedi hainlik etmiş –onunla birlikte oda dayınış, ertesi gün miyavlayıp tırmalayarak kapıyı açtırmış.

Cesare Pavese

YALNIZ KADINLAR ARASINDA

İtalyan edebiyatında yenigerçekçilik akımının kurucusu sayılan *Cesare Pavese*, bu yapıtında kadınların dünyasına eğiliyor ve günlük gerçeklerin ötesine geçerek, insanı saran büyük yalnızlığın ve hüznün romanını yazıyor. Çocukluk yıllarını geçirdiği Torino'ya, bu kez bir iş kadını olarak dönen Clelia'nın resim sergilerinde, bohem çevrelerde karşılaşıp dostluk edeceği genç, orta yaşlı ve yaşlı kadınlar, erişemeyeceklerini bildikleri bir mutluluğun peşinde ömür tüketirler. Mutluluğun anahtarı kimisi için erkektir, kimisi için eşcinsellik, kimisi için para, kimisi için de ölümdür. Clelia'nın, bir otel odasında intihara giriştiğine tanık olduğu gencecik Rosetta ile kuracağı dostluk, Rosetta'yı yaşama bağlayabilecek midir? Sorunun yanıtını yine Torino'da, yine bir otel odasında 27 Ağustos 1950'de yaşamını kendi elleriyle noktalayan *Cesare Pavese* veriyor. *Yalnız Kadınlar Arasında*, dostlukların, başlamadan biten aşkların, umutsuzluğa dönüşen umutların ve büyük yalnızlıkların romanı. Her *Pavese* romanı gibi bir çırpıda okunuyor ve okur ancak son satıra ulaştığında, *Pavese*'nin kırık dökük cümlelerle anlattığı öykünün gizlediği derinlikleri kavrıyor.

Kapaktaki resim: KLIMT

ISBN 975-510-814-9

KDV IÇINDEDIR